

Gemeente Utrecht

15^e editie

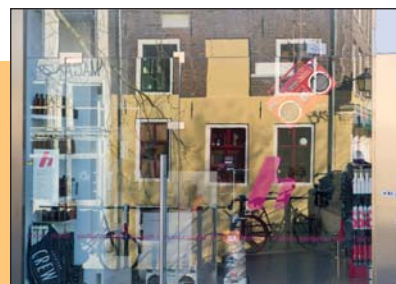
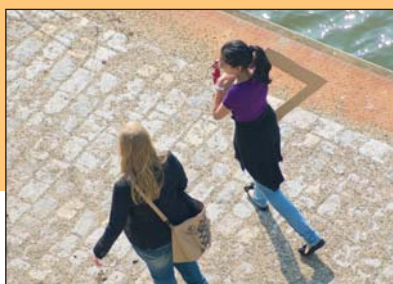

Utrecht Monitor 2012

Utrecht Monitor 2012

Inhoud

Samenvatting

Samenvatting

8

Bewoners en bestuur

1	Bevolking	16
2	Participatie	20
3	Publieksdienstverlening	24

Stedelijke ontwikkeling

4	Wonen	28
5	Utrecht Vernieuwt en krachtwijken	34
6	Leidsche Rijn	38
7	Stationsgebied	42
8	Vastgoedmarkt	46

Duurzaamheid

9	Milieu en duurzaamheid	52
---	------------------------	----

Bereikbaarheid

10 Verkeer 56

Openbare ruimte en groen

11 Openbare ruimte en groen 62

Werk en inkomen

12 Economie 66

13 Werk en inkomen 70

Onderwijs

14 Onderwijs 74

Jeugd, welzijn en volksgezondheid

15 Jeugd 78

16 Samenleven 82

17 Gezondheid en welbevinden 86

Veiligheid

18 Veiligheid 92

Cultuur

19 Cultuur 96

Sport

20 Sport 100

Voorwoord

Onmisbare bron

Als bron van inzicht in ingewikkelde processen en omstandigheden lijkt statistiek bijna absolute betrouwbaarheid en degelijkheid uit te stralen. Maar juist dat gevoel van inzicht en gewicht kan statistiek ook tot iets misleidend maken. De professionals van de gemeente Utrecht die deze Utrecht Monitor hebben samengesteld, weten alles over de statistische valkuilen die zij tijdens hun werk moeten omzeilen en de relativiteit van de beweringen die ze kunnen doen. Zelf zeg ik er altijd bij dat je je nooit te veel moet laten leiden door gemiddelden. En –te midden van alle cijfers– nooit moet vergeten dat het om mensen gaat.

Ondertussen lijken ‘fact free politics’ (beleid dat zich niets aantrekt van feiten) een trend te worden. Wat mij betreft ten onrechte. En statistiek is –gegeven de beperkingen die ik noemde– een onmisbare bron van feiten, met als goed voorbeeld de ‘Utrecht Monitor’, de statistische ‘staat van de stad’ die de gemeente Utrecht jaarlijks uitbrengt.

De statistische feiten over de stad worden u zoals altijd per thema gepresenteerd. In deze vijftiende editie, die betrekking heeft op 2011, gaat de aandacht vooral uit naar de gevolgen van de economische crisis, die je bijvoorbeeld afleest aan het kleinere aantal woningen dat in Leidsche Rijn wordt gebouwd, het dalende ondernemersvertrouwen en het groeiende aantal mensen met een uitkering.

Ontwikkelingen die in 2011 nog relatief beperkt bleven, terwijl Utrecht er –als vanouds– sterke punten tegenover stelt zoals demografische groei, de ligging, een hoog gekwalificeerde, relatief jonge beroepsbevolking en een gunstig vestigingsklimaat. De relatief sterke uitgangspositie van Utrecht blijkt uit vergelijking met andere grote steden. Ondertussen dringt de economische recessie ook hier door tot het werk en het inkomen van burgers en bedrijven. Het aantal wekelijks uitgedeelde voedselpakketten bij de Utrechtse voedselbanken is inmiddels opgelopen tot 530 (was 380 in 2010). Naar schatting 1600 mensen uit de betreffende gezinnen doen dus wekelijks een beroep op een voedselbank.

Ook de groeiende groep zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) trekt de aandacht. Een deel van hen doet het goed – anderen hebben het moeilijk. Een lopend gemeentelijk onderzoek, waarover we u komend najaar informeren, probeert in beeld te krijgen wie zij zijn (man/vrouw, leeftijd, opleiding, type huishouden), hoe ze wonen en werken en wat hun inkomenssituatie is.

Velen stellen dat 2012 en 2013 voor Nederland en ook voor Utrecht ‘de jaren van de waarheid’ worden. Statistisch gezien is ook 2011 al zo'n jaar – of toch in elk geval het jaar van een betrouwbare verzameling gegevens over een sterke stad aan de vooravond van moeilijke tijden.

mr. A. Wolfsen
burgemeester

onderwerpen

20 beleidsthema's

Bevolking
Participatie
Publieksdienstverlening
Wonen
Utrecht Vernieuwt en krachtwijken
Leidsche Rijn
Stationsgebied
Vastgoedmarkt
Milieu en duurzaamheid
Verkeer
Openbare Ruimte en groen
Economie
Werk en inkomen
Onderwijs
Jeugd
Samenleven
Gezondheid en welbevinden
Veiligheid
Cultuur
Sport

bronnen

Feiten, Registraties

- oa.
- Bevolkingsbestand (GBA)
  - Vastgoedbestand
  - Onderwijs, onderwijsdeelname
  - Bewonersmeldingen (BMU)
  - Politiecijfers
  - NVM: woningmarkt
  - Woningnet: wachttijden huurwoningen
  - UWV Werkbedrijf: werkzoekenden
  - PAR: werkgelegenheid

Meningen en gedrag, enquêtes

- oa.
- Inwonersenquête gemeente Utrecht
  - Bewonerspanel Utrecht

Onderzoekresultaten

- oa.
- Gemeente: Volksgezondheidmonitor GG&GD
  - Benchmark onderzoeken (bv. VNG Publiekszaken)
  - Onderzoeken SCP, CBS, CPB

perspectief

Ontwikkelingen

- in de tijd (terugblikken en prognoses)

Benchmarks

- tussen wijken, andere gemeenten, regio Utrecht, andere steden en landelijk

Inleiding

Vinger aan de pols

In de Utrecht Monitor wordt de stad jaarlijks op alle gemeentelijke beleidsterreinen gevolgd. De Utrecht Monitor volgt hierbij het gemeentelijk beleid, maar ook de maatschappelijke ontwikkelingen in de stad.

Feiten en meningen

In de Utrecht Monitor is een groot aantal gegevens verwerkt uit administraties van de gemeente en andere instellingen. Hiernaast rapporteert de Utrecht Monitor een groot aantal resultaten uit de in het najaar van 2011 gehouden Inwonersenquête. In de Inwonersenquête wordt aan Utrechters gevraagd wat hun mening is over onderwerpen zoals veiligheid, woongenot, gemeentelijke dienstverlening, de onderhoud van hun buurt, openbaar vervoer en cultuuraanbod. Een andere bron voor de mening van Utrechters die in de Utrecht Monitor gebruikt wordt is het Bewonerspanel.

Economische crisis

Door de economische crisis van de afgelopen jaren is er een trendbreuk ontstaan in verschillende cijfers op de beleidsterreinen economie, wonen en werk en inkomen. In deze monitor gebruiken we cijfers van 1 januari 2012. De meest actuele situatie monitoren we ook door het jaar heen via bijvoorbeeld de Thermometer economische crisis.

Meer gemeentelijk onderzoek en cijfers

De Utrecht Monitor is slechts een van de vele (onderzoeks)rapporten die de afdeling Bestuursinformatie publiceert. Andere rapporten zijn bijvoorbeeld de Monitor Krachtwijken, de Vastgoedmonitor, de Armoedemonitor en de Effectmeting re-integratie. Een overzicht van alle publicaties is te vinden op www.utrecht.nl/onderzoek. Daar zijn ook de meeste cijfers uit deze monitor te raadplegen via de online databank WistUdata. Hier zijn de meest recente beschikbare cijfers tot op subwijkniveau en voor meerdere jaren beschikbaar.

Samenvatting

In deze Utrecht Monitor 2012 zijn de gevolgen van de economische crisis duidelijk zichtbaar, bijvoorbeeld op de woningmarkt en in het aantal uitkeringen. Toch doet Utrecht het op veel terreinen relatief goed in Nederland en ten opzichte van andere steden en de regio. De kwaliteit van leven is

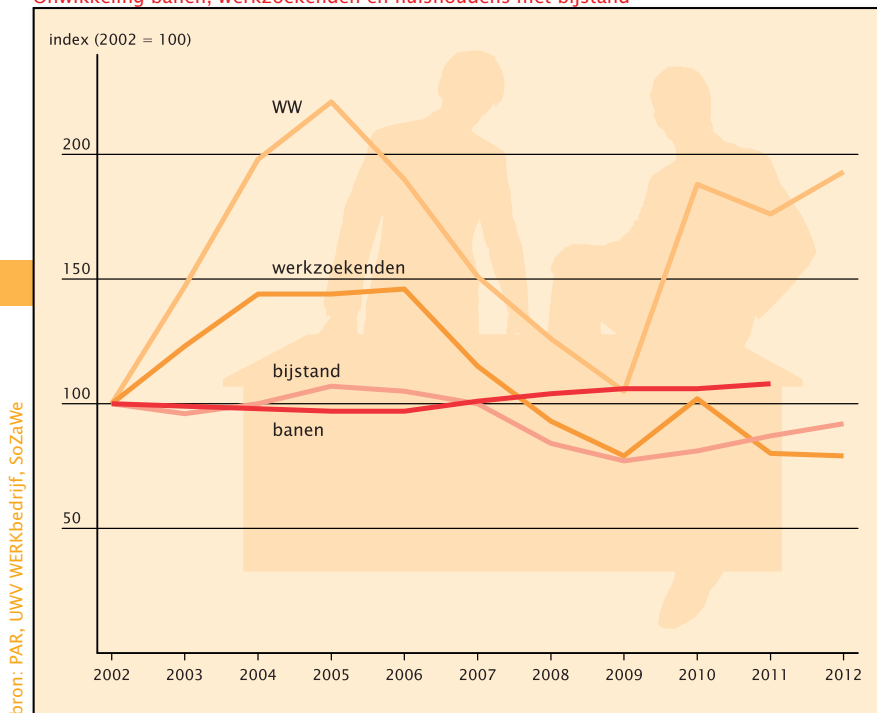
hoog en de economische crisis heeft nog weinig invloed gehad op de leefsituatie van Utrechters. Maar economische veranderingen werken vaak vertraagd door, daarom wordt 2012 een jaar waarin de effecten van de recente recessie ook veel Utrechters direct zullen raken.

Utrecht zal de gevolgen merken van de nieuwe recessie waarin Nederland in 2012 is beland. Hoewel Utrecht na de recessie van 2009 behoorlijk schokbestendig is gebleken, zijn de gevolgen van de economische situatie in statistieken van deze Utrecht Monitor 2012 duidelijk zichtbaar: de woningmarkt stagneert, het ondernemers-

vertrouwen daalt, het aantal uitkeringsontvangers neemt toe en Utrecht telt meer jeugdige werkzoekenden. Ook komen Utrechters minder goed rond, stijgt het aantal schuldhulpaanvragen en neemt het beroep op de voedselbank toe.

Ontwikkeling banen, werkzoekenden en huishoudens met bijstand

Utrecht heeft wel een goede uitgangspositie in deze economisch slechtere tijd. De stad groeit en heeft jonge en hoogopgeleide inwoners. De noodzaak voor extra voorzieningen, denk bijvoorbeeld aan winkels en kinderopvang, zal blijven bestaan. Dit creëert werkgelegenheid. De centrale ligging is een voordeel. Utrecht bevindt zich in de noordvleugel van de randstad, waarin zowel Utrecht als Amsterdam veel en hoogwaardige werkgelegenheid bieden. De stad heeft volgens ondernemers een goed vestigingsklimaat en behaalt in de ranglijst de hoogste score van de grote steden (G4).

De positie van Utrecht is vaak gunstig ten opzichte van andere steden en Nederland. De Utrechtse woningmarkt en kantorenmarkt doen het bijvoorbeeld beter dan in de regio en Nederland. Het aandeel werkzoekenden en uitkeringsontvangers ligt relatief laag ten opzichte van andere steden. Ook is de invloed op de leefsituatie in 2011 nog beperkt: veel Utrechters voelen zich gezond, zijn zelfredzaam en ervaren een goed welbevinden.

Dat neemt niet weg dat volgens landelijke onderzoeksinstellingen (SCP, Ecorys, NICIS) de jongste recessie en de bezuinigingsmaatregelen van het kabinet in 2012 invloed zullen hebben. De stapelingseffecten zullen zich vooral voordoen bij huishoudens met lage inkomens die afhankelijk zijn van een uitkering, huishoudens met multiproblematiek en werkende minima met kinderen die gebruik maken van zorg- en welzijnsvoorzieningen. Dit betekent stapeling van problemen onder specifieke groepen én mogelijk ook in delen van de stad. Ook zijn stapelingseffecten te verwachten bij werkenden en met

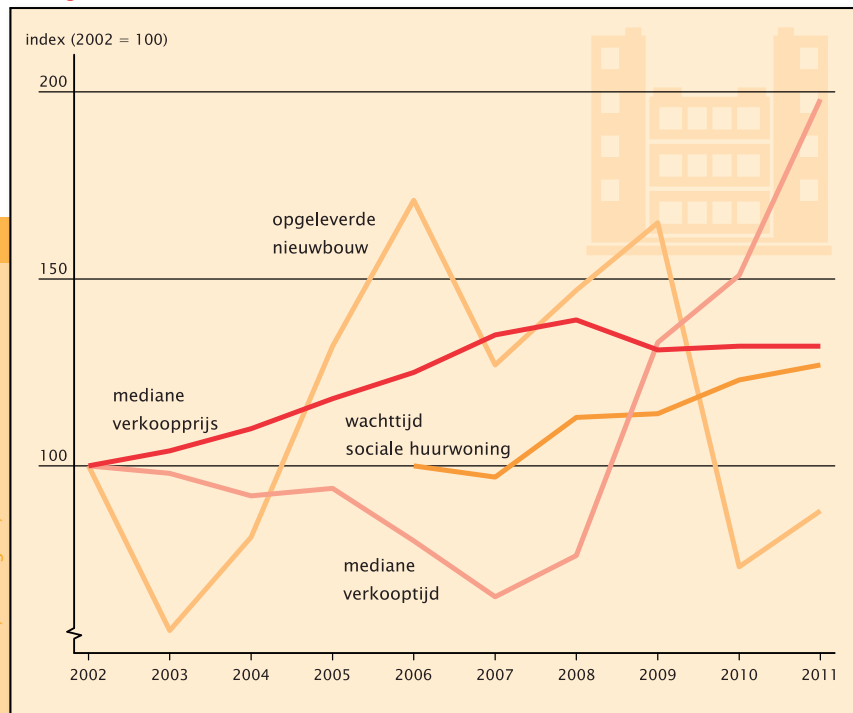
name "werkende armen", dat is de bevolking met een inkomen net boven het minimumloon. Dit heeft ook zijn invloed op de Utrechtse bevolking. De recessie en bezuinigingen zullen in 2012 veel Utrechters direct raken.

De economische crisis en Utrecht

De recessie in Nederland manifesteert zich in Utrecht op verschillende punten:

- **Toename van de verkoopduur van woningen en daling in prijs:** in 2011 staan woningen gemiddeld 97 dagen te koop, een stijging van 31% ten opzichte van 2010. De gemiddelde verkoopprijs in 2011 is met 1.000 euro gedaald tot 224.000 euro.
- **Minder opgeleverde nieuwbouwwoningen:** in 2011 zijn er 1.800 woningen opgeleverd, waarvan bijna 1.200 in Leidsche Rijn. Dit aantal ligt iets hoger dan in 2010, maar aanzienlijk lager dan in 2009 (3.150).
- **Stijging van het aantal uitkeringen:** het aantal uitkeringen neemt over de gehele linie toe, dit betekent meer Utrechters met een WW-, arbeidsongeschiktheids- of bijstandsuitkering. Vooral de WW (bijna 5.000) en bijstand (ruim 7.500) kennen het afgelopen jaar een groei. Ruim 28.000 Utrechters ontvangen een uitkering.

Woningmarkt

bron: NVM, WoningNet, Gemeente Utrecht

- **Groei van de jeugdwerkloosheid:** het aantal niet-werkende werkzoekende jongeren t/m 26 jaar ingeschreven bij het UWV WERKbedrijf is met 18% gestegen tot 737 jongeren (1 januari 2012). Dat aantal neemt tot 1 maart 2012 nog iets verder toe (809). In totaal gaat het wel om een beperkt deel (1%) van de jongeren van 15 t/m 26 jaar.
- **Minder openstaande vacatures UWV WERKbedrijf:** het aantal openstaande vacatures bedraagt in 2011 maandelijks ongeveer 700. In 2010 lag dat aantal elke maand rond de 1.200. Vooral werk op lager beroepsniveau wordt minder vaak aangeboden.
- **Toename van het aantal schuldhulpaanvragen en meer moeite met rondkomen:** het aantal aanvragen voor schuldhulpverlening ligt in 2010 en 2011 aanzienlijk hoger (rond 2.000) dan in 2009 (rond 1.100), het percentage Utrechters dat zegt goed rond te komen neemt licht af en het beroep op de voedselbank neemt toe. De uitgifte van het aantal voedselpakketten stijgt van 380 per week in december 2010 naar 530 in december 2011.
- **Iets meer leegstand kantoren:** de leegstand op de kantorenmarkt bedraagt 9% en kent een lichte stijging ten opzichte van 2010 (1%). Daarbij neemt het aanbod in vierkante meters kantoorruimte toe tot 290.000m² en groeit de kantooropname (nieuwe huurcontracten) in 2011 met 35%. De kantooropname ligt wel aanzienlijk lager dan voor 2010.
- **Dalend vertrouwen van ondernemers en inwoners:** Utrechters zijn somber in hun verwachtingen voor 2012. Ze verwachten vaker dan in 2011 invloed van de economische situatie op hun inkomen, hun positie op de arbeidsmarkt en hun situatie op de woningmarkt. Ook de ondernemers spreken minder vertrouwen uit en zien een negatieve omzetontwikkeling.
- **Minder cultuurbezoek Utrechters:** de cultuurdeelname van Utrechters daalt van 89% in 2010 naar 86% in 2011, dat voor een belangrijk deel is toe te schrijven aan verminderd cultuurbezoek van lage inkomens.

Positief is dat Utrecht een goede uitgangspositie heeft in deze slechte economische tijd. Daarbij zijn verschillende factoren te benoemen:

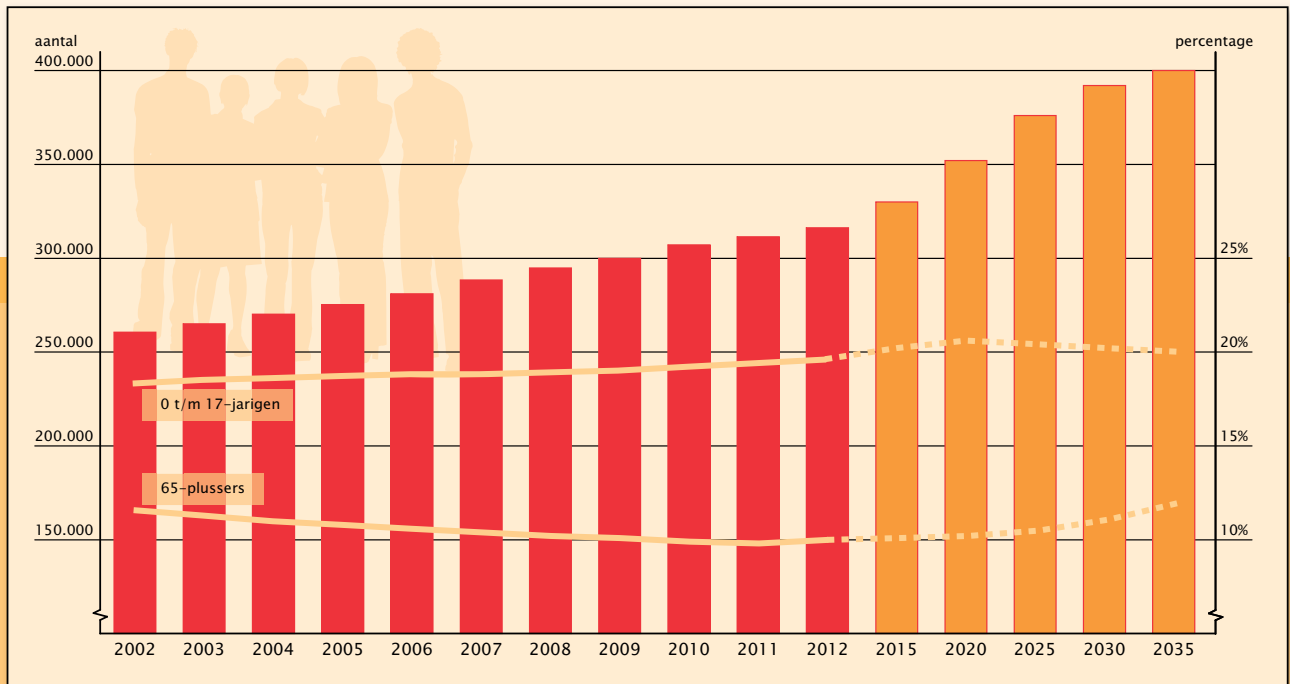
- **Het aantal inwoners in Utrecht blijft groeien:** in de komende decennia zal Utrecht groeien van 316.000 inwoners nu naar meer dan 400.000 in 2035. De beroepsbevolking groeit mee. In tegenstelling tot veel andere gebieden in de regio en in Nederland, kent Utrecht geen vergrijzing. De groeiende bevolking creëert ook werkgelegenheid, bijvoorbeeld door de realisatie van extra voorzieningen (winkels, kinderopvang e.d.).
- **De stad is jong en hoogopgeleid:** daarnaast is de Utrechtse bevolking jong, door een groot deel van de 100.000 studenten die in Utrecht wonen. De stad is ook hoogopgeleid. Van de grote steden heeft Utrecht met 45% het hoogste aandeel hoogopgeleiden. Daarbij zien we dat steeds meer jongeren een startkwalificatie behalen (94%) en de Cito-scores in het basisonderwijs boven het landelijk gemiddelde en het G4-gemiddelde uit stijgen.
- **Het aantal banen neemt toe:** in 2011 (peildatum april) is het aantal banen met 1,6% toegenomen tot ruim 228.000. Die stijging is groter dan in de provincie en Nederland. Het gaat vooral om kennisintensieve werkgelegenheid. Belangrijke groeisectoren zijn de overheid (defensie) en gezondheidszorg.
- **Het aandeel zzp-ers is relatief groot:** in de provincie Utrecht bedraagt de totale zzp-werkgelegenheid 48.000, waarvan een aanzienlijk deel in de stad Utrecht. Samen met de provincies Noord-Holland en Gelderland heeft Utrecht verhoudingsgewijs veel zzp-ers, wat – gekoppeld aan aanwezigheid van midden- en kleinbedrijf - bijdraagt aan een flexibele stedelijke economie die een goed aanpassingsvermogen heeft tijdens de crisis.
- **De stad heeft een goed vestigingsklimaat:** Utrecht is in de monitor over de tevredenheid van het vestigingsklimaat de best presterende stad van de G4. Ondernemers geven Utrecht positieve scores op de beschikbaarheid van personeel, aanbod van werklocaties, kwaliteit van woon- en werkomgeving (culturele en recreatieve voorzieningen) en de kwaliteit van de gemeentelijke dienstverlening.

- **Minder stagnatie op de woningmarkt en kantorenmarkt dan in de regio en andere steden:** ondanks dat de Utrechtse woningmarkt nog sterk te lijden heeft onder de crisis, heeft de verkooptijd en verkoopprijs zich in Utrecht minder slecht ontwikkeld dan in de regio. De leegstand op de kantorenmarkt is in Utrecht veel kleiner dan in de regio, Nederland, Amsterdam en Rotterdam.
- **Het aandeel niet-werkende werkzoekenden is laag:** in Utrecht is 5% van de beroepsbevolking ingeschreven als niet-werkend werkzoekende. Dat is

aanzienlijk lager dan in de andere grote steden en Nederland. Met ruim 7.400 werkzoekenden op 1 januari 2012 ligt het aantal het laagst in de afgelopen 10 jaar.

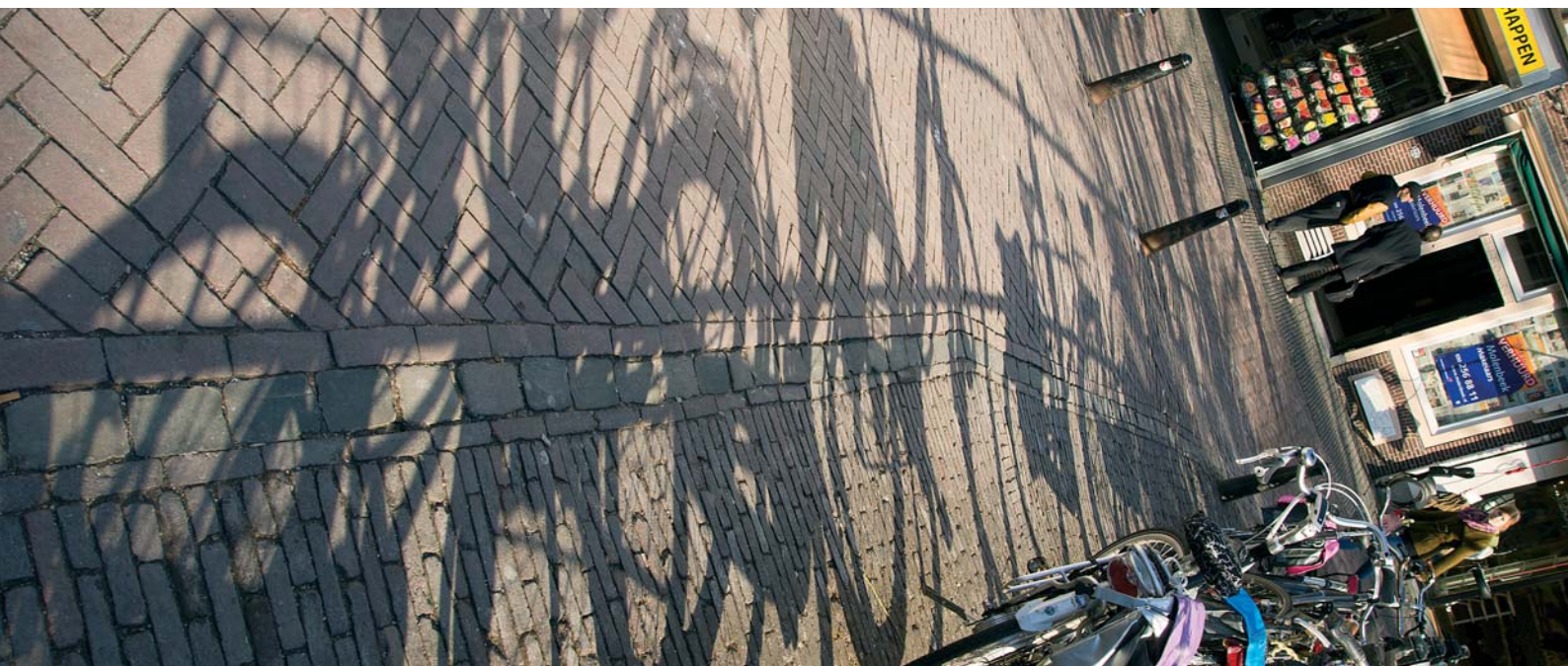
- **Het aandeel Utrechters met een uitkering of levend op het sociaal minimum is laag:** Hoewel het aantal uitkeringen toeneemt, ligt bijvoorbeeld het aandeel bijstandsontvangers in Utrecht laag. Ook het aandeel sociale minima is met 9% van de huishoudens lager dan in de grote steden.

Ontwikkeling aantal inwoners en aandeel 0 t/m 17-jarigen en 65-plussers

bron: DB&C, GBA, Bestuursinformatie

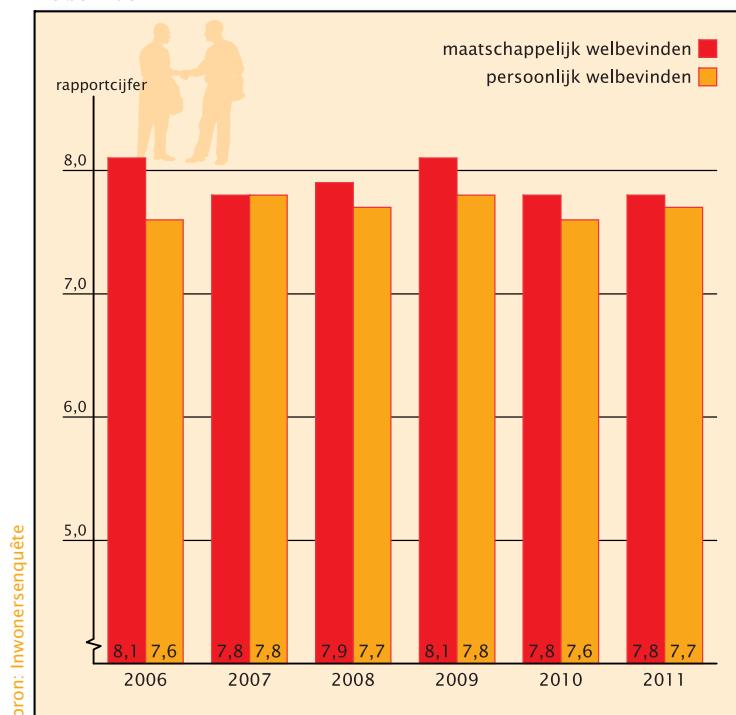

De economische crisis heeft tot eind 2011 nog geen invloed op het welbevinden van de Utrechters:

- **Welbevinden en gezondheid scoren onveranderd hoog:** de gemiddelde score van het persoonlijk welbevinden ligt in 2011 op een 7,7 en wijkt daarmee niet af van jaren daarvoor. De score wordt bepaald aan de hand van antwoorden op uitspraken als 'ik ben gelukkig' en 'ik ben tevreden met mijn leven'. Het maatschappelijk welbevinden, dat is in hoeverre iemand zich geaccepteerd voelt in de maatschappij, komt in 2011 uit op een 7,8. Die score is ook onveranderd. Een ruime meerderheid van de Utrechters voelt zich gezond (87%).
- **Urechters zijn nog even zelfredzaam als een jaar eerder:** de score op zelfredzaamheid (7,8), de manier waarop mensen zich staande kunnen houden in de maatschappij, is in 2011 gelijk gebleven. Naar schatting van de GG&GD hebben 8.200 gezinnen met kinderen te maken met problemen zoals schulden, gezondheid en toegang tot instanties. Niet-westerse allochtonen vormende belangrijkste risicogroep.
- **Sociaal isolement gelijk, desondanks 20.000 Utrechters zonder regelmatig contact:** één op de twaalf Utrechters leeft in een sociaal isolement (8%), dat zijn ongeveer 20.000 inwoners. Zij hebben geen contact met vrienden, kennen geen mensen met wie ze goed kunnen praten en voelen zich van andere

Welbevinden

mensen geïsoleerd. Voor al deze sociale indicatoren geldt dat negatieve scores vaker voorkomen bij laagopgeleiden, ouderen en Utrechters met een niet-Nederlandse herkomst.

- **Sociale samenhang in buurten blijft gelijk:** de sociale samenhang in de Utrechtse buurten ligt al jaren op hetzelfde niveau (5,8) en is iets lager dan de

landelijke score (6,3). In de steden ligt de sociale samenhang lager dan in de niet-stedelijke gebieden. Over de omgang tussen allochtonen en autochtonen is een meerderheid tevreden. Ook blijkt dat 11% van de Utrechtse zich gediscrimineerd voelt, dat is een kleine afname ten opzichte van 2009 (13%).

- **Sportdeelname jeugd en ouderen neemt toe:** bijna 70% van de Utrechtse volwassenen doet naar eigen zeggen maandelijks aan sport. Van de 65-plussers is de sportdeelname het kleinst, maar wel gestegen van 38% in 2009 naar 43% in 2011. Ook het aantal sportende jeugdleden neemt toe. In 2010 telt Utrecht 13.000 jeugdleden, een stijging met 44% in vergelijking met 2007.
- **Criminaliteit daalt, onveiligheidsgevoelens nemen af:** de geregistreerde criminaliteit in Utrecht heeft zich in 2011 positief ontwikkeld. Dat betekent een daling voor het vijfde achtereenvolgende jaar. De daling van de criminaliteit ligt 45% lager dan in 2002 en vlak in 2011 iets af. De daling wordt voornamelijk veroorzaakt door minder autokraken en bedrijfsinbraken. Aan de stijging van het aantal woninginbraken is in 2011 een einde gekomen. Het

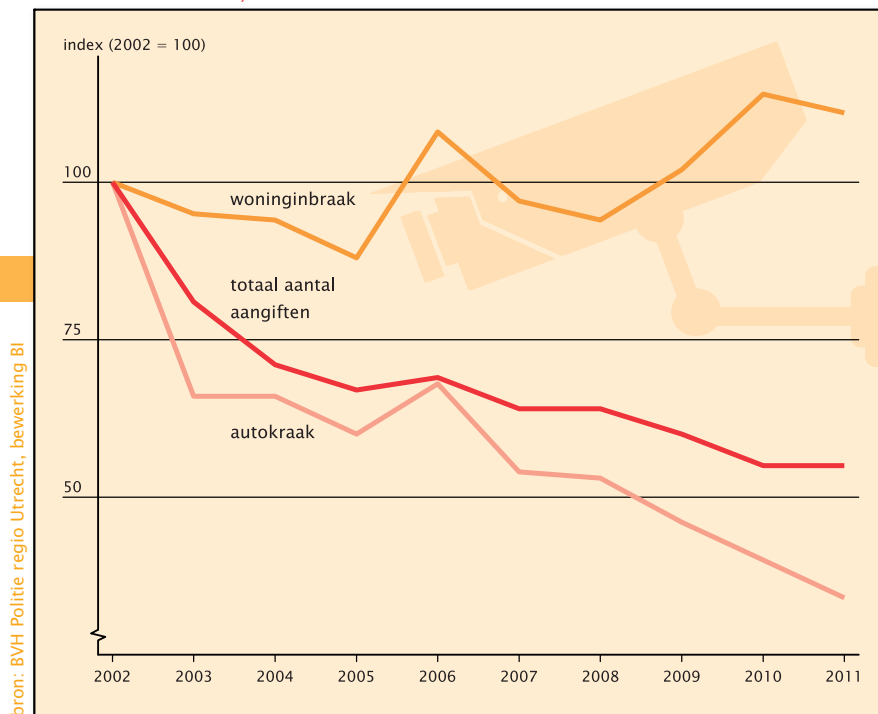
aantal geweldsdelicten stijgt in 2011 met 5%. Niet alleen de geregistreerde criminaliteit is gedaald, ook de onveiligheidsgevoelens zijn afgenomen. Het aandeel Utrechtse dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt is gedaald van 33% in 2009 naar 26% in 2011.

In de Utrecht Monitor 2012 leest u ook over de volgende opvallende zaken:

- **Gemeentelijke dienstverlening steeds vaker digitaal:** het aantal digitale aanvragen via de gemeentelijke website is in 2011 fors toegenomen van 39.000 in 2010 naar ruim 100.000 in 2011. De toename is vooral toe te schrijven aan het digitaal kunnen maken van een afspraak.
- **Utrechtse tevreden over contact met gemeente, maar servicenormen nog niet altijd gehaald:** over het algemeen zijn klanten tevreden over het contact dat ze met de gemeente hebben. De rapportcijfers voor het contact aan de balie of telefoon liggen allemaal op een ruime voldoende. Wel blijkt dat de gemeente nog niet in alle gevallen de servicenormen haalt.

Criminaliteit in Utrecht, 2002-2011

- **Waardering participatietrajecten gemeente 6,6, gedaalde betrokkenheid gemeentebeleid:** Utrechters die hebben deelgenomen aan een participatietraject, waarden het traject met een 6,6. Een belangrijk verbeterpunt is de uitvoering van toezeggingen. De betrokkenheid bij het gemeentebeleid is gedaald van een kwart van de Utrechters in 2010 naar 17% in 2011.

- **Verkeer belangrijkste probleem dat in de buurt aangepakt moet worden:** Verkeer wordt door Utrechters nog altijd genoemd als belangrijkste probleem in hun buurt dat opgelost moet worden. Het verkeersaspect in de buurt dat de minste waardering krijgt, is de verkeersveiligheid.
- **Steeds meer woon- en werkforensen:** de groei van de stad zorgt voor een toenemend aantal forensen. In 2011 komen bijna 119.000 personen, die buiten Utrecht wonen, naar de stad om te werken. Ruim 78.000 Utrechters verlaten de stad om elders te werken. In totaal gaat het om 197.000 woon- en werkforensen. In 2006 lag dit aantal nog op ongeveer 180.000 forensen.
- **Stijgende lijn in tevredenheid over onderhoud van de openbare ruimte:** de staat van de openbare ruimte krijgt van Utrechters gemiddeld een 6,5. Sinds 2008 is de waardering elk jaar met een tiende gestegen. Het gemiddelde is opgebouwd uit rapportcijfers voor de schoonheid en onderhoud van de verharde openbare ruimte en de groenvoorziening. Ook uit objectieve metingen met behulp van schouwen in de stad blijkt de openbare ruimte in 2011 te zijn verbeterd.

- **Meer afval gescheiden aangeboden en opgehaald:** Utrechters zijn naar eigen zeggen milieubewust. Ten opzichte van 2009 lijkt de milieubewustheid toegenomen, omdat meer Utrechters zeggen hun afval te scheiden en vaker de fiets te pakken. Het aangeboden restafval daalt van 250kg in 2010 naar 238kg in 2011 en het aandeel afval dat door Utrechters gescheiden wordt aangeboden stijgt.
- **Stationsgebied maakt overwegend positieve ontwikkeling door:** van de Utrechters vindt 83% de vernieuwing van het Stationsgebied positief voor de stad; van de bezoekers van buiten Utrecht vindt 90% dat. Door de bouwwerkzaamheden is de waardering van de bereikbaarheid van het Stationsgebied gedaald van een 7,5 naar een 7,2. De waardering van de veiligheid heeft niet te lijden onder de werkzaamheden en is de afgelopen jaren duidelijk gestegen.
- **In Leidsche Rijn minder woningen opgeleverd dan voor de crisis, bewoners vaker tevreden:** het aantal opgeleverde nieuwe woningen in Leidsche Rijn komt in 2011 uit op 1.187. Dat aantal een stuk lager dan voor de economische crisis in 2009 (1.535). De tevredenheid met de parken en de winkelvoorzieningen in de wijk neemt toe onder inwoners van Leidsche Rijn.

1 Bevolking

Bewoners en bestuur

Bevolking

- Utrecht blijft een groeiende stad. Op 1 januari 2012 heeft Utrecht 316.277 inwoners (+1,6%).
- De groei van Utrecht komt vooral door geboorten. Gecombineerd met het hoge aandeel studenten, zorgt dit ervoor dat Utrecht een jonge stad blijft.
- In de afgelopen tien jaar is Utrecht een stuk harder gegroeid dan de andere grote steden.
- In 2011 is de groei in Utrecht lager dan gemiddeld in de afgelopen tien jaar en vergelijkbaar met de andere drie grote steden.
- In vergelijking met de andere grote steden heeft Utrecht een laag aandeel allochtone inwoners. Dit aandeel is al een aantal jaren constant. Onder allochtonen zijn wel steeds meer ouderen.

Indicatoren Bevolking

	2009	2010	2011	2012
aantal inwoners	299.862	307.124	311.405	316.277
% 0 t/m 11 jarigen	14%	14%	15%	15%
% 12 t/m 17 jarigen	5%	5%	5%	5%
% 18 t/m 26 jarigen	19%	19%	19%	18%
% 27 t/m 44 jarigen	33%	33%	32%	32%
% 45 t/m 64 jarigen	19%	19%	20%	20%
% 65- plussers	10%	10%	10%	10%
% allochtonen	32%	32%	32%	32%
% niet-westerse allochtonen	21%	21%	22%	22%
aantal huishoudens	157.271	161.334	162.703	164.503
% eenpersoonshuishoudens	53%	53%	53%	54%
% gezinnen met kinderen	24%	25%	25%	25%
aantal geboorten	4.956	5.021	4.939	-
aantal sterfgevallen	1.806	1.802	1.852	-

Bron: GBA 2009-2012, bewerking Bestuursinformatie

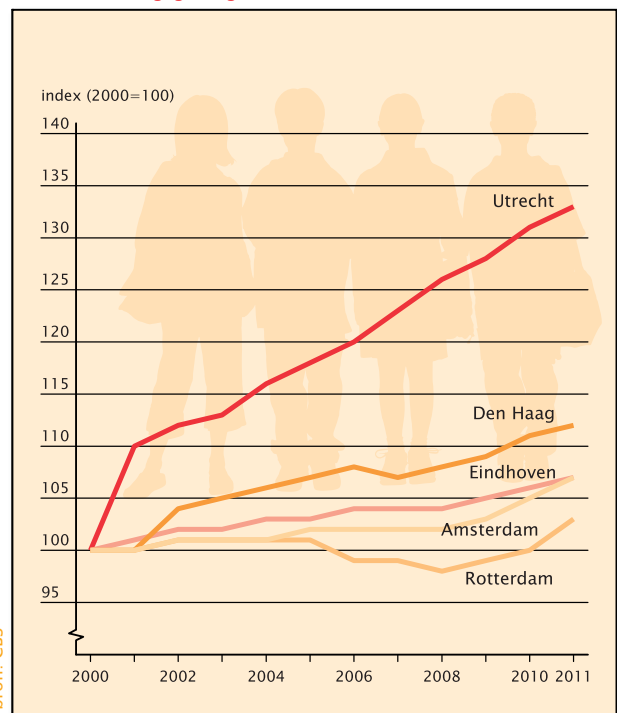

Utrecht groeit verder

Op 1 januari 2012 telt Utrecht in totaal 316.277 inwoners, 4.872 meer dan op 1 januari 2011. Er is nog altijd sprake van een groeiende bevolking (+1,6%). De groei in 2011 en 2010 was iets lager dan de jaren ervoor. De daling van het aantal opgeleverde woningen in Leidsche Rijn door de crisis is de oorzaak. Sinds 2000 is het aantal inwoners in Utrecht met meer dan een derde gegroeid (+35%, 2000: 233.667 inwoners). De groei is het sterkst in Leidsche Rijn en Vleuten-De Meern. Het grootste deel van de groei vond in deze twee wijken plaats, meer dan tweederde (69%) van de nieuwe Utrechters in 2011 woont in Leidsche Rijn of Vleuten-De Meern.

Recente bevolkingsprognoses schetsen dat Utrecht ook de komende 20 jaar een groeiende stad blijft. Naar schatting groeit het aantal Utrechters van 316.277 in 2011 tot ongeveer 330.000 in 2015, 352.000 in 2020, 376.000 in 2025 en meer dan 400.000 in 2035. Eerdere prognoses gingen nog uit van een snellere groei, echter door de crisis zijn de bouwplannen bijgesteld en dit zal ook zijn effect hebben op de groei van de bevolking.

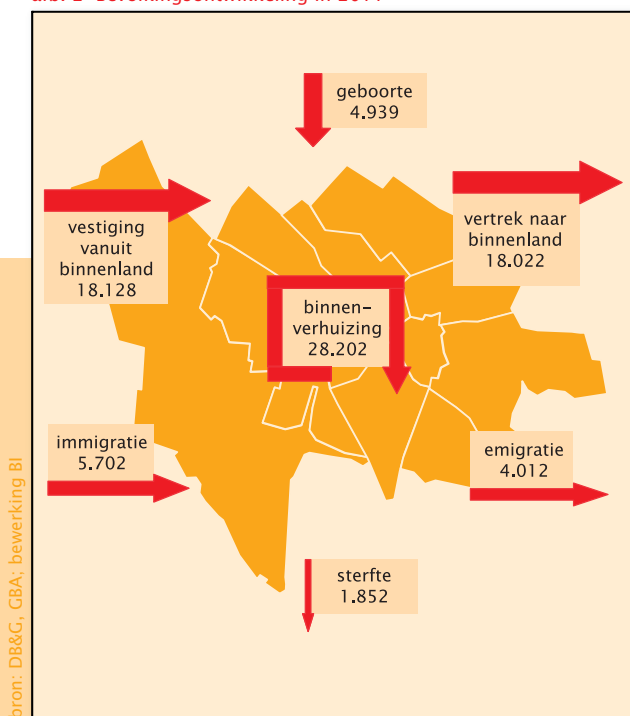
afb. 1 Bevolkingsgroei grote steden (index)

bron: CBS

1. Bevolking

afb. 2 Bevolkingsontwikkeling in 2011

Utrechtse groei in 2011 op G4 gemiddelde

Vergeleken met de andere G4-steden is de bevolkingsgroei in de periode 2000-2011 in Utrecht hoog. De Utrechtse bevolking is in deze periode met een derde toegenomen (+33%) (afb. 1). Dit is hoog in vergelijking met de groei in Amsterdam (+7%), Rotterdam (+3%) en Den Haag (+12%). Ook in Eindhoven (+7%), de vijfde stad van Nederland, is de groei een stuk lager dan in Utrecht en meer vergelijkbaar met de andere grote steden. In 2011 is de groei in Utrecht vergelijkbaar met die van de andere drie grote steden en lager dan gemiddeld in de tien voorgaande jaren.

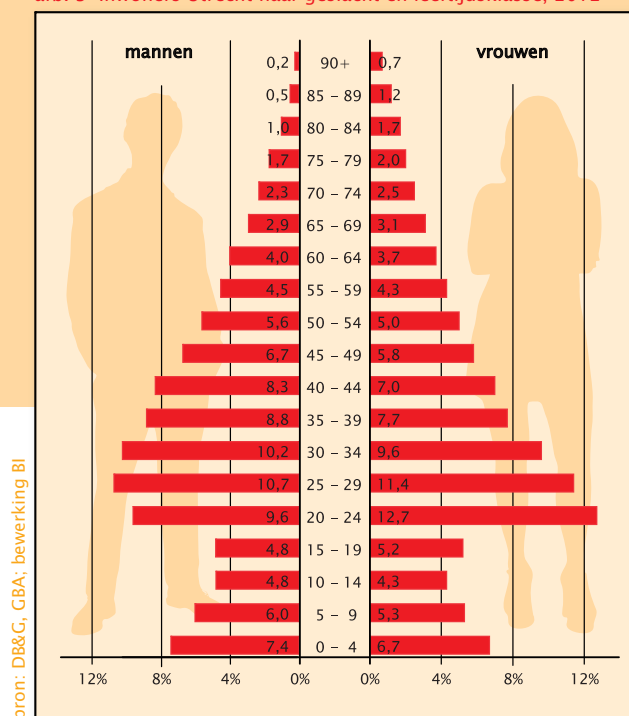
Utrechtse groei vooral door geboorten

Net als voorgaande jaren zijn geboorten in Utrecht de belangrijkste oorzaak van de bevolkingsgroei. In 2011 zijn 4.939 Utrechtse kinderen geboren. Dit is iets minder dan in 2010 (5.021). Er zijn in 2011 1.852 Utrechters overleden.

Naast geboorten zorgt immigratie voor een groeiende bevolking (afb. 2). In 2011 zijn 5.702 mensen vanuit het buitenland in Utrecht komen wonen, iets meer dan in 2010. Echter het aantal Utrechters dat in het buitenland is gaan wonen is harder gegroeid (4.012 in 2011, 3.625 in 2010), waardoor de bevolkingsgroei door immigratie/

emigratie per saldo lager is dan in 2010. De derde oorzaak van bevolkingsontwikkeling zijn binnenlandse verhuizingen vanuit en naar Utrecht, per saldo gaat dit in 2011 om 106 inwoners die in Utrecht zijn komen

afb. 3 Inwoners Utrecht naar geslacht en leeftijdsklasse, 2012

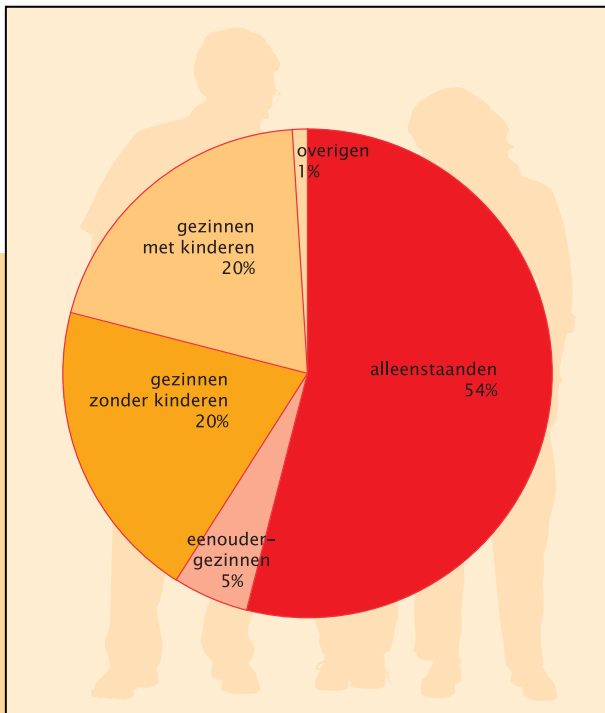
wonen. In 2010 daalde de Utrechtse bevolking nog per saldo met 726 Utrechters door binnenlandse verhuizingen.

Utrecht heeft jonge, hoog opgeleide bevolking

De Utrechtse bevolking is relatief jong: een op de vijf Utrechters is jonger dan 18 jaar (20%). Nog eens bijna een op de vijf is tussen de 18 en 26 jaar (19%). Het hoge aandeel jongeren hangt samen met de aanwezigheid van universiteiten en hogescholen in Utrecht. Dit is ook goed te zien in de leeftijdsverdeling van de bevolking, waar we een flinke sprong zien tussen de groep 0-19 jarigen en 20-24 jarigen (afb. 3). Het aantal jonge kinderen is de afgelopen jaren vooral door de realisatie van Leidsche Rijn toegenomen. Er is geen sprake van vergrijzing in Utrecht.

In vergelijking met de andere grote steden heeft Utrecht

afb. 4 Huishoudenssamenstelling Utrecht 2012

bron: DB&G, GBA; bewerking BI

een jonge bevolking. Het aandeel 0 tot 25-jarigen is in Utrecht (33%) iets hoger dan in Amsterdam (29%), Rotterdam (30%) en Den Haag (30%). Het aandeel 65-plussers ligt in Utrecht juist iets lager. Naast een jonge bevolking heeft Utrecht ook een relatief hoog opgeleide bevolking. Bijna de helft van de Utrechters van 16 jaar en ouder (45%) heeft een hoog opleidingsniveau (GG&GD, 2009). Bijna een derde heeft een laag opleidingsniveau (31% LBO of lager). In vergelijking met de andere grote steden zijn Utrechters hoog opgeleid. In Rotterdam (48%) en Den Haag (35%) is het aandeel lager opgeleiden hoger. Het opleidingsniveau van Amsterdammers ligt met 42% hoger opgeleiden en 33% lager opgeleiden het dichtst bij dat van Utrecht.

Aandeel allochtone Utrechters laatste jaren constant

Op 1 januari 2012 heeft Utrecht ruim 101.570 inwoners van niet-Nederlandse herkomst (32%). Hiervan zijn 68.423 Utrechters van niet-westerse herkomst (22%). Het aandeel niet-westerse allochtone Utrechters is de laatste jaren constant. Marokkaanse Utrechters zijn de grootste groep niet-westerse allochtonen, er wonen 28.139 Marokkaanse Utrechters in de stad (9%). Het

aandeel allochtone Utrechters (32%) is laag in vergelijking met het aandeel allochtonen in Amsterdam (50%), Rotterdam (48%) en Den Haag (48%). Ook het aandeel niet-westerse allochtonen is in Utrecht lager dan in de andere grote steden.

De gemiddelde leeftijd van allochtone Utrechters is de afgelopen jaren gestegen. Ruim een op de tien 65-plussers heeft een niet-westerse herkomst.

Veel alleenstaanden, weinig eenoudergezinnen

In 2012 bedraagt het aantal huishoudens in Utrecht ruim 164.000. Van de Utrechtse huishoudens is 54% alleenstaand (afb. 4). Een kwart van de Utrechtse huishoudens heeft kinderen: 5% eenoudergezinnen en 20% gezinnen met twee ouders. Een vijfde van de Utrechtse huishoudens (20%) bestaat uit paren zonder kinderen. De huishoudenssamenstelling in Utrecht is de afgelopen vijf jaar vrijwel gelijk gebleven.

Wat betreft huishoudenssamenstelling is Utrecht van de G4 het meest vergelijkbaar met Amsterdam. Utrecht heeft in vergelijking met de andere grote steden een laag aandeel eenoudergezinnen.

2 Participatie

Bewoners en bestuur

Participatie

- Een op de zes Utrechters (17%) heeft in het afgelopen jaar geprobeerd het beleid van de gemeente te beïnvloeden.
- Zowel ambtenaren als participanten ervaren gemeentelijke participatietrajecten overwegend als open en constructief. Participanten geven het participatietraject gemiddeld een 6,6.
- De helft (51%) van de bewoners in het bewonerspanel heeft het idee dat de gemeente de mening van bewoners belangrijk vindt. Eén op de vijf bewoners (19%) deelt dit juist niet.
- Volgens bijna de helft van de vertegenwoordigers van organisaties en professionals in de wijken maakt de gemeente te weinig gebruik van de kennis en kunde uit de wijk. 15% vindt dat dit wel in voldoende mate gebeurt.
- Het aantal uitgebrachte wijkadviezen is in de afgelopen jaren gedaald. In 2011 hebben de wijkraden gezamenlijk 59 adviezen uitgebracht, in 2009 waren dit er nog 71.

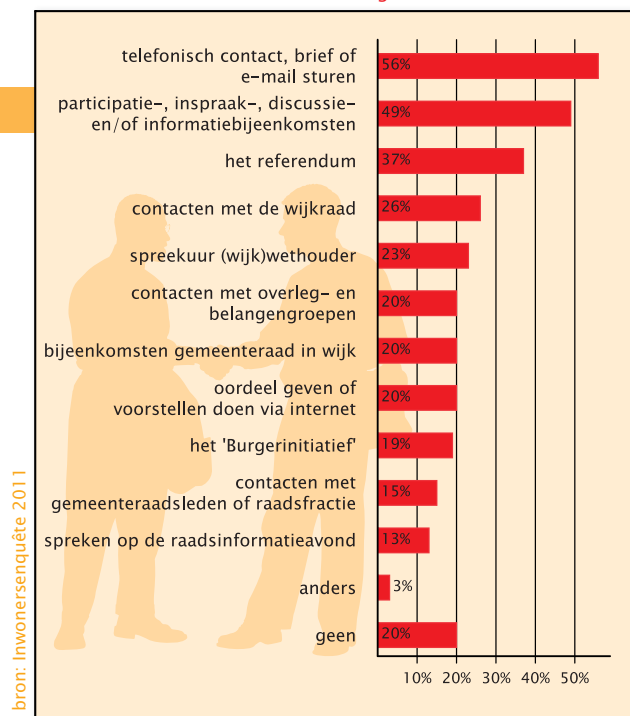

Tevredenheid over invloed op beleid is licht gedaald

Bijna één op de zes Utrechters (16%) denkt genoeg invloed te hebben op het beleid van de gemeente. Ten opzichte van 2010 (20%) is dit percentage licht gedaald. Vier van de tien Utrechters (41%) denken dat zij onvoldoende invloed kunnen uitoefenen op het gemeentelijk beleid. Utrechters met een hogere opleiding en jongere Utrechters zijn vaker van mening genoeg invloed uit te kunnen oefenen dan Utrechters met een lagere opleiding en oudere Utrechters. Ongeveer een derde deel van de Utrechters (34%) is van mening voldoende informatie van de gemeente te krijgen over hoe zij het beleid van de gemeente kunnen beïnvloeden. Eveneens een derde deel (32%) vindt deze informatie ontoereikend. Lager opgeleide Utrechters en ouderen zijn positiever over de toereikendheid van de gemeentelijke informatie dan hoger opgeleide Utrechters en jongeren.

Utrechters die ontevreden zijn over de invloed die zij kunnen uitoefenen op het beleid vinden vaker dat zij hier te weinig informatie over krijgen. Ook zijn ontevreden bewoners minder bekend met de verschillende manieren waarop zij invloed uit kunnen oefenen. Telefonisch contact, een brief of e-mail sturen en bijeenkomsten bezoeken zijn de bekendste manieren om het gemeentebeleid te beïnvloeden (afb. 1).

afb. 1 Bekendheid met manieren om gemeentebeleid te beïnvloeden

Actieve betrokkenheid bij gemeentebeleid daalt

Een op de zes Utrechters (17%) heeft in de afgelopen twaalf maanden geprobeerd het beleid van de gemeente te beïnvloeden. In 2010 lag dit percentage met 26% nog duidelijk hoger. Wanneer Utrechters proberen het beleid van de gemeente te beïnvloeden, doen zij dit meestal door een telefoontje, brief of e-mail aan de gemeente, door het bijwonen van een participatie-, discussie- of informatiebijeenkomst of door contact op te nemen met het wijkbureau (afb. 2). Een kwart (25%) van de

Indicatoren Participatie

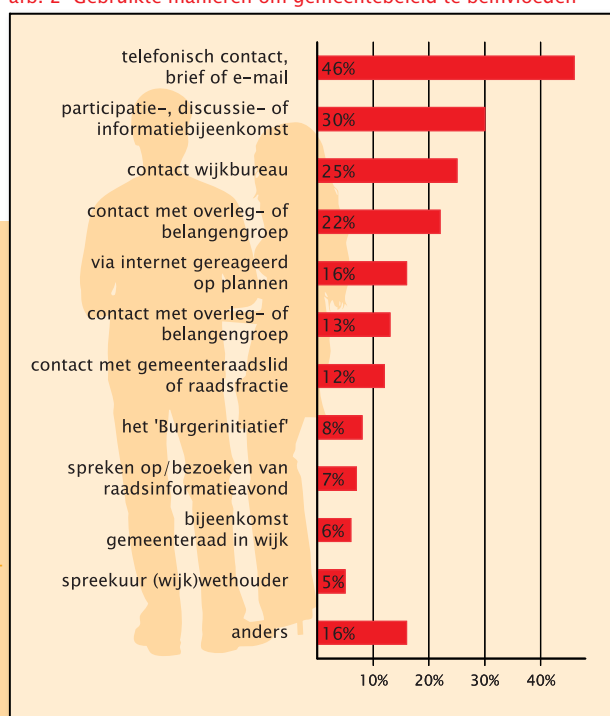
	2009	2010	2011
% inwoners dat voldoende invloed op gemeentebeleid denkt te hebben	14%	20%	16%
% inwoners dat iets gedaan heeft om het beleid te beïnvloeden	27%	26%	17%
% inwoners tevreden over manier waarop zij het beleid van de gemeente kunnen beïnvloeden	-	-	25%
% bekend met leefbaarheidsbudget	38%	46%	43%
aantal initiatieven leefbaarheid	3.523	2.611	2.354
aantal adviezen wijkraad	71	65	59

Bron: Inwonersenquête; Dienst Wijken

2. Participatie

Utrechters die geprobeerd hebben het beleid te beïnvloeden, is tevreden over de manier waarop dit kan. Bijna vier van de tien Utrechters (37%) zijn hier ontevreden over. Utrechters die tevreden zijn over de manier waarop zij het beleid van de gemeente kunnen beïnvloeden, zijn ook vaker tevreden over de mate van invloed die zij kunnen uitoefenen en de informatievoorziening van de gemeente rond beïnvloedingsmogelijkheden.

afb. 2 Gebruikte manieren om gemeentebestuur te beïnvloeden

bron: Inwonersenquête 2011

Participanten geven participatietraject een 6,6

Uit de Benchmark Burgerparticipatie van november 2011 blijkt dat gemeentelijke participatietrajecten door zowel ambtenaren als participanten overwegend als open en constructief worden ervaren. Belangrijkste verbeterpunt betreft de uitvoering van toezeggingen; een minderheid van 45% van de participanten vindt dat de gemeente gedane toezeggingen ook echt heeft uitgevoerd. Participanten geven het participatietraject gemiddeld het rapportcijfer 6,6.

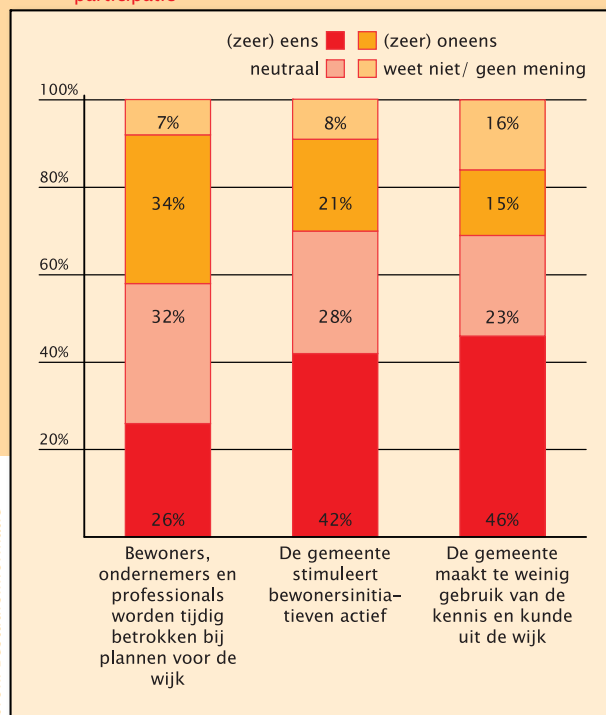
Volgens helft bewoners vindt gemeente mening bewoners belangrijk

De helft (51%) van de bewoners in het Bewonerspanel heeft het idee dat de gemeente de mening van bewoners belangrijk vindt. Eén op de vijf bewoners (19%) heeft dit idee juist niet. Vier van de tien bewoners (41%) vinden dat de gemeente zich voldoende inzet om bewoners te betrekken bij ontwikkelingen in hun wijk. De groep die zich hier negatief over uitspreekt is met 20% duidelijk kleiner.

Helft externe partijen negatief over gebruik kennis en kunde uit de wijk

Eén van de kernbegrippen van het (nieuwe) wijkgericht werken is participatie. De gemeente Utrecht wil de participatie van bewoners vergroten. Uit de 0-meting

afb. 3 Oordeel externe organisaties en professionals over participatie

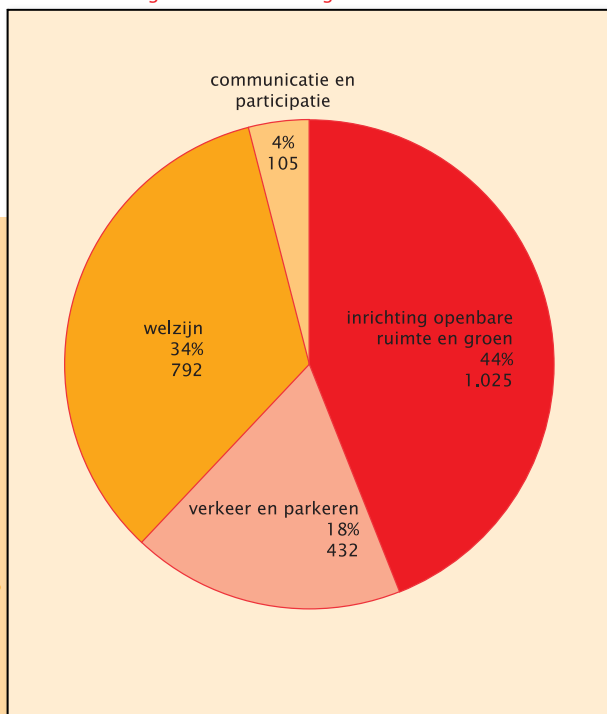
bron: Bestuursinformatie

Evaluatie Wijkgericht werken (najaar 2011) blijkt dat een derde deel (34%) van de vertegenwoordigers van organisaties en professionals in de wijken (externe partijen)

negatief oordeelt over de mate waarin de gemeente bewoners, ondernemers en professionals tijdig betreft bij plannen voor de wijk (afb. 3). Een kwart van de externe partijen (26%) is hier wel positief over. Volgens bijna de helft (46%) van de externe partijen maakt de gemeente te weinig gebruik van de kennis en kunde uit de wijk. 15% vindt dat dit wel in voldoende mate gebeurt.

afb. 4 Besteding leefbaarheidsbudget 2011

bron: Dienst Wijken

Minder initiatieven en bekendheid leefbaarheidsbudget

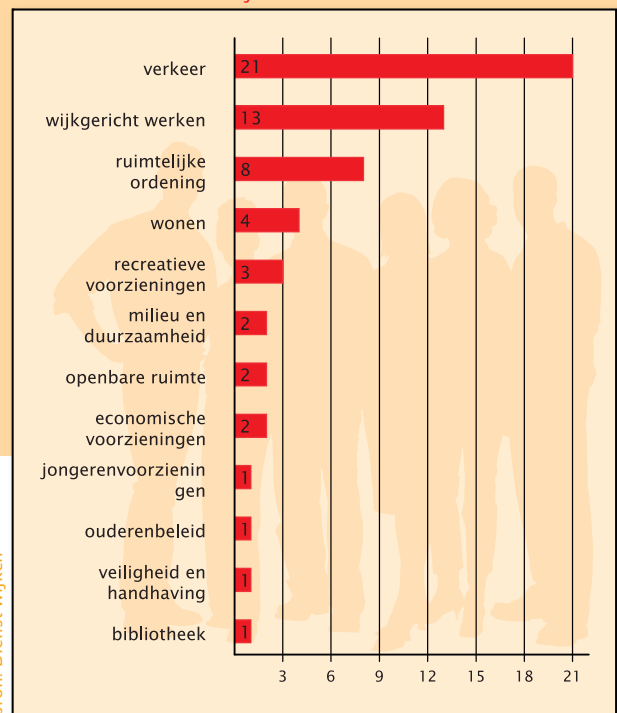
In 2011 zijn 2.354 initiatieven om de leefbaarheid in de wijk te vergroten gefinancierd uit het leefbaarheidsbudget. De meeste initiatieven hebben betrekking op openbare ruimte en groen (44%) en welzijn (34%; afb. 4). In de afgelopen jaren is het aantal initiatieven gedaald. Voor 2011 heeft de gemeente voor de hele stad in totaal 7 miljoen aan leefbaarheidsbudget beschikbaar gesteld, 700.000 euro per wijk. Iets meer

dan vier op de tien Utrechters (43%) zijn bekend met het leefbaarheidsbudget. Ten opzichte van 2010 (46%) is de bekendheid iets gedaald.

Minder adviezen wijkraden, meer dialoog

In 2011 hebben de wijkraden gezamenlijk 59 adviezen uitgebracht. De meeste adviezen hebben betrekking op verkeer, gevolgd door wijkgericht werken (afb. 5). Het aantal uitgebrachte wijkadviezen laat de afgelopen jaren een dalende trend zien. In 2009 brachten de wijkraden gezamenlijk nog 71 adviezen uit, in 2010 waren dit er 65. Tegelijkertijd zijn de wijkraden en de gemeente meer met elkaar in dialoog en hebben de wijkraden ook daardoor invloed op de plannen.

afb. 5 Aantal adviezen wijkraden 2011

bron: Dienst Wijken

3 Publieksdienstverlening

Bewoners en bestuur

Publieksdienstverlening

- Voor de telefonische dienstverlening van de gemeente geven Utrechters in 2011 gemiddeld een 7,7. De dienstverlening aan Utrechtse balies krijgt een 7,6 en de digitale dienstverlening een 7,3.
- Tussen 2010 en 2011 is het aantal digitale aanvragen via de gemeentelijke website gestegen van 39.000 naar bijna 102.000. Deze sterke stijging wordt vooral veroorzaakt door de toevoeging van de mogelijkheid om via de website een afspraak met de gemeente te maken.
- De gemeente beantwoordt 78% van de ontvangen e-mails in de mailboxen op internet binnen de norm van vijf werkdagen.
- In 2011 is 271.000 keer gebeld naar het centrale telefoonnummer van de gemeente. Het KCC, waar deze telefoontjes binnenkomen, neemt 96% van alle binnenkomende telefoontjes op.
- Driekwart van de ingeboekte poststukken (76%) is op of voor de streefdatum afgehandeld.

Utrecht 25e op ranglijst Benchmark Publiekszaken

De gemeente Utrecht neemt jaarlijks deel aan de Benchmark Publiekszaken. Deze benchmark onderzoekt diverse aspecten op het gebied van de kwaliteit van de dienstverlening. In de benchmark van 2011 eindigt Utrecht als 25e op de ranglijst van alle (81) deelnemende gemeenten. De totaalscore is gebaseerd op de scores op acht prestatiegebieden (afb. 1). Van deze prestatiegebieden scoort Utrecht het hoogst op bejegening van klanten.

Tevredenheid telefonische dienstverlening stijgt

Eén van de onderdelen van de Benchmark Publiekszaken is klanttevredenheid. Deze klanttevredenheid is gemeten voor telefonische en digitale dienstverlening en contacten aan de balie. De telefonische dienstverlening krijgt van Utrechters gemiddeld een 7,7 en de digitale dienstverlening (de procedure bij een aanvraag of melding bij het digitale loket) een 7,3. De telefonische en digitale dienstverlening van de gemeente Utrecht worden hiermee iets beter

Indicatoren Publieksdienstverlening

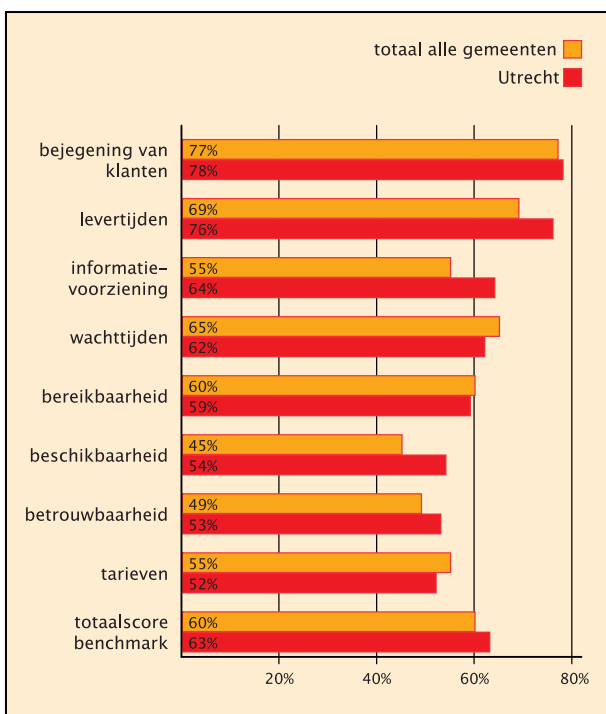
	2009	2010	2011
rapporcijfer baliebezoekers voor publieksbalies	7,7	7,7	7,6
rapporcijfer bellers met Klant Contactcentrum	7,3	7,5	7,7
rapporcijfer digitale dienstverlening	-	-	7,3
telefonische bereikbaarheid Klant Contactcentrum (KCC)	95%	93%	96%
% e-mails beantwoord binnen 5 werkdagen	78%	-	78%
% post afgehandeld binnen streeftijd	-	61%	76%
% bezoekers balie* binnen norm geholpen	76%	60%	64%
aantal digitale aanvragen via website www.Utrecht.nl	-	38.949	101.727

Bron: VNG Benchmark Publiekszaken; Inwonersenquête; Programma Publieksdienstverlening; Bestuursinformatie

* betreft balie Burgerzaken & Gemeentebelastingen

afb. 1 Scores Utrecht klanttevredenheid

bron: VNG benchmark Publiekszaken

gewaardeerd dan gemiddeld in gemeenten met meer dan 100.000 inwoners (7,4 respectievelijk 7,1). De waardering voor de telefonische dienstverlening is in de afgelopen jaren gestegen (afb. 2). Voor het contact dat Utrechters hebben gehad met de publieksbalies van de gemeente geven zij gemiddeld een 7,6. Hiermee scoort Utrecht iets lager dan het gemiddelde voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners (7,8).

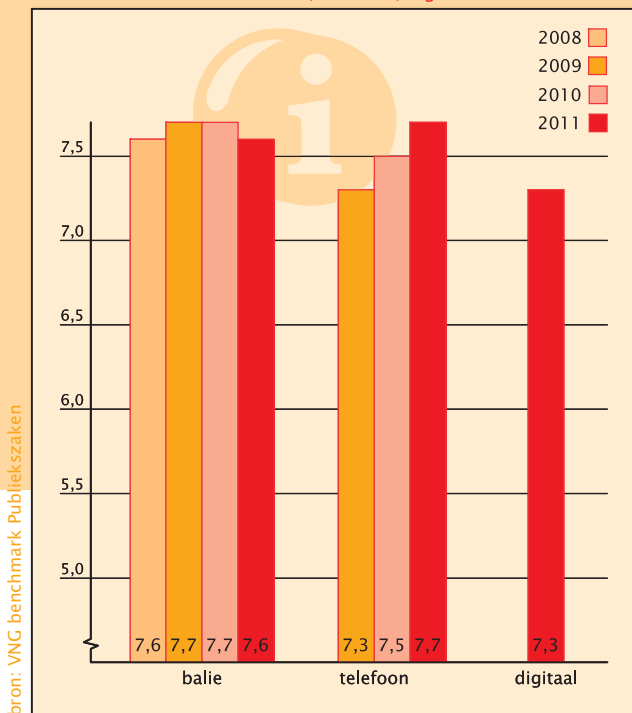
Aantal digitale aanvragen fors gestegen

In 2011 heeft de gemeente Utrecht in totaal bijna 102.000 digitale aanvragen ontvangen via de gemeentelijke website (www.utrecht.nl). Dit zijn er aanzienlijk meer dan in 2010 (39.000). De sterke stijging van het aantal digitale aanvragen valt voor een groot deel toe te schrijven aan de nieuwe mogelijkheid om via de website een afspraak met de gemeente te maken. Veruit de meeste digitale aanvragen (38%) hebben betrekking op het maken van een afspraak met de gemeente, gevolgd door het doorgeven van een verhuizing (13%) en inzameling van grofvuil (12%; afb. 3). Over de vraag of Utrechters bij een baliebezoek de voorkeur hebben voor het maken van een afspraak

3. Publieksdienstverlening

(kortere wachttijd) of voor langsgaan zonder afspraak (geen vaste tijd waarop men aanwezig moet zijn) blijken de meningen verdeeld. 43% maakt bij voorkeur een afspraak, terwijl 37% liever zonder afspraak bij de gemeente langs gaat.

afb. 2 Klanttevredenheid balie, telefoon, digitaal

bron: VNG benchmark Publiekszaken

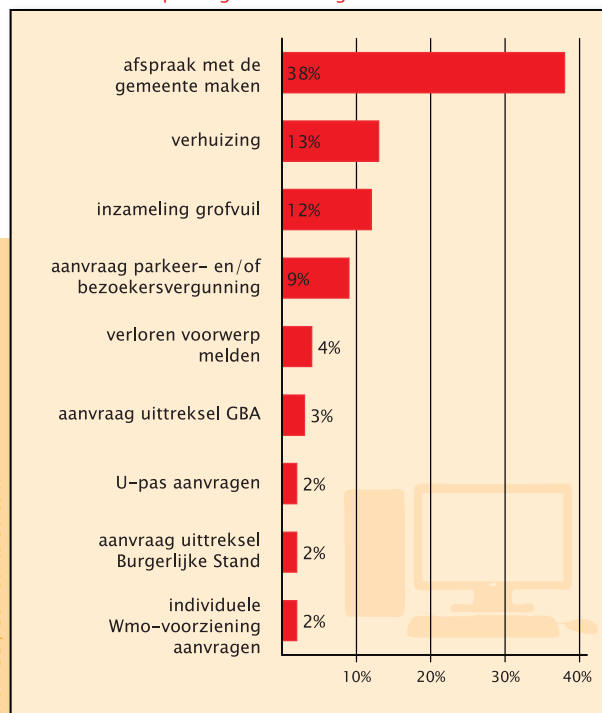
Aantal bezoeken www.utrecht.nl gestegen

In 2011 is de website van de gemeente Utrecht (www.utrecht.nl) 2,8 miljoen keer bezocht. Dit zijn iets meer bezoeken dan in 2010 (2,6 miljoen). De meest bezochte deelsites zijn 'Werken en leren bij Utrecht', en het 'Loket Burgerzaken'. Iets meer dan zeven van de tien Utrechters (72%) weten dat zij via www.utrecht.nl diensten van de gemeente kunnen aanvragen, zoals het ophalen van grofvuil of een uittreksel uit de burgerlijke stand. Iets meer dan zes van de tien Utrechters (62%) zijn bekend met de mogelijkheid om via de website een afspraak te maken voor het aanvragen van producten van de gemeente, zoals een paspoort of een rijbewijs.

Utrechtse Servicenormen voor vierde maal gemeten

Sinds 1 juli 2008 zijn de Utrechtse Servicenormen van kracht. Met deze servicenormen geeft de gemeente voor e-mail, telefonie, balie en post aan op welke momenten zij bereikbaar is en binnen welke termijn een reactie

afb. 3 Onderwerpen digitale aanvragen

bron: SCl, Gemeente Utrecht

mag worden verwacht. Om te bekijken in hoeverre de gemeente aan de servicenormen voldoet, zijn inmiddels verschillende metingen uitgevoerd. De meest recente meting is de 4-meting van mei/juni 2011 (afb. 4).

78% e-mails binnen vijf werkdagen beantwoord

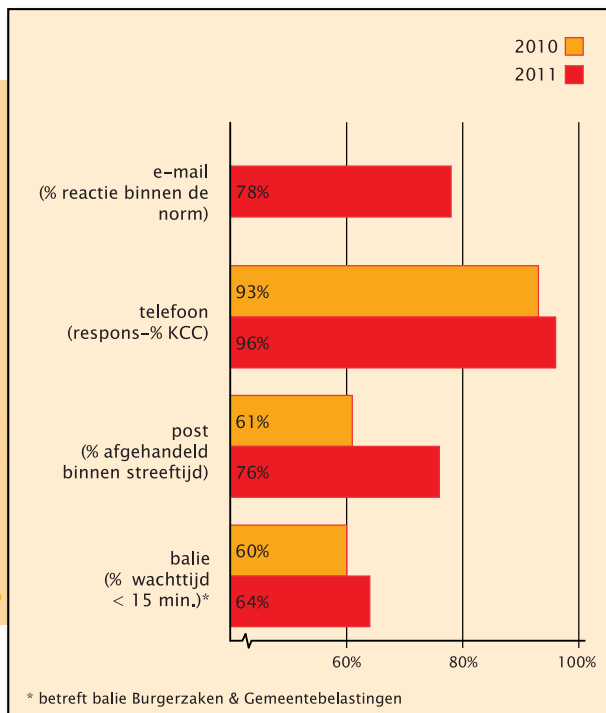
Uit onderzoek met behulp van mystery-mails blijkt dat de gemeente 78% van de succesvol verzonden e-mails aan Utrechtse mailboxen op internet binnen de servicenorm van vijf werkdagen beantwoordt. Dit komt overeen met het resultaat van de 3-meting uit 2009. 79% van de e-mails wordt uiteindelijk inhoudelijk beantwoord, al dan niet na een eerste behandelbericht. De ontvangen antwoorden sluiten minder goed aan bij de vraag dan bij de 3-meting (61% versus 71%).

Minder telefoontjes naar centrale nummer

In 2011 is ongeveer 271.000 keer contact gezocht met de gemeente via het centrale telefoonnummer. De afgelopen jaren is het aantal telefoontjes afgenomen. In 2009 belden Utrechters nog 375.000 keer naar het centrale nummer van de gemeente, in 2010 was dit 337.000 keer. Telefoontjes naar het centrale telefoonnummer komen binnen bij het Klantcontactcentrum

(KCC). Het KCC heeft in 2011 96% van alle binnenkomende telefoontjes opgenomen (servicenorm = 100%).

afb. 4 Stand van zaken Utrechtse servicenormen

bron: 4-meting Servicenorment, DIV, KCC

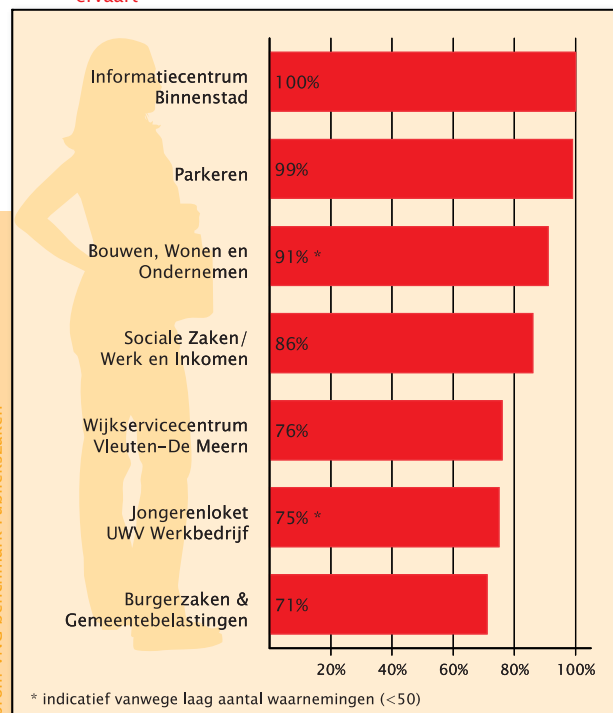
Doorverbinden mislukt bij 23% van de pogingen

Van alle binnenkomende telefoontjes op het algemene telefoonnummer heeft het KCC in 2011 bijna tweederde deel (64%) zelfstandig afgehandeld. Dit is een duidelijke toename ten opzichte van de 3-meting (57%). De overige telefoontjes probeert het KCC in de meeste gevallen door te verbinden naar de gemeentelijke diensten. Doorverbinden mislukt, net als bij de 3-meting, nog steeds bij bijna een kwart van de pogingen (23%). Dit betreft ruim 400 telefoontjes per week.

Driekwart post op of voor de streefdatum afgehandeld

In 2011 heeft de gemeente in totaal 46.519 poststukken ingeboekt. Dit zijn er iets minder dan in 2010 (48.745). Driekwart van de ingeboekte poststukken (76%) is op of voor de streefdatum afgehandeld. Ten opzichte van 2010 (61%) is dit aandeel duidelijk gestegen. De servicenorm van de gemeente is dat de klant binnen vier weken een inhoudelijke reactie op de brief ontvangt, tenzij de klant voor die tijd anders over de afhandeling is geïnformeerd.

afb. 5 Aandeel baliebezoekers dat wachttijd korter dan 15 minuten ervaart

bron: VNG benchmark Publiekszaken

delijke reactie op de brief ontvangt, tenzij de klant voor die tijd anders over de afhandeling is geïnformeerd.

Bij balie Burgerzaken & Gemeentebelastingen bijna tweede binnen norm geholpen

Uit registratie van de dienst Burgerzaken & Gemeentebelastingen blijkt dat in 2011 64% van de bezoekers binnen 15 minuten wordt geholpen. Ten opzichte van 2010 (60%) is dit aandeel licht gestegen. Wel ligt dit aandeel aanzienlijk lager dan in 2009 (76%). De servicenorm is dat de gemeente streeft naar een wachttijd van maximaal 15 minuten.

Ervaren wachttijd bij vier van de zeven balies te vaak langer dan 15 minuten

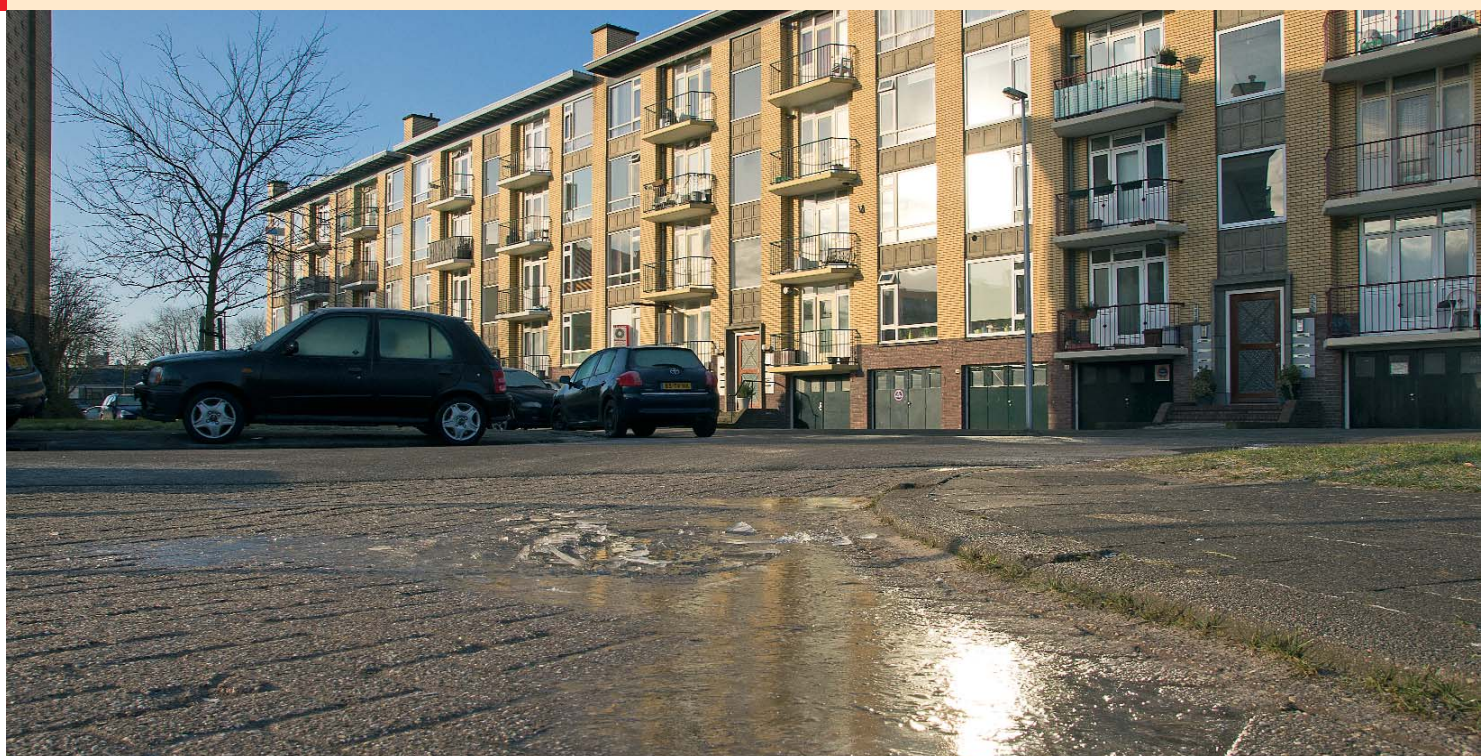
In de VNG Benchmark Publiekszaken zijn zeven gemeentelijke balies onderzocht op ervaren wachttijd. Bij vier van deze balies wordt het streven om meer dan 90% van de bezoekers binnen de norm van 15 minuten te helpen niet gehaald (afb. 5). Bij de balies van het Informatiecentrum Binnenstad en Parkeren geven (vrijwel) alle klanten aan binnen de norm van 15 minuten te zijn geholpen.

4 Wonen

Stedelijke ontwikkeling

Wonen

- De Utrechtse woningmarkt heeft voorlopig nog te lijden onder de economische crisis. De mediane verkoopprijs daalt flink in zowel Utrecht (-4%) als in de Regio (-7%) in het laatste half jaar van 2011. Tegelijkertijd stijgt het aantal dagen dat een woning te koop staat aanzienlijk in het afgelopen jaar (31%) en komt in het laatste kwartaal uit op 110 dagen. Op de sociale huurmarkt stijgt de wachttijd licht in 2011.
- Het aantal nieuwe verhuurde sociale huurwoningen stijgt licht in het afgelopen jaar en komt in 2011 uit op 1.430. Het aanbod aan huurwoningen op de particuliere huurmarkt daalt met 19,1%. Deze daling doet zich vooral voor in het prijssegment tot € 700.
- De gemiddelde wachttijd voor een studentenkamer is in het afgelopen jaar gedaald van 21 naar 19 maanden. Op de Ina Boudier Bakkerlaan blijft de wachttijd met 20 maanden het langst.
- Vorig jaar is de 1.000e starterslening verstrekt. Utrecht is daarmee de gemeente met het hoogste aantal verstrekte startersleningen.
- Het aandeel Utrechtse woningen met een energielabel stijgt tussen 2008 (17%) en 2010 (24%).

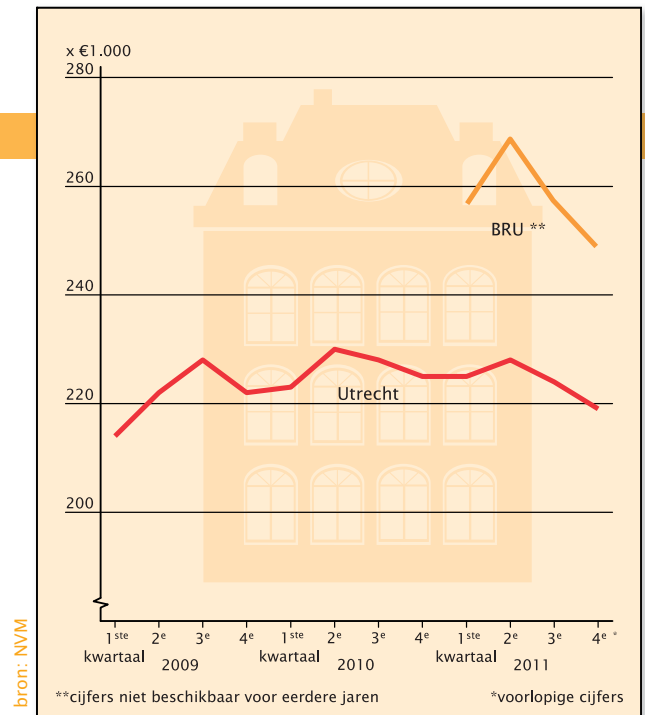
Woningmarkt nog flink te lijden onder crisis

De woningmarkt heeft voorlopig nog te lijden onder de economische crisis. De geringe positieve tekenen, zoals een stabilisatie van de mediane verkoopprijs, moeten in relatie tot minder positieve woningmarktaspecten worden gezien zoals de forse stijging van het aantal dagen dat een woning gemiddeld te koop staat en de daling van het aantal woningtransacties. De cijfers zijn gebaseerd op gerealiseerde transacties en betreffen daarmee de meest courante woningen. Tegelijkertijd beïnvloeden politieke besluiten en voornemens de woningmarkt zoals: Europese wetgeving waarbij huishoudens met een inkomen boven de € 34.000 niet langer in aanmerking komen voor een sociale huurwoning, de geplande verlaging van de Nationale Hypotheek Garantie en discussies over de hypotheekrenteaftrek.

Daling verkoopprijzen in stad en regio

De mediane verkoopprijs van een bestaande Utrechtse koopwoning komt dit jaar uit op € 224.000 en lijkt zich hiermee te stabiliseren vergeleken met vorig jaar. Het verschil is wel groot vergeleken met 2008 (€ 236.500), het jaar voorafgaand aan de economische crisis. De kwartaalcijfers over 2011 vertonen een forse daling in

afb. 1 Mediane verkoopprijs van bestaande koopwoningen

het laatste half jaar (-4%) (afb. 1). In de BRU regio dalen de mediane verkoopprijzen in de laatste twee kwartalen sneller (-7%).

Forse stijging verkooptijd met 31%

Het aantal dagen dat een bestaande koopwoning in Utrecht te koop staat, stijgt fors in het afgelopen jaar (31%) en komt in het laatste kwartaal uit op 110 dagen (afb. 2). In de BRU-regio ligt het aantal dagen iets hoger

Indicatoren Wonen

	2009	2010	2011
mediane verkoopprijs bestaande koopwoningen (in €)	222.000	225.000	224.000
mediane verkooptijd bestaande koopwoningen (in dagen)	65	74	97
aantal woningtransacties bestaande koopwoningen	2.796	2.800	2.598
aantal verhuurde sociale huurwoningen*	1.625	1.402	1.430
wachttijd sociale huurwoning (in jaren)	7,3	7,9	8,1
opgeleverde nieuwbouwwoningen	3.150	1.500	1.800**
gemiddeld rapportcijfer voor de woning	7,6	7,6	7,6
gemiddelde wachttijd studentenkamer (in maanden)	15	21	19
% inwoners met verhuiscijfers binnen twee jaar	21	23	22
rapportcijfer algemeen buurtoordeel	7,2	7,2	7,2

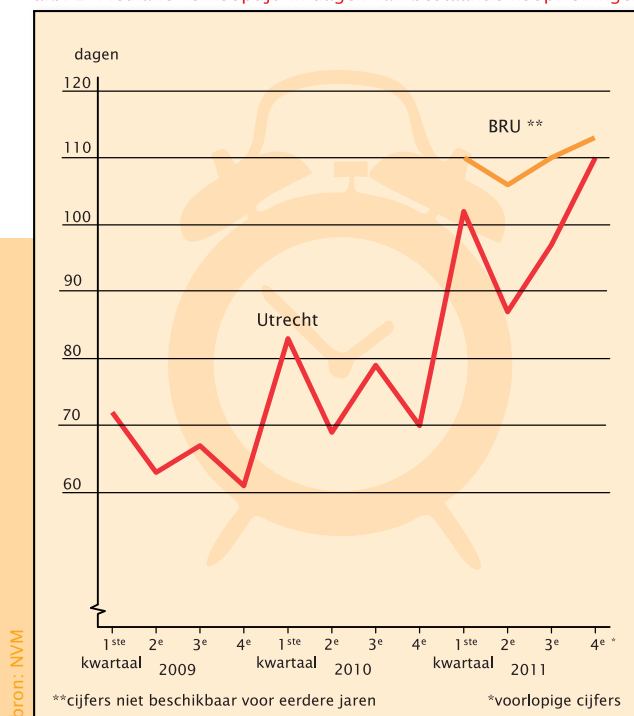
Bron: Inwonersenquête; NVM; WoningNet; StadsOntwikkeling, afdeling Wonen; SSHU

*Een woning die in het systeem is afgemeld als zijnde verhuurd, exclusief urgenten en medisch geïndiceerden

**voorlopig cijfer

4. Wonen

afb. 2 Mediane verkooptijd in dagen van bestaande koopwoningen

(113), net als in Rotterdam (127) en Den Haag (133). In Amsterdam komt de mediane verkooptijd lager uit (77).

Aantal verhuurde sociale huurwoningen stijgt licht

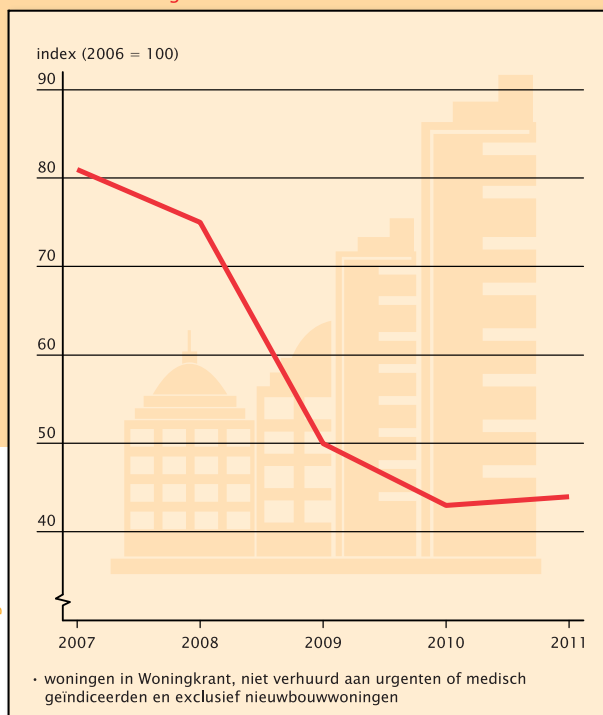
Na een daling van het totaal aantal verhuurde sociale huurwoningen in 2010 is in het afgelopen jaar sprake van een lichte stijging (1.402 in 2010 en 1.430 in 2011) (afb. 3). Wel zijn er verschillen zichtbaar tussen huurders: het aantal verhuurde woningen aan doorstromers is in 2011 gestegen (13%) terwijl het aantal onder overige woningzoekenden daalde (-5%). Binnen deze laatste groep gaat het vooral om starters op de woningmarkt. Dit verklaart deels de gestegen gemiddelde wachttijd bij een gelijkblijvende mutatiegraad. In het afgelopen jaar is het gemiddeld aantal reacties op een sociale huurwoning in Utrecht 143.

Lichte stijging gemiddelde wachttijd, zoektijd stabiel

De gemiddelde wachttijd voor een sociale huurwoning is gestegen van 7,9 jaar in 2010 naar 8,1 jaar in 2011 (afb. 4). Voor doorstromers en voor overige woningzoekenden geldt dat de wachttijd nagenoeg gelijk is gebleven in het afgelopen jaar. Een opmerking bij de wachttijd is dat veel woningzoekenden wel

ingeschreven staan maar niet reageren op een woning: zij hebben zich bijvoorbeeld ingeschreven uit voorzorg of denken dat hun wachttijd te kort is om in aanmerking te komen voor hun gewenste woning. De gemiddelde zoektijd naar een sociale huurwoning is een andere manier om een beeld te krijgen van de

afb. 3 Ontwikkeling aantal Utrechtse verhuurde sociale huurwoningen*

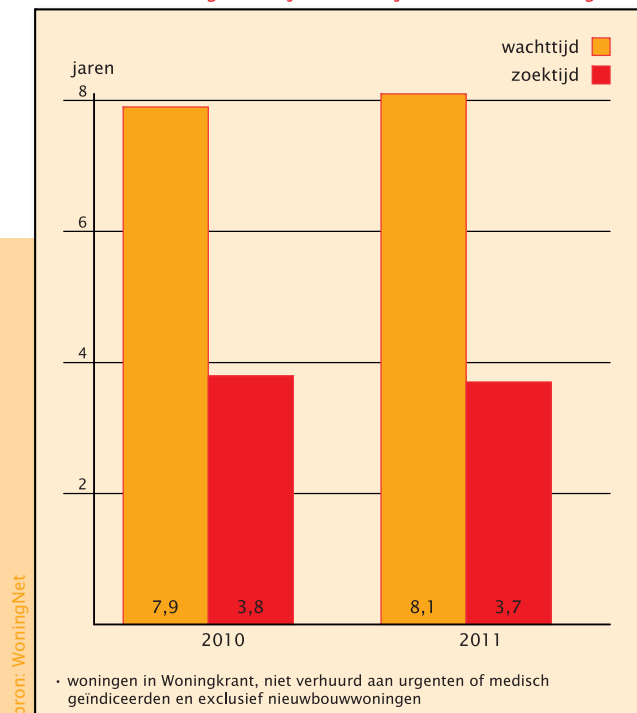
situatie op de huurmarkt. De zoektijd (het verschil tussen de eerste en de laatste reactie waarbij de woning wordt toegewezen) geeft inzicht in de daadwerkelijke tijd dat mensen actief op zoek zijn naar een woning. Voor doorstromers en overige woningzoekenden blijven de zoektijden staan op respectievelijk 3,4 en 4,0 jaar. De gemiddelde zoektijd komt in 2011 uit op 3,7 jaar.

Daling aantal aangeboden particuliere huurwoningen

Het totale aanbod aan particuliere huurwoningen in Utrecht is in 2011 gedaald met 19,1%. Uitgesplitst naar prijssegmenten daalt het aanbod van woningen tot € 700 het meest (39%). Alleen in het duurste huursegment (vanaf € 1.000) stijgt het aantal aangeboden particuliere huurwoningen (11,5%). Ook in de andere G4-steden daalt het aanbod in de lagere huursegmenten, in Utrecht is de daling echter het grootst.

afb. 4 Ontwikkeling wachttijd en zoektijd sociale huurwoning*

Lichte stijging opgeleverde nieuwbouwwoningen

Het aantal opgeleverde nieuwe woningen in Utrecht komt in 2011 uit op 1.800 (afb. 5). Hierbij gaat het om bijna 1.200 woningen in Leidsche Rijn en ruim 600 woningen in de rest van de stad. Het aantal opleveringen krabbelt daarmee iets op vergeleken met het aantal opleveringen van vorig jaar.

Utrechters waarderen hun woning met een 7,6

Aan Utrechters is gevraagd met welk rapportcijfer zij hun woning waarderen. Net als in de twee voorgaande jaren komt het gemiddelde uit op een 7,6. Utrechters die in een eengezinswoning (7,9) wonen geven gemiddeld een hoger rapportcijfer voor hun woning dan inwoners van een meergezinswoning (7,4). Een op de vijf Utrechters (22%) heeft de wens om binnen twee jaar te verhuizen. Dit aandeel is al een aantal jaar stabiel.

Wachttijd studentenkamer drie maanden korter

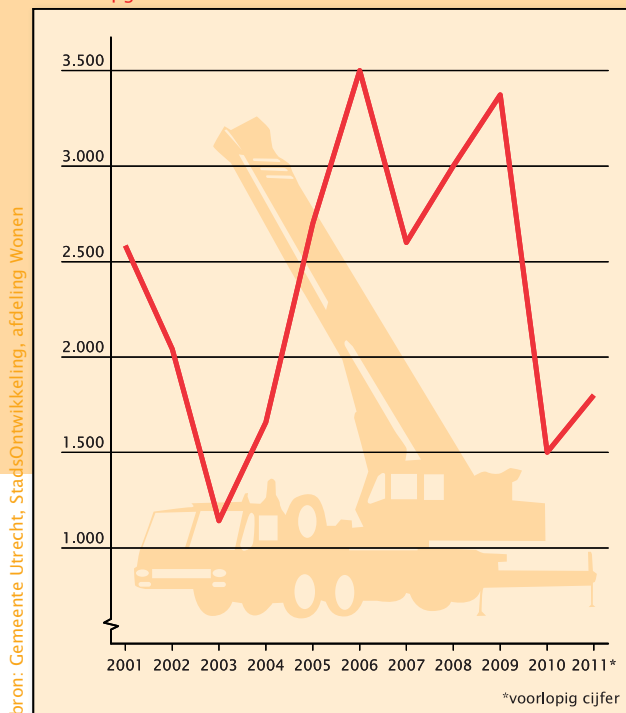
De gemiddelde wachttijd voor een studentenkamer in een SSHU-complex is in het afgelopen jaar gedaald van 21 naar 19 maanden. Voor een kamer op de Ina Boudier Bakkerlaan daalde de wachttijd van 25 naar 20 maanden, maar is de wachttijd nog steeds het langst.

Op het studentencomplex Warande (Zeist) is sprake van een daling van 14 naar 10 maanden.

1.000^e starterslening verstrekt

In december 2011 heeft de gemeente de 1.000^e starterslening verstrekt. Utrecht heeft daarmee de

afb. 5 Opgeleverde nieuwbouw in Utrecht

meeste startersleningen uitgegeven van alle Nederlandse gemeenten. In het afgelopen jaar zijn 325 aanvragen voor een starterslening gedaan. In 2011 is dit aantal lager door strengere eisen van banken voor het vertrekken van een lening. De gemeente verwacht in ieder geval tot en met 2013 door te kunnen gaan met het uitgeven van startersleningen.

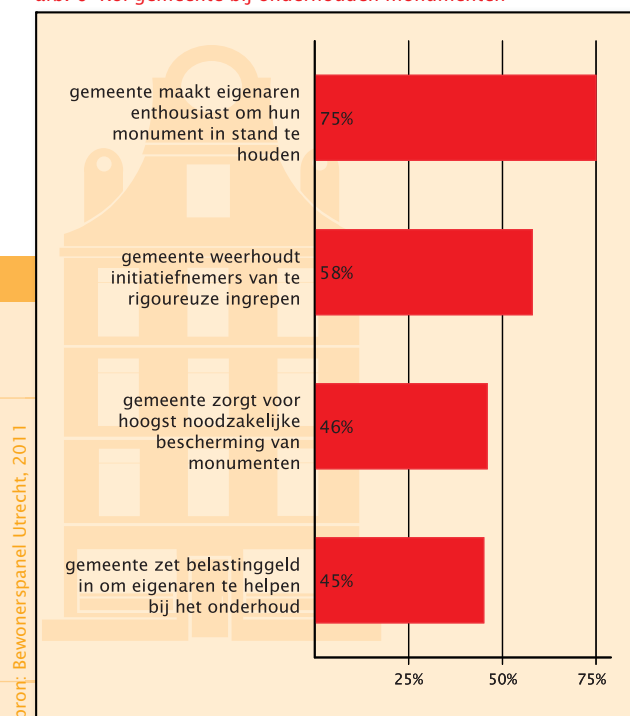
Aandeel woningen met energielabel stijgt

In Utrecht stijgt het aandeel woningen met een energielabel. Tussen 2008 en 2010 neemt het aandeel toe van 17% naar 24%. Sinds januari 2008 moeten huiseigenaren bij het verkopen of verhuren van hun woning zorgen voor een energielabel. Het label is bedoeld ter stimulans van energiebesparende maatregelen. (Meer over energiebesparende maatregelen is te lezen in het hoofdstuk Milieu en Duurzaamheid.)

Monumenten

- Twee op de vijf leden van het Utrechtse bewonerspanel kunnen zich vinden in het huidige aantal bewaarde gebouwen. Nog eens een kwart (24%) is van mening dat er te weinig historische gebouwen bewaard worden.

afb. 6 Rol gemeente bij onderhouden monumenten

Utrecht tweede monumentenstad van Nederland

Utrecht is de tweede monumentenstad van Nederland, met circa 3.000 monumenten (1.600 gemeentelijke monumenten en 1.400 rijksmonumenten) en meer dan 500 beeldbepalende panden. Het gaat hierbij niet alleen om kerken en woonhuizen, maar bijvoorbeeld ook om objecten als bruggen, sluizen, forten en werfkelders. Utrecht staat op de 12^e plaats van de 50 grootste Nederlandse gemeenten als het gaat om het aantal rijksmonumenten per 1.000 inwoners. Maastricht, Leiden en Amsterdam vormen de top drie. Wat betreft het aantal archeologische monumenten (per 1.000 inwoners) staat de stad op de 15^e plaats (top drie: Apeldoorn, Ede en Emmen).

Veel Utrechters voor behoud historische gebouwen

Twee op de vijf leden van het Utrechtse bewonerspanel kunnen zich vinden in het huidige aantal bewaarde gebouwen. Nog eens een kwart (24%) is van mening dat er te weinig historische gebouwen bewaard worden. Eenderde heeft hier geen mening over en slechts 2%

vindt dat er teveel historische gebouwen bewaard worden.

Wat betreft het herinrichten van cultureel erfgoed hebben de meeste leden van het bewonerspanel er geen bezwaar tegen het verbouwen van een monument tot een bibliotheek (87%) of een bioscoop (84%), zoals bijvoorbeeld is toegepast in het Louis Hartlooper-complex.

Gemeente op verschillende manieren verantwoordelijk voor onderhoud monumenten

De leden van het bewonerspanel is ook gevraagd naar de gewenste rol van de gemeente in het onderhouden van de Utrechtse monumenten. Driekwart (75%) vindt het belangrijk dat de gemeente de eigenaren enthousiasmeert om hun monument in stand te houden (afb. 6). Meer dan de helft ziet een rol voor de gemeente weggelegd richting partijen met bouwplannen voor een monument: de gemeente dient erop toe te zien dat dit op een verantwoorde wijze gebeurt.

5 Utrecht Vernieuwt en krachtwijken

Stedelijke ontwikkeling

Utrecht Vernieuwt en krachtwijken

- In de Utrecht Vernieuwt-gebieden zijn tussen 2008 en 2011 in totaal 245 nieuwe sociale huurwoningen opgeleverd waarmee het totaal op 1.434 komt geteld vanaf 2001. In de vrije sector (huur en koop) zijn in dezelfde periode 575 woningen gebouwd.
- De Monitor Krachtwijken (3-meting) laat een aantal positieve ontwikkelingen zien: 39 van de 58 indicatoren ontwikkelen zich positief, vergeleken met de 2-meting ontwikkelen meer indicatoren zich gunstiger dan het streefpad.
- Het aandeel bewoners met een negatieve toekomstverwachting in de krachtwijken komt in 2011 uit op 15%. Opvallend is de daling in Kanaleneiland (-5%) en Overvecht (-4%) tegenover de negatieve ontwikkeling in Ondiep (toename met 6%).
- In vier van de vijf krachtwijken heeft het aantal woninginbraken per 1.000 woningen zich negatief ontwikkeld in de periode 2007-2010. Uitzondering is Hoograven.

Indicatoren Utrecht vernieuwt en krachtwijken

	2009	2010	2011
Utrecht vernieuwt			
aantal nieuwbouwwoningen (sociaal) op UV locaties*	1.255	1.332	1.434
aantal nieuwbouwwoningen (vrije sector koop en huur) op UV locaties*	689	821	1.029
aantal woningrenovaties op UV locaties*	1.884	2.023	2.463
rapportcijfer eigen woning	7,1	7,1	7,2
Krachtwijken			
% negatieve toekomstverwachting	20	17	15
rapportcijfer sociale samenhang	5,0	5,3	5,1
rapportcijfer netheid	6,1	6,1	6,0
% (vaak) ervaren jongerenoverlast op straat	24	30	31
% met matige of slechte gezondheid	20	17	21

Bron: Inwonersenquête; Mitros, Portaal; Bo-Ex
* cumulatieve aantallen geteld vanaf 2001

Ambities 'Bouwen aan de stad'

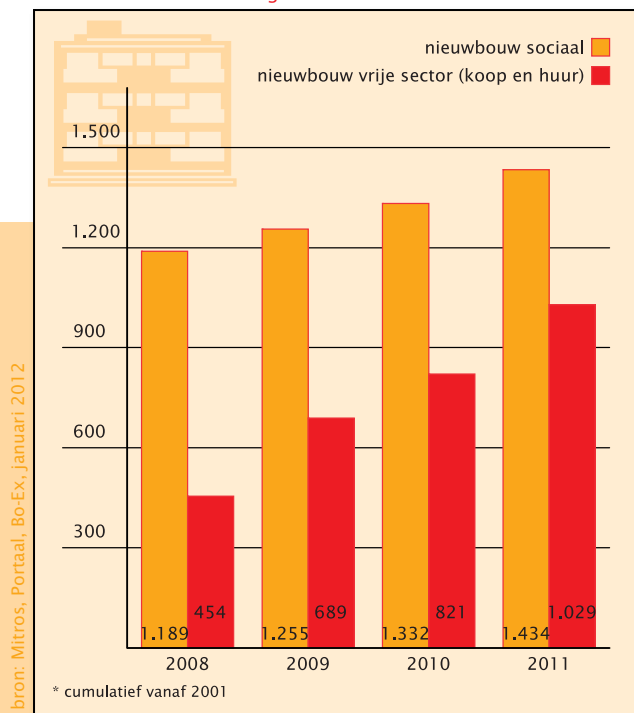
In 'Bouwen aan de stad, Utrechtse samenwerkingsafspraken gemeente en woningcorporaties 2011-2015' staan de samenwerkingsafspraken die gemaakt zijn tussen de gemeente en Utrechtse woningcorporaties over toekomstige investeringen in de stad. De partijen continueren de sociale aanpak in die gebieden waar de achterstanden het grootst zijn. De uitdaging is dat dit alles moet plaatsvinden in een periode van onzekere tijden.

In 'Bouwen aan de stad' staat onder andere dat de gezamenlijke aanpak in de krachtwijken Overvecht, Ondiep, Zuilen-Oost de komende jaren wordt voortgezet. De integrale aanpak bevat zowel fysieke maatregelen als een groot aantal sociale maatregelen om bewoners te activeren en te ondersteunen op het gebied van opvoeding en onderwijs, talentontwikkeling, werkgelegenheid en wijk economie. De fysieke aanpak komt vooral tot uitdrukking in de projecten van Utrecht Vernieuwt. De concrete invulling van de aanpak wordt

5. Utrecht Vernieuwt en krachtwijken

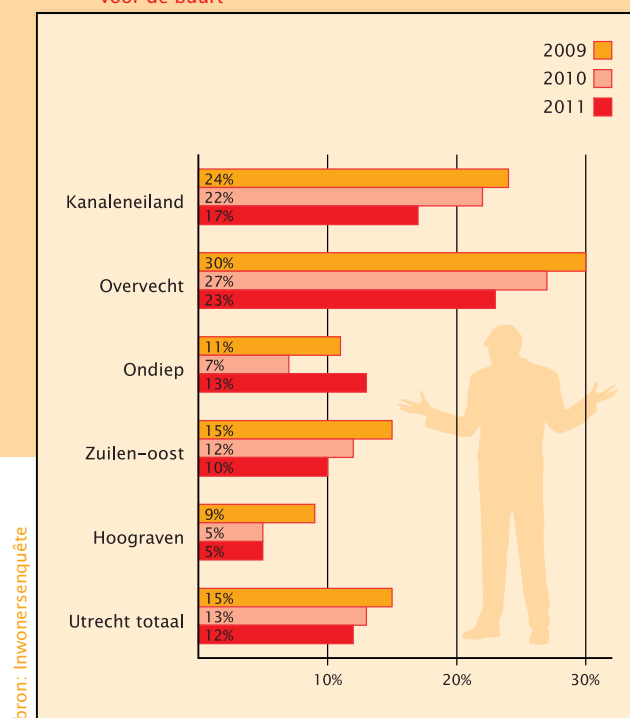
afb. 1 Aantal nieuwbouwwoningen* (sociaal en vrije sector) in Utrecht Vernieuwt-gebieden

iedere twee jaar vertaald in wijkactieprogramma's die in nauwe samenwerking tussen de gemeente en woningcorporaties Mitros, Portaal en Bo-Ex worden opgesteld. Bewoners en professionals uit de wijken leveren belangrijke input voor de wijkactieprogramma's. Omdat Hoograven zich de afgelopen jaren op een aantal terreinen gunstig heeft ontwikkeld, is vorig jaar besloten dat Hoograven niet meer het predicaat krachtwijk hoeft te hebben en is een 'zachte landing' ingezet. Daarbij wordt in twee jaar het extra budget afgebouwd.

Adviesbureau Berenschot heeft een evaluatieonderzoek uitgevoerd naar de effectiviteit van de genomen maatregelen binnen de krachtwijkenaanpak. Het advies dat uit het rapport naar voren komt is om voor de toekomst een selectie te maken van de maatregelen die al ingezet zijn. Een combinatie van zichtbare korte termijnmaatregelen zoals het herinrichten van de openbare ruimte en lange termijnmaatregelen zoals opvoedingsondersteuning lijkt succesvol te zijn.

afb. 2 Aandeel inwoners met een negatieve toekomstverwachting voor de buurt

Utrecht Vernieuwt: rapportcijfer voor de woning 7,2

In de Utrecht Vernieuwt-gebieden beoordelen inwoners hun woning in het afgelopen jaar met een 7,2. Dit is nagenoeg gelijk aan het oordeel in voorgaande jaren. Vergeleken met het stedelijk gemiddelde is dit iets lager (7,6).

1.437 nieuwe sociale huurwoningen sinds 2001

Tussen 2008 en 2011 zijn in de Utrecht Vernieuwt-gebieden in totaal 245 nieuwe sociale huurwoningen opgeleverd waarmee het totaal op 1.434 komt (afb. 1). In 2011 gaat het om 102 woningen. In de vrije sector (huur en koop) zijn in dezelfde periode 575 woningen gebouwd, waarvan 208 in 2011. Het aantal woningrenovaties komt in de periode 2001-2011 op 2.463.

Ontwikkelingen Monitor Krachtwijken 2011 gunstiger dan in 2010

In de Monitor Krachtwijken 2011 (3-meting) zijn de indicatoren gevolgd die in de wijkactieplannen van de krachtwijken zijn vastgesteld. Het globale beeld is dat het merendeel van de indicatoren zich positief ontwikkelt: dit geldt voor 39 van de 58 indicatoren. Een positieve ontwikkeling wijst op een ontwikkeling volgens het beoogde streefpad of beter dan dit streefpad.

Op het gebied van wonen en woonomgeving zijn positieve ontwikkelingen zichtbaar in alle krachtwijken. Indicatoren waaruit een waardering blijkt voor de openbare ruimte (zoals de verzorging van het openbaar buurtgroen) laten in alle krachtwijken een verbetering zien. Ook op het thema veiligheid zijn de ontwikkelingen over het algemeen positief. Drie van de vijf indicatoren laten bij nagenoeg alle wijken een verbetering zien. Dit geldt bijvoorbeeld voor autokraak, onveiligheidsgevoelens in de buurt en het aantal geweldsdelicten.

Krachtwijken: 15% heeft negatieve toekomstverwachting voor de buurt

Aan inwoners van Utrecht is gevraagd hoe zij over de toekomst van hun buurt denken. Zo'n 12% denkt dat de buurt zal verslechteren (afb. 2). Kijken we naar de inwoners van de krachtwijken dan ligt dit aandeel gemiddeld iets hoger (15%). In de afzonderlijke krachtwijken denken bewoners in Kanaleneiland en in Overvecht iets minder negatief. In Ondiep is een stijging zichtbaar (van 7% in 2010 naar 13% in 2011) en komt het aandeel in de buurt van het cijfer van 2009.

Ontwikkeling woninginbraken negatief in vier van de vijf krachtwijken

Een indicator die zich in vier van de vijf krachtwijken negatief heeft ontwikkeld in de periode 2007-2010 is het aantal woninginbraken per 1.000 woningen. Alleen in Hoograven kent het aandeel een positieve ontwikkeling in dezelfde periode. Kijkend naar de ontwikkelingen in 2010 valt de stijging op van het aantal woninginbraken in Ondiep (van 24 naar 37 per 1.000) en Kanaleneiland (van 24 naar 27 per 1.000).

6 Leidsche Rijn

Stedelijke ontwikkeling

Leidsche Rijn

- Het aantal opgeleverde woningen in Leidsche Rijn komt in 2011 uit op 1.187. Ondanks de stijging vergeleken met 2010 is het aantal een stuk lager dan voor de economische crisis in 2009 (1.535). Het aantal ligt ook een stuk lager dan het gemiddeld aantal opleveringen in de afgelopen vijf jaar (1.467).
- Inwoners van Leidsche Rijn zijn positief over hun woonbuurt: negen van de tien (93%) beschouwt de eigen buurt als (zeer) prettig. Dit aandeel komt overeen met het stedelijk gemiddelde (92%).
- De tevredenheid met de parken en de winkelvoorzieningen in de wijk neemt toe, een trend die al een aantal jaren zichtbaar is. Wat betreft de tevredenheid met de parken in de wijk is sprake van een stijging van 11% in het afgelopen jaar. De tevredenheid met de winkels neemt in dezelfde periode met 4% toe.

Indicatoren Leidsche Rijn				Utrecht gemiddeld
	2009	2010	2011	2011
woningproductie per jaar	1.535	961	1.187	1.800*
rapportcijfer algemeen buurtoordeel	7,1	7,0	6,9	7,2
eigen woonbuurt is (zeer) prettig	96	92	93	92
rapportcijfer schoonheid straten, pleinen, stoepen en fietspaden	6,7	6,6	6,8	6,4
% (zeer) tevreden over winkels in de buurt	35	54	58	71
% (zeer) tevreden over het park in de buurt of wijk	62	66	77	74
% (zeer) tevreden over verkeersveiligheid in de buurt	44	43	46	47
% (zeer) tevreden over voorzieningen voor jongeren in de buurt	23	23	21	24
% (zeer) tevreden over sportvoorzieningen in de buurt	66	74	72	61

Bron: Inwonersenquête; StadsOntwikkeling, afdeling Wonen, Triode
* voorlopig cijfer

Aantal opgeleverde woningen stijgt met 24%

In het afgelopen jaar is het aantal opgeleverde nieuwbouwwoningen in Leidsche Rijn (bestaande uit wijk Leidsche Rijn en wijk Vleuten-De Meern) met 24% gestegen (afb.1). Hierbij gaat het om 833 eengezinswoningen en 354 meergezinswoningen. Desondanks

zijn de effecten van de economische crisis nog steeds zichtbaar. Het aantal opleveringen is een stuk lager dan voor het dieptepunt in 2010 en ligt ook onder het gemiddeld aantal opleveringen in de afgelopen vijf jaar (1.467). Voor 2012 is de verwachting dat het aantal opleveringen weer lager is en uitkomt op 949.

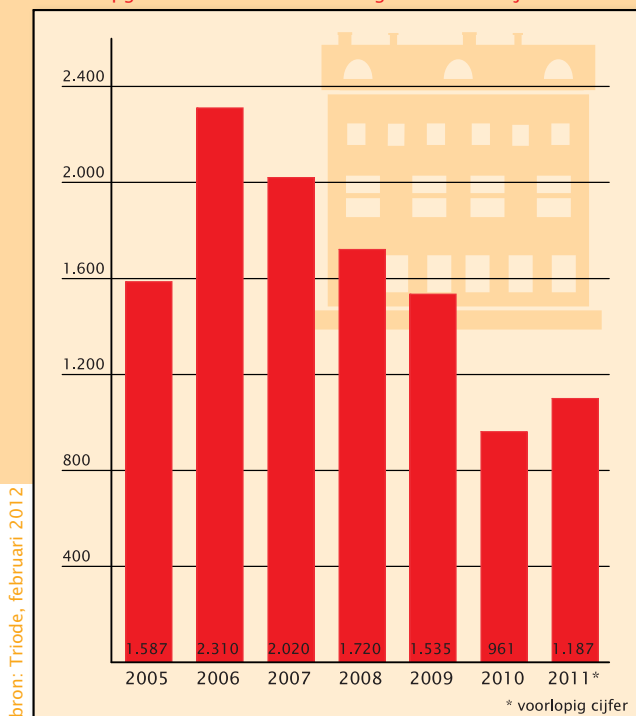

Grondoverdracht van gemeente in 2011

In 2011 heeft de gemeente op een aantal locaties in Leidsche Rijn grond uitgegeven aan erfpachters (bedrijf of ontwikkelaar). Het gaat op De Wetering om Stichting Triple T Keeper (3.601 m²) in februari, Specialistische

afb. 1 Opgeleverde nieuwbouwwoningen Leidsche Rijn

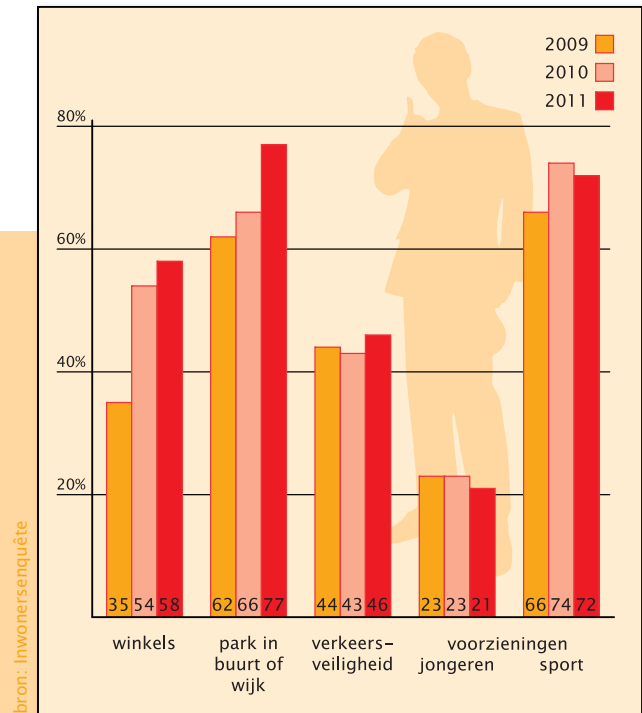
bron: Triode, februari 2012

Dierenkliniek Utrecht (1.325 m²) in februari en Meekers Vastgoed (1.890 m²) in november. In Papendorp betreft het Papendorp T1 BV (1.890 m²) in november. Om in de toekomst een gezonde kantorenmarkt te behouden, neemt de gemeente de stedelijke kantorenvoorraad voor de komende jaren kritisch onder de loep. Daarbij heeft een aantal locaties in de stad prioriteit wat betreft toekomstige kantoorontwikkelingen waaronder de strook langs de snelweg A2 in Leidsche Rijn Centrum Noord.

93% inwoners positief over buurt

Negen op de tien inwoners (93%) van Leidsche Rijn (wijk Leidsche Rijn en wijk Vleuten-De Meern) beschouwen de eigen woonbuurt als (zeer) prettig. Dit aandeel komt overeen met het stedelijk gemiddelde (92%). Voor de schoonheid van de openbare ruimte zoals de straten,

afb. 2 Aandeel (zeer) tevreden inwoners over buurtaspecten

stoepen en fietspaden geven de inwoners van Leidsche Rijn een ruime voldoende (6,8). Het cijfer is al een aantal jaren constant en ligt boven het stedelijk gemiddelde (6,4).

Tevredenheid met parken en winkels stijgt

Driekwart (77%) van de inwoners van Leidsche Rijn (wijk Leidsche Rijn en wijk Vleuten-De Meern) is erg te spreken over het park in hun stadsdeel. De tevredenheid vertoont al een aantal jaren een stijgende lijn. Een verklaring hiervoor is de aanleg van het 300 hectare grote Máximapark waarvan grote delen inmiddels open zijn voor publiek.

Over de winkels in de wijk is meer dan de helft (58%) van de inwoners tevreden. Het aandeel vertoont een sterke groei: van 35% in 2009 naar 58% in 2011. De opening van het winkelcentrum Vleuterweide eind 2010 en de start van een wekelijkse markt bij treinstation Utrecht Terwijde vanaf september 2011 hebben hier mogelijk aan bijgedragen. Dat het aandeel in Leidsche Rijn lager is dan het stadsgemiddelde (71%) komt door de relatief zeer grote tevredenheid van de bewoners van de Binnenstad en het nog ontbreken van winkelcentrum Terwijde en Leidsche Rijn Centrum.

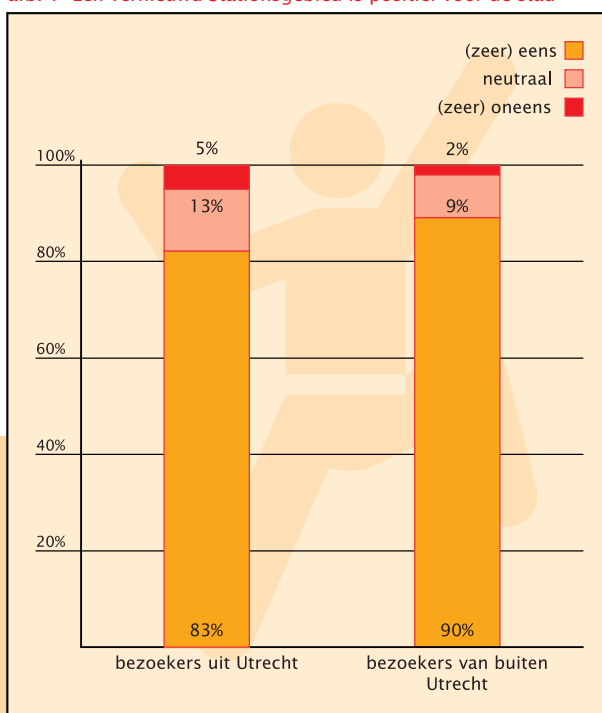
7 Stationsgebied

Stedelijke ontwikkeling

Stationsgebied

- In 2012 wordt het woon-winkelgebouw De Vredenburg opgeleverd. De eerste oplevering van de vernieuwing van het Stationsgebied.
- Van de Utrechters vindt 83% de vernieuwing van het Stationsgebied positief voor de stad; van de bezoekers van buiten Utrecht vindt 90% dat.
- Door de bouwwerkzaamheden is de waardering over de bereikbaarheid van het Stationsgebied gedaald van een 7,5 naar een 7,2. De waardering over de veiligheid heeft niet te lijden onder de werkzaamheden en is de afgelopen jaren duidelijk gestegen.
- Er is in het Stationsgebied nog steeds een tekort aan fietsparkeerplekken op straat. De tevredenheid van Utrechters over het aanbod van fietsenrekken bij Utrecht CS is de afgelopen jaren wel gestegen, maar 53% blijft ontevreden. Over de bewaakte fietsenstallingen is er juist weinig ontevredenheid.

afb. 1 Een vernieuwd Stationsgebied is positief voor de stad

bron: Bestuursinformatie 2011

In 2012 eerste oplevering

Met de start van de bouw van de OV-terminal, Stationsplein West met daaronder een fietsenstalling en het Stadskantoor is rond het station een grote bouwput ontstaan. In 2012 vindt de eerste oplevering plaats, namelijk de 14.000 m² van het woon-winkelgebouw De Vredenburg. De bouwkundige oplevering van het Muziekpaleis vindt in oktober 2013 plaats. Voor het Stadskantoor is de oplevering in 2014 gepland.

Vernieuwing Stationsgebied goed voor de stad

Bezoekers van het Stationsgebied, zowel uit Utrecht als van buiten de stad, zijn het zeer overwegend eens met de stelling dat vernieuwing van het Stationsgebied positief is voor Utrecht (afb. 1). Van de Utrechters vindt 83% dat en van de bezoekers van buiten de stad 90%. Een klein aandeel van de bezoekers (van binnen en buiten Utrecht) is het daar niet mee eens.

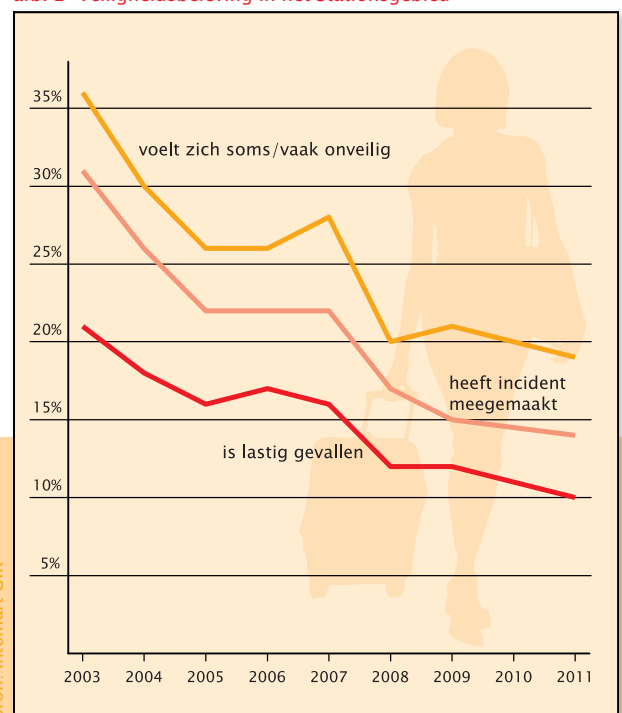

Veiligheidsbeleving weer verbeterd

De monitoring door Intomart GfK van de waardering van het Stationsgebied – door passanten, werknemers en bewoners – laat voor de laatste jaren een vrij constant beeld zien. Een uitzondering is de waardering van de veiligheid, waarvoor het rapportcijfer gestegen is van 5,8 in 2007 naar 6,3 in 2011. Verder terugkijkend is het rapportcijfer voor veiligheid nog sterker gestegen; in 2003 was het nog 5,1. In de periode 2003-2011 is het aandeel gebruikers van het Stationsgebied dat zich onveilig voelt, gedaald van 36% naar 19% (afb. 2). Een soortgelijke sterke daling is er voor het percentage dat een incident heeft meegemaakt en dat de afgelopen twaalf maanden wel eens lastig is gevallen in het Stationsgebied.

De bouwwerkzaamheden voor de vernieuwing van het Stationsgebied hebben de laatste jaren geleid tot een afname van de waardering van de bereikbaarheid. Het rapportcijfer is gedaald van een 7,5 in 2009 naar 7,2 in 2011.

afb. 2 Veiligheidsbeleving in het Stationsgebied

bron: Intomart GfK

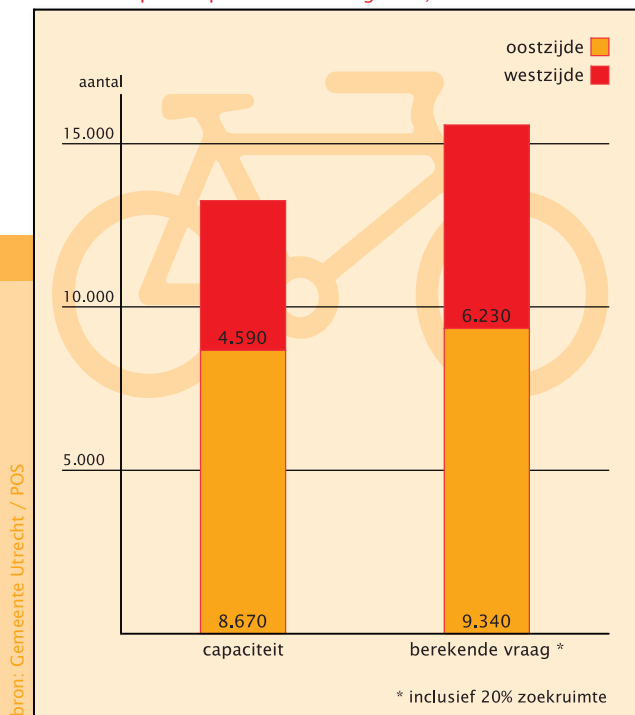

Indicatoren Stationsgebied

	2009	2010	2011
% Utrechters (zeer) positief over plannen Stationsgebied	66%	71%	-
% Utrechters (zeer) eens met stelling dat vernieuwing Stationsgebied positief is voor (imago) stad Utrecht	-	81%	83%
% bezoekers van buiten Utrecht (zeer) eens met stelling dat vernieuwing Stationsgebied positief is voor stad Utrecht	-	-	90%
rapportcijfer bereikbaarheid	7,5	-	7,2
rapportcijfer winkelmogelijkheden	7,4	-	7,3
rapportcijfer veiligheid	6,2	-	6,3
% Utrechters tevreden over fietsparkeren op straat bij Utrecht CS	21%	25%	27%
% Utrechters ont tevreden over fietsparkeren op straat bij Utrecht CS	56%	51%	53%
% Utrechters tevreden over bewaakte fietsenstallingen centrum	49%	55%	57%
% Utrechters ont tevreden over bewaakte fietsenstallingen centrum	16%	13%	13%
volume in aanbouw (m ² bvo)	14.000	44.000	109.000

Bron: Gemeente Utrecht / Bestuursinformatie (metingen POS-campagne); Intomart GfK; Inwonersenquête

afb 3. Fietsparkeerplaatsen Stationsgebied, eind 2011

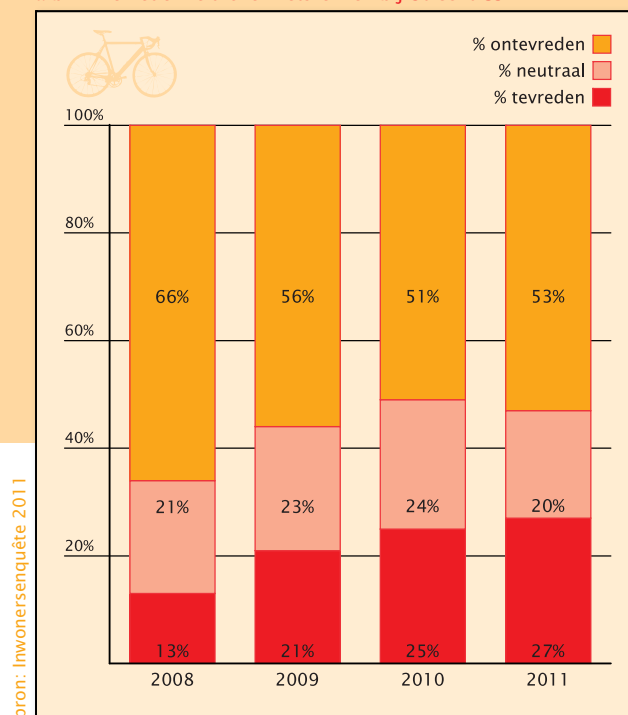

Tekort aan fietsparkeerplekken

Per eind 2011 is er in het Stationsgebied capaciteit voor het parkeren van 13.260 fietsen. Daar staat een berekende vraag van 15.570 fietsparkeerplaatsen tegenover (afb. 3), waarin rekening is gehouden met 20% extra capaciteit om vlot een plek te kunnen vinden. Daarmee is er een berekend tekort van 2.310 plekken. Bij de vraagberekening is uitgegaan van een trendmatige groei naar een vraag van 22.000 plaatsen in 2025.

Uit de laatste telling (juni 2011) komt een groter tekort naar voren. Op een piekmoment zijn er ongeveer 2.600 fietsen buiten de stallingen en rekken geteld. Rekening houdend met de 20% extra zoekruimte is er per medio 2011 een tekort aan circa 3.100 fietsparkeerplaatsen. Aangezien in de tweede helft van 2011 de capaciteit met 700 plekken is verminderd, zal het tekort eind 2011 uitkomen op circa 3.800 plaatsen. Er is dus sprake van een groter tekort dan verwacht.

afb. 4 Tevredenheid over fietsrekken bij Utrecht CS

Minder ontevredenheid over fietsparkeren

Van alle Utrechters is 53% ontevreden over het aanbod van fietsenrekken bij het Centraal Station, terwijl 27% daarover tevreden is (afb. 4). Dit is vergelijkbaar met de tevredenheid in 2010. Ten opzichte van eerdere jaren is de tevredenheid aanmerkelijk verbeterd.

Als het gaat om de bewaakte stallingen in het centrum –bijna allemaal in het Stationsgebied– dan is er vooral tevredenheid. Ook hiervoor is de waardering de afgelopen jaren duidelijk gestegen: van 49% tevreden in 2009 naar 57% tevreden in 2011.

8 Vastgoedmarkt

Stedelijke ontwikkeling

Vastgoedmarkt

- In het afgelopen jaar komt de opname aan Utrechtse kantoorruimte uit op 88.000 m². Dit is aanzienlijk meer dan de 65.000 m² in het voorgaande jaar. Tegelijkertijd is het aanbod gegroeid naar 290.000 m² en is in de laatste jaren niet eerder zo hoog geweest.
- De leegstand op de kantorenmarkt bedraagt 9% eind 2011, een toename van 1% in vergelijking met 2010. Gemiddeld in Nederland is de leegstand met 14% een stuk hoger. Ook in Amsterdam en Rotterdam en een aantal regio gemeenten is de kantorenleegstand hoger dan in Utrecht.
- De bandbreedte van de huurprijzen voor winkelruimte (per m² per jaar) in de Utrechtse binnenstad is medio 2011 gelijk aan die van het jaar daarvoor (historische binnenstad € 225 - € 1.750; Hoog Catharijne € 400 - € 1.500).
- In 2011 zijn drie nieuwe bedrijfsverzamelgebouwen geopend waarmee het totaal op 20 komt. Een trend is dat de vraag naar flexibele kantoorruimte blijft toenemen in Utrecht.

Indicatoren Vastgoedmarkt

	2009	2010	2011
opname kantoorruimte Utrecht (m ²)	105.000	65.000	88.000
aanbod kantoorruimte (m ²) (einde jaar)	251.000	261.000	290.000
leegstandspercentage kantoorruimte	8,5	8,0	9,0
kantorenvorraad (op 1 januari, m ²)	2.492.150	2.529.050	2.552.500
gemiddelde huurprijzen eersteklas kantoorruimte (€)	205	200	205*
opname bedrijfsruimte (m ²)	50.000	57.000	127.000
aanbod bedrijfsruimte (m ²) (einde jaar)	204.200	213.000	87.000
gemiddelde huurprijzen eersteklas bedrijfsruimte (€ per m ²)	64	65	65*
winkelvloeroppervlak Utrecht Centrum (m ²)	136.171	136.460	140.597

Bron: Vastgoedmonitor 2011; DTZ Zadelhoff Kantoor- en bedrijfsruimte metrages en huurprijzen in m² v.v.o. (verhuurbaar vloeroppervlak)

*medio 2011

Opname kantoorruimte stijgt met 35%

Op de kantorenmarkt is in het afgelopen jaar in totaal 88.000 m² kantoorruimte opgenomen (verhuurd of verkocht) (afb. 1). Vergeleken met 2010 is dit een toename van 23.000 m² ofwel 35%. Historisch gezien is dit een lage opname. Enkele grote transacties die in 2011 hebben plaatsgevonden zijn de Rabobank (8.800 m²) en Corio Nederland (5.400 m²) in het Stationsgebied. Een andere grote opname is afkomstig van Portaal (4.250 m²) in Kanaleneiland. In de regio-gemeenten komt de opname van kantoorruimte een stuk lager uit: Houten (2.000 m²), Stichtse Vecht (5.000 m²) en Nieuwegein (8.000 m²). Landelijk stijgt de opname gemiddeld met 9,4%.

Toename aanbod kantoorruimte met 11%

Tegelijkertijd met de stijging van de opname neemt het aanbod aan kantoorruimte toe met 11% (van 261.000 m² naar 290.000 m²). In de laatste jaren is het aanbod niet eerder zo ruim geweest. De groei is hoger dan gemiddeld in Nederland (5,7%). In de andere G4-steden is het totale aanbod ook hoog (Amsterdam 1.116.000 m², Den Haag 496.000 m², Rotterdam 625.000 m²).

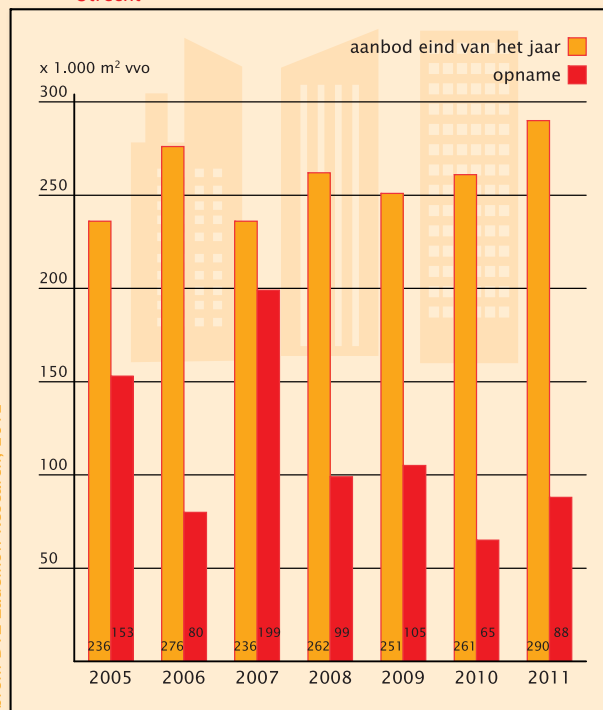
Utrechtse kantorenleegstand met 9% relatief laag

Eind 2011 bedraagt het leegstandspercentage op de Utrechtse kantorenmarkt 9%. Ondanks de lichte stijging vergeleken met 2010 (8%) ligt het aandeel een stuk lager dan gemiddeld in Nederland (14%). Van de andere G4-steden hebben Amsterdam (17%) en Rotterdam (13%)

een aanzienlijk hoger leegstandspercentage dan Utrecht. Den Haag (10%) komt iets hoger uit dan Utrecht. Kijken we naar de Utrechtse regiogemeenten dan valt de hoge leegstand op in Stichtse Vecht (30%) en Nieuwegein (28%).

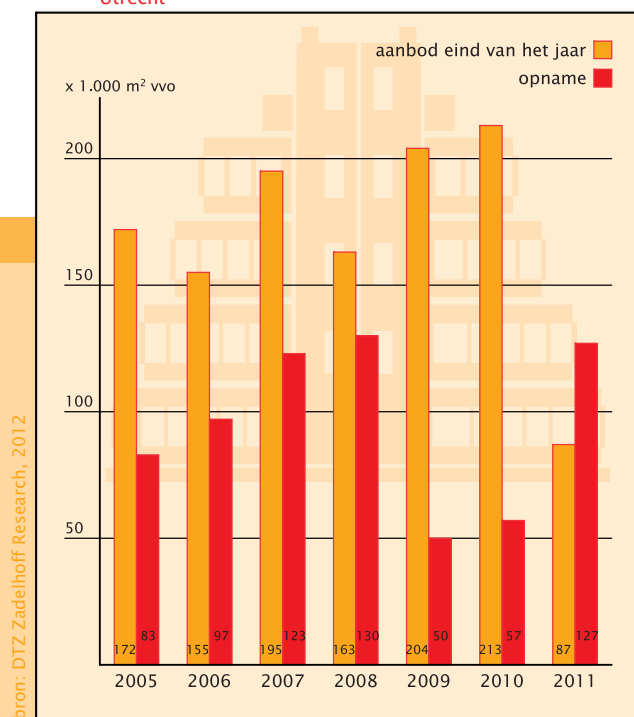
Tussen de Utrechtse kantoorgebieden onderling zijn

afb. 1 Aanbod en opname kantoorruimte op de vrije markt in Utrecht

bron: DTZ Zadelhoff Research, 2012

afb. 2 Aanbod en opname bedrijfsruimte op de vrije markt in Utrecht

grote verschillen. In het Stationsgebied is nauwelijks sprake van leegstand. In Utrecht-Oost en Overvecht gaat het vooral om frictieleegstand. Gebieden met een relatief hoge leegstand zijn te vinden in Oudenrijn, Kanaleneiland en Papendorp.

Lichte stijging huurprijzen eerste klas kantoorruimte

In Utrecht is de huurprijs voor eerste klas kantoorruimte gestegen van € 200 per m² in 2010 naar € 205 medio 2011. In Utrecht zijn de hoogste huren te vinden in het Stationsgebied (€ 170 - € 205), de Oude Binnenstad (€ 150 - € 200) en Oost (€ 160 - € 220). In Lage Weide is het huurniveau het laagst (€ 90 - € 130).

Opname bedrijfsruimte stuk hoger dan vorig jaar

Over geheel 2011 komt de opname van bedrijfsruimte uit op 127.000 m²: een groot verschil met de 57.000 m² die in 2010 is opgenomen (afb. 2). Omvangrijke opnames vonden vooral plaats op Lage Weide (Kühne + Nagel Nederland 35.500 m², Fonq.nl 6.700 m² en Holiday on Ice Productions 4.050 m²). Ook heeft Post.nl (20.000 m²) zich aan de Europalaan gevestigd. Het aanbod eind 2011 is met 87.000 m² een stuk lager dan eind 2010 (212.000 m²). De verklaring is dat het

aanbod een momentopname betreft en er net een aantal grote transacties heeft plaatsgevonden.

Huurprijzen eerste klas bedrijfsruimte stabiel

Op de bedrijfsruimtemarkt liggen de huurprijzen voor eerste klas bedrijfsruimte in de afgelopen jaren rond de

€ 65 euro/m² per jaar. Dit stabiele beeld is ook zichtbaar in de regiogemeenten Houten (€ 60) en Nieuwegein (€ 55). Het huurniveau in Den Haag (€ 67) en Rotterdam (€ 59) is gedaald. In Amsterdam (€ 64) blijft het prijsniveau gelijk. Van de bedrijventerreinen in Utrecht heeft Lage Weide medio 2011 het hoogste huurniveau (€ 65).

Huurprijzen winkelgebied Centrum gelijk gebleven

Het winkelgebied Utrecht Centrum (historische binnenstad en Hoog Catharijne) omvat 796 winkels met een totaal winkelvloeroppervlak van 140.597 m². In de historische binnenstad zijn de winkels gemiddeld kleiner (143 m²) dan in Hoog Catharijne (376 m²). De bandbreedte van de huurprijzen is medio 2011 gelijk gebleven aan het jaar daarvoor (historische binnenstad € 225 - € 1.750; Hoog Catharijne € 400 - € 1.500). De grootwinkelcentra Overvecht en Kanaleneiland zijn te karakteriseren als centra met een sterke marktpositie (WPN, 2011). Samen met winkelcentrum Vleuterweide vormen ze een tussenlaag tussen Utrecht Centrum en de kleinere buurtwinkelcentra.

Flexibele kantoorruimte steeds populairder

In het afgelopen jaar zijn in Utrecht drie nieuwe bedrijfsverzamelgebouwen geopend waarmee het totaal op 20 komt. Het gaat om Element Leidsche Rijn, De Pionier in Transwijk en Dutch Game Garden op de Neude. Deze laatste is specifiek gericht op beginnende ondernemers in de gaming industrie. Op de markt voor flexibele kantoorruimte wordt het aanbieden van flexibele werkplekken- en ontmoetingsplekken steeds populairder. Binnen dit concept werken aanbieders met een abonnement of lidmaatschap waarna de voorziening te gebruiken is. Voorbeelden van aanbieders zijn Seats2Meat en Igluu.

Gemeentelijk vastgoed

- Het Makelpunt (een centrale plek waar de gemeente bemiddelt tussen vraag en aanbod van ruimtes in de stad) is opgericht in 2010. De verwachting is dat in 2012 meer dan 150 geslaagde matches te maken zijn tussen vragers en aanbieders van maatschappelijke activiteiten.
- Bijna tweederde van het Utrechtse bewonerspanel (63%) kent geen multifunctionele accommodatie (mfa) bij naam. Van de groep die wel bekend is met een of meerdere mfa's, heeft 43% er geen bezocht in het afgelopen jaar.

Oprichting Utrechtse Vastgoed Organisatie in 2012

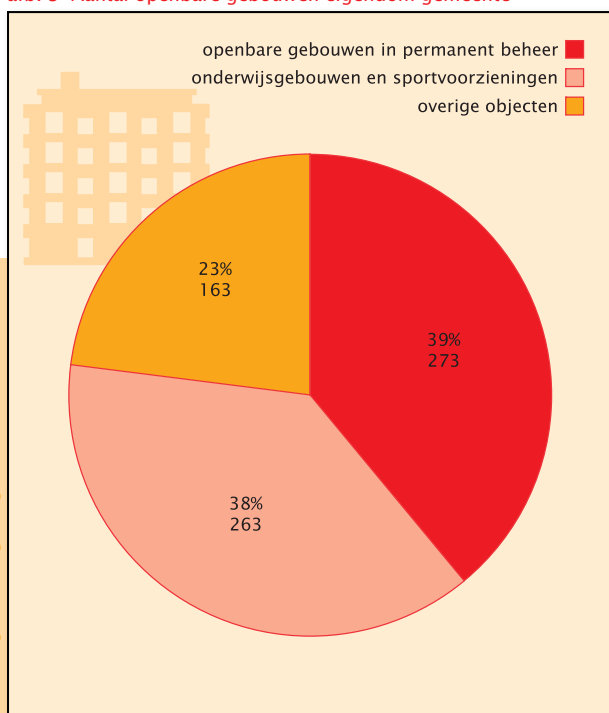
In totaal heeft de gemeente circa 700 vastgoedobjecten in eigendom (afb. 3). Het programma Vastgoed in de Programmabegroting richt zich op 273 openbare gebouwen die de gemeente in permanent beheer heeft. Daarnaast heeft de gemeente 180 onderwijsgebouwen en 83 sportvoorzieningen in onderhoud en zijn er nog 163 overige objecten (gronden, benzineverkooppunten en gebouwen van stadswerken).

De gemeente Utrecht streeft ernaar om een gemeentebrede vastgoedorganisatie te realiseren die alle vastgoedobjecten gaat beheren. In 2012 wordt de Utrechtse Vastgoed Organisatie (UVO) opgericht om activiteiten te accommoderen in situaties waarin andere vastgoedeigenaren of beheerders hun taak niet, onvoldoende of tegen te hoge kosten uitvoeren.

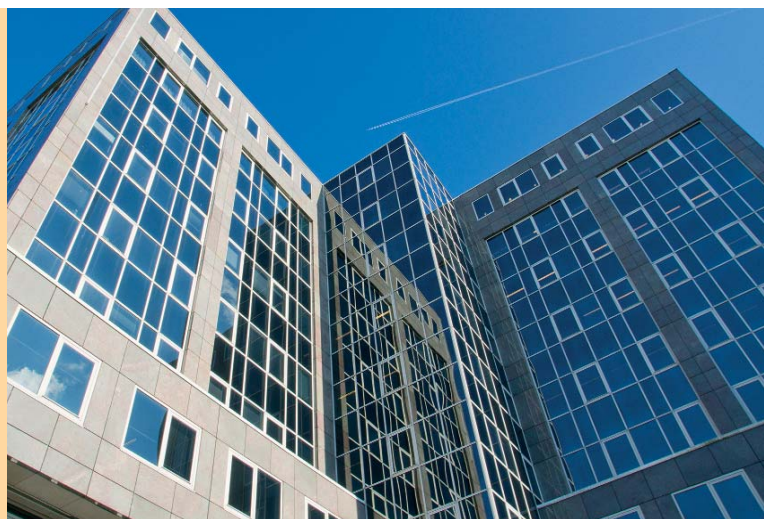
Makelpunt als bemiddelaar van vraag en aanbod

Multifunctionele accommodaties (mfa's) zijn gebouwen waarin verschillende voorzieningen gehuisvest zijn, zoals een sportzaal, school, bibliotheek of een welzijnsorganisatie. Het zijn ontmoetingscentra met activiteiten en programma's voor de buurt. De gemeente stelt zichzelf ten doel om te zorgen voor een goede bezetting van de mfa's die betaalbaar is en evenwichtig verspreid over de stad. Een van de manieren waarop hieraan vorm is gegeven, is door het

afb. 3 Aantal openbare gebouwen eigendom gemeente

bron: Programmabegroting 2011

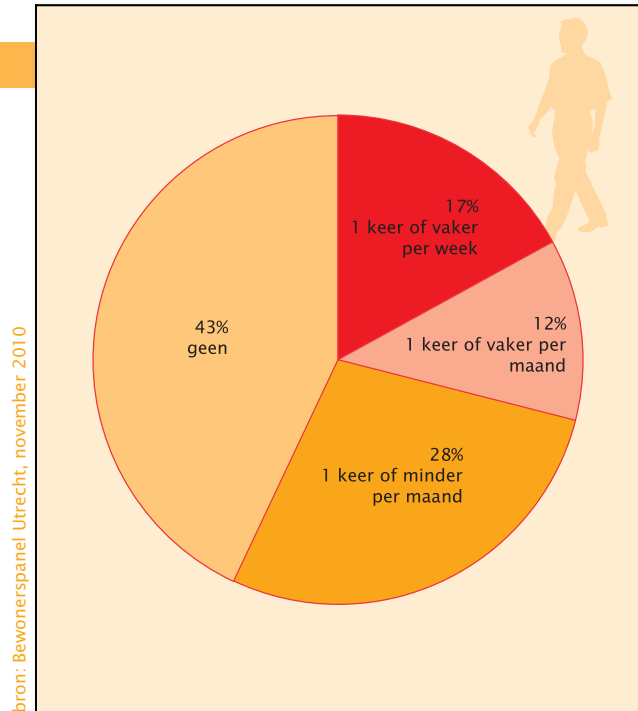

instellen van het Makelpunt: een centrale plek waar de gemeente bemiddelt tussen vraag en aanbod van ruimtes in de stad. Het Makelpunt koppelt inwoners en (vrijwilligers)organisaties die ruimte zoeken voor maatschappelijke activiteiten aan organisaties die hun accommodaties niet volledig benutten. Het gaat bijvoorbeeld om bewonersactiviteiten en kleine startende ondernemers. Het aantal geslaagde matches tussen vragers en aanbieders groeit sinds 2010. De verwachting is dat in 2012 meer dan 150 geslaagde matches te maken zijn. Daarnaast vinden er jaarlijks zo'n 1.000 incidentele verhuringen plaats. Het Makelpunt werkt onder andere samen met Mitros, Cumulus Welzijn en Wijk in Bedrijf Utrecht.

Multifunctionele accommodaties in de wijk onbekend

Aan leden van het Utrechtse bewonerspanel is gevraagd of zij multifunctionele accommodaties in hun wijk kennen. De bekendheid met mfa's is beperkt: bijna tweederde (63%) herkent geen van de negen genoemde mfa's uit een lijst (De Dreef, Vorstelijk complex, Cultuurcampus, Sportcampus, Nieuw Welgelegen, Brede School 't Zand, KC Voorn, Brede School Waterwin, Brede School De Weide Wereld, Brede School Hart van Noord) en kan er zelf ook geen noemen. Een op de tien is bekend met De Dreef in Overvecht, Vorstelijk complex in Zuilen en de Cultuurcampus in Vleuten. Dit blijkt uit een onderzoek waarbij omwonenden van een mfa is gevraagd naar hun mening.

afb. 4 Bezoek multifunctionele accommodaties afgelopen 12 maanden

Een kanttekening is dat er in de stad meer mfa's zijn dan de in het onderzoek genoemde. Daarnaast zijn er mfa's die niet als zodanig bekend staan zoals bijvoorbeeld geldt voor een sportcomplex waar ook toneelactiviteiten plaatsvinden.

Van de leden van het bewonerspanel die wel bekend zijn met een of meerdere mfa's, heeft 43% er geen bezocht in de afgelopen twaalf maanden. Als redenen geven zij aan hier geen behoefte aan te hebben of geen aanleiding te zien om hier naartoe te gaan. Van de panelleden die wel een mfa hebben bezocht in het afgelopen jaar, gaat 28% maximaal één keer per maand (afb. 4).

9 Milieu en duurzaamheid

Duurzaamheid

Milieu en duurzaamheid

- Uit het bewonerspanel blijkt dat 94% van de eigenhuiseigenaren dubbelglas heeft, 71% dakisolatie en 65% een HR-ketel.
- Negen van de tien Utrechters zet wel eens de verwarming lager, loopt of fietst vaker en haalt opladers na gebruik uit het stopcontact.
- Het restafval per inwoner is gedaald van 250 naar 238 kilogram in 2011. Van al het afval wordt 37% door bewoners gescheiden aangeboden.
- De ervaren geluidsoverlast is in 2011 iets toegenomen van 73% naar 75% (soms of vaak overlast).

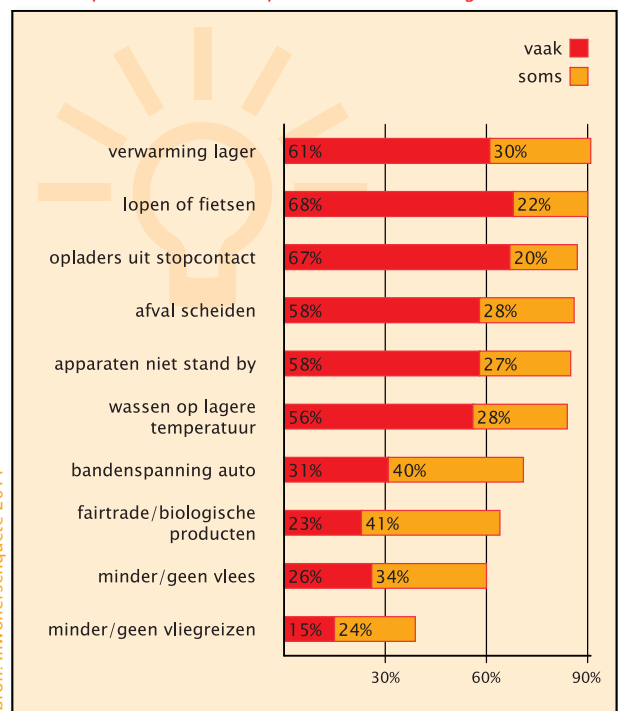
Veel koopwoningen met energiebesparende voorzieningen

Huiseigenaren kunnen zelf veel doen om energie te besparen door maatregelen in hun woning te nemen. Uit het Utrechtse bewonerspanel blijkt dat dubbelglas (94%), dakisolatie (71%) en een HR-ketel (65%) de meest voorkomende voorzieningen zijn. Een zonneboiler (1%) en zonnepanelen (3%) komen nauwelijks voor. Utrechters die in een huurwoning wonen geven minder vaak aan deze voorzieningen te hebben. Dit komt met name omdat een groot deel (tussen een kwart en de helft) niet weet of de voorzieningen aanwezig zijn. Volgens eigen zeggen heeft 59% van de Utrechters groene stroom en/of groen gas. Het energiezuinig wonen is een van de pijlers binnen het programma Utrechtse Energie 2011-2014.

Overgrote meerderheid Utrechters milieubewust

Een groot deel van de Utrechters is naar eigen zeggen milieubewust. Dit blijkt uit antwoorden op de vraag of en hoe zij energie besparen en het milieu sparen. Negen van de tien Utrechters zet de verwarming lager, pakt wat vaker de fiets of gaat te voet en haalt opladers uit het stopcontact als deze niet worden

afb. 1 Op welke manieren sparen Utrechters energie en milieu?

gebruikt. Zo'n tweederde van de Utrechters doet dit zelfs vaak. Andere besparingsmogelijkheden worden ook door veel Utrechters toegepast, al gaat het om kleinere percentages (afb. 1). Ten opzichte van 2009 lijkt de milieubewustheid toegenomen, al is dit door een iets andere vraagstelling lastig te vergelijken. Wat in ieder geval blijkt is dat meer mensen hun afval scheiden en vaker de fiets pakken.

Als het om het milieu gaat, dan blijkt energieverstopping ook het belangrijkste wat Utrechters bezighoudt (25%). Luchtvervuiling (18%) en klimaatverandering (16%) worden ook door veel inwoners genoemd. Opvallend is dat slechts 2% zich zorgen maakt over vervuiling door bedrijven in de omgeving. Zo'n 11% maakt zich helemaal geen zorgen om het milieu.

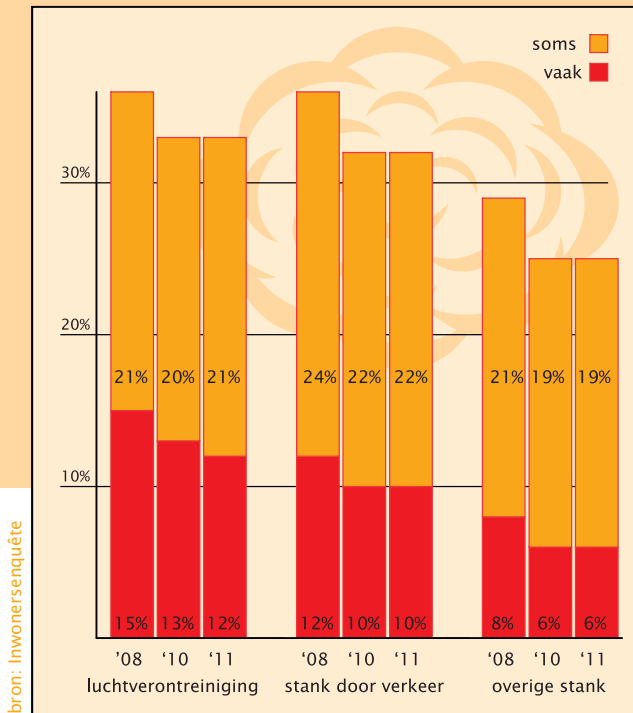
Indicatoren Milieu en duurzaamheid			
	2009	2010	2011
% inwoners dat (soms of vaak) overlast van lawaai ervaart	72	73	75
% inwoners dat vaak overlast van verkeerslawaai ervaart	22	21	22
% inwoners dat vaak overlast van overig lawaai ervaart	14	16	17
% inwoners dat (vaak of soms) overlast door stank ervaart	38	40	40
% aandeel inwoners dat vaak overlast van stank door verkeer ervaart	10	10	10
% aandeel inwoners dat vaak overlast van overige stank ervaart	5	6	6
aandeel inwoners dat vaak overlast luchtverontreiniging ervaart (%)*	13	13	13
aantal afgeronde bodemonderzoeken	167	279	205
aantal afgeronde bodemsaneringen	15	6	26
bodemaanvragen (via internet)	8.267	10.135	9.212

Bron: Inwonersenquête; afd. Milieu en Duurzaamheid
 * subjectieve, algemene inschatting (niet specifiek gericht op bepaalde stoffen)

Ervaren geluidsoverlast neemt iets toe

Geluid is een bron van overlast voor een grote groep mensen. Het aandeel Utrechters dat aangeeft soms of vaak geluidsoverlast te ervaren is de afgelopen jaren licht gestegen naar 75%. Binnen geluidsoverlast maken

afb. 2 Ervaren luchtverontreiniging en stankoverlast

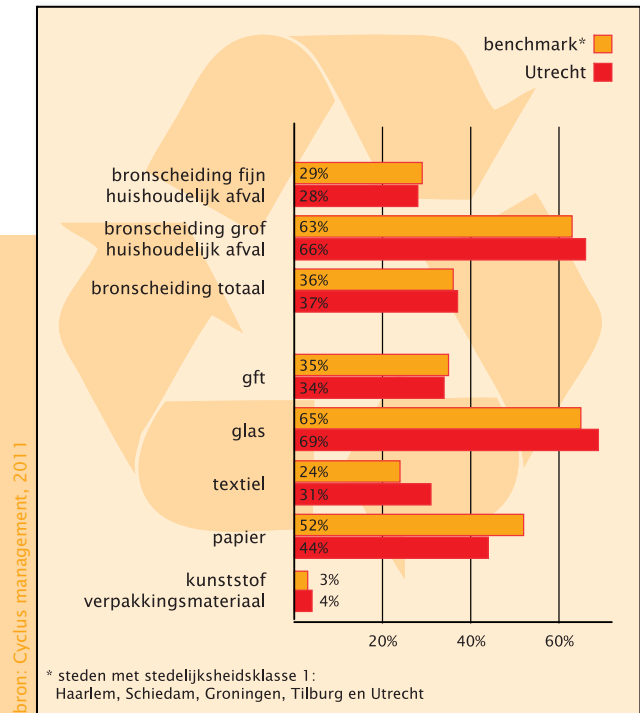

we onderscheid tussen verkeerslawaaï en ander lawaaï. Zo'n 60% van de Utrechters geeft aan overlast door verkeerslawaaï te ervaren, waarvan 22% vaak. Een even grote groep (62%) ervaart overlast van ander lawaaï (waarvan 17% vaak).

Stankoverlast onveranderd

Het aandeel Utrechters dat aangeeft stankoverlast te ervaren is ten opzichte van vorig jaar onveranderd (afb. 2). Dit geldt zowel voor stankoverlast door verkeer, stankoverlast met een andere oorzaak en luchtverontreiniging. Stank is voor Utrechters een minder groot probleem dan lawaaï. Een op de tien Utrechters geeft aan vaak overlast van verkeersstank te hebben. Een kleiner deel heeft vaak overlast van andere stank. In totaal geeft twee op de vijf Utrechters aan wel eens stankoverlast te ervaren.

afb. 3 Scheidingspercentages Utrecht en benchmarksteden 2010

Restafval per inwoner gedaald naar 238 kg

Opvallend is dat de hoeveelheid restafval die Utrechters gemiddeld aanbieden per jaar voor het eerst in jaren is gedaald van 250 kg in 2010 naar 238 kg in 2011. Hiervoor is geen eenduidige oorzaak aanwijsbaar. Mogelijk dat de economische crisis hierop van invloed is. Het aandeel afval dat Utrechters gescheiden aanbieden is tussen 2009 en 2010 verhoogd naar 37%. Op de afzonderlijke onderdelen zijn de scheidingspercentages toegenomen. Dit geldt vooral voor glas, waarvoor het scheidingspercentage is toegenomen van 61% naar 69%. De scheidingspercentages in Utrecht komen globaal overeen met die van andere steden met vergelijkbare omvang (afb. 3). Uitzonderingen zijn textiel dat in Utrecht veel vaker gescheiden wordt aangeboden, en papier waarvoor in de benchmarksteden het scheidingspercentage hoger is. Naar aanleiding van een tussenevaluatie is het aantal containers voor kunststof verpakkingsafval in 2011 uitgebreid. Mede hierdoor is de hoeveelheid ingezameld kunststof met 33% toegenomen. Het scheidingspercentage blijft voorsnog echter laag (4%).

In Leidsche Rijn is de inzamelmethodiek voor groente, fruit en tuinafval (gft) gewijzigd. De ondergrondse containers zijn vervangen door huis-aan-huis inzameling. De reden hiervoor is dat de inhoud van de containers vaak werd afgekeurd door vervuiling met ander afval. Hierdoor is het ingezameld gft in 2011 licht gestegen.

Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit

Het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) moet er voor zorgen dat de luchtkwaliteit verbetert en Nederland op tijd aan Europese regels voldoet. Het gaat met name om fijn stof (PM_{10}) en stikstofdioxide (NO_2). De regels zijn voornamelijk met het oog op gezondheidsaspecten opgesteld. In het NSL staat een groot pakket maatregelen opgenomen, die moeten zorgen voor verbetering van de luchtkwaliteit. Die maatregelen worden uitgevoerd door alle overheidslagen. Ook de gemeente Utrecht zet zich hiervoor in. Uit de landelijke NSL-monitor blijkt dat de gemiddelde concentraties PM_{10} en NO_2 dalen en dat ook het aantal knelpunten met overschrijdingen van de NO_2 waarde

afneemt. In Utrecht is ten aanzien van de concentratie NO_2 een iets gunstiger beeld zichtbaar dan vorig jaar. In 2015 moet de hele stad voor NO_2 tenminste voldoen aan de Europese norm van $40,5 \mu g/m^3$. Een aantal locaties zit in de gevarenzone met een concentratie NO_2 tussen de 38 en $40,5 \mu g/m^3$. Op dit moment wordt gewerkt aan een aanvullend pakket maatregelen om meer zekerheid in te bouwen om de grenswaarden te halen. De berekeningen voor fijn stof laten geen overschrijdingen of bijna-knelpunten zien.

26 bodemsaneringen afgerond

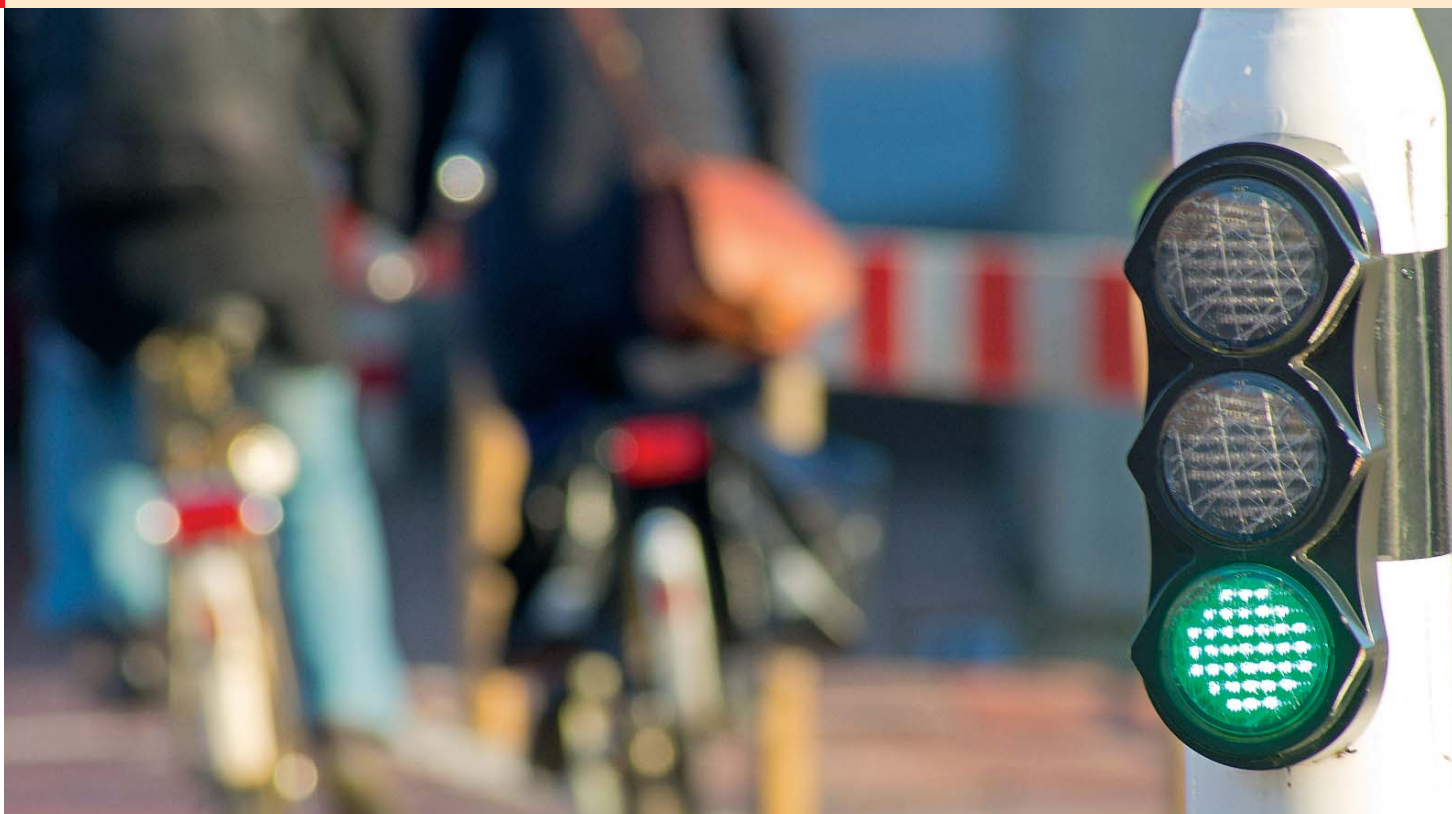
In 2011 zijn veel meer saneringen (26) afgerond dan in 2010 (6). Het gaat vooral om een administratieve inhaalslag, ofwel het nemen van besluiten over afgeronde saneringen. Het aantal afgeronde bodemonderzoeken is met 205 lager dan in 2010 (279). Er zijn minder onderzoeken in het kader van het Investeringsprogramma Stedelijke Vernieuwing (ISV) afgerond. Vorig jaar waren dit er juist heel veel. Daarnaast spelen er op dit moment minder ruimtelijke ontwikkelingen door de economische crisis.

10 Verkeer

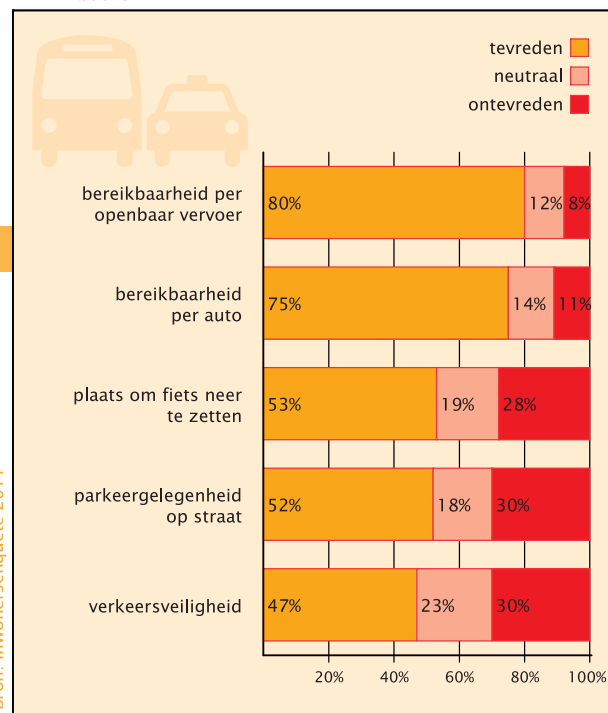
Bereikbaarheid

Verkeer

- Als het gaat om parkeren, veiligheid en bereikbaarheid in hun buurt, dan zijn Utrechters het minst tevreden over de verkeersveiligheid (47% tevreden). Het aandeel bewoners dat ontevreden is over de verkeersveiligheid in hun buurt is gestegen van 27% naar 30%.
- De fiets blijft voor Utrechters het belangrijkste vervoermiddel om naar het stadscentrum te gaan; 55% gaat met de fiets, 11% lopend, 24% met het openbaar vervoer en 8% met de auto. De lage tevredenheid over het fietsparkeren op straat weerhoudt Utrechters er niet van vooral met de fiets te gaan.
- Van alle winkelende bezoekers van het stadscentrum komt 45% met het openbaar vervoer en 19% met de auto.
- In 2011 zijn in de Utrechtse transferia 146.800 combikaarten (P+R) verkocht.
- Na een aantal jaren van toename van het aantal treinreizigers op Utrechtse stations, heeft in 2010 een daling plaatsgevonden (-3,6%). Ook provinciebreed is er een daling (-3,0%), terwijl er landelijk nog een bescheiden groei is geweest (+0,3%).

afb. 1 Tevredenheid bewoners over verkeer en parkeren in hun buurt

Minst tevreden over verkeersveiligheid buurt

Als het voor hun eigen buurt over parkeren, verkeersveiligheid en bereikbaarheid gaat, dan zijn Utrechters het minst tevreden over de verkeersveiligheid. Minder dan de helft (47%) is tevreden over de verkeersveiligheid in hun buurt (afb. 1). Dat percentage is iets lager dan in de voorgaande twee jaar (49% tevreden). Het aandeel bewoners dat ontevreden is over de verkeersveiligheid in hun buurt is gestegen van 27% naar 30%.

Ook over de plek op straat om fietsen neer te zetten is de tevredenheid gedaald; in 2011 is 53% van de bewoners daar tevreden over en in 2009 was dat nog 57%. Een hoge waardering blijft er voor de bereikbaarheid van de buurt per auto (75% tevreden) en met openbaar vervoer (80% tevreden).

8% Utrechters met de auto naar stadscentrum

In de manier waarop Utrechters zich naar het stadscentrum verplaatsen is de afgelopen jaren weinig veranderd. De fiets heeft met 55% het hoogste aandeel; hetzelfde als in 2010. Fietsen en lopen samen heeft net als in 2010 een aandeel van 66%. Als wat verder terug wordt gekeken tot 2008, dan is het aandeel Utrechters

dat met de fiets naar het stadscentrum komt gegroeid van 52% naar de genoemde 55%. De auto heeft een bescheiden aandeel van 8%, vergelijkbaar met eerdere jaren. Het openbaar vervoer behoudt een aandeel van ongeveer een kwart van de verplaatsingen.

Net als in voorgaande jaren is een hoog aandeel van de Utrechters tevreden over de bereikbaarheid van het stadscentrum per fiets (84% tevreden) en per openbaar vervoer (83%). Er is wel een lage tevredenheid over het

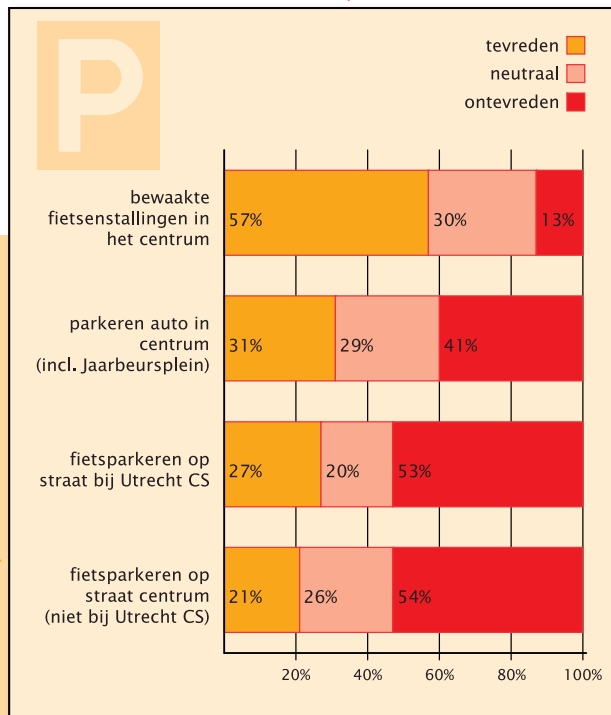
Indicatoren Verkeer

	2009	2010	2011
% tevreden over parkeergelegenheid op straat	51	52	52
% tevreden over plek om fiets neer te zetten	57	55	53
% tevreden over verkeersveiligheid	49	49	47
% tevreden over bereikbaarheid buurt per auto	75	76	75
% tevreden over bereikbaarheid buurt per openbaar vervoer	82	81	80
aantal verkochte combikaarten transferia	88.530	125.373	146.786
aantal in- en uitstappende treinreizigers Utrecht CS*	169.759	163.877	-
aantal in- en uitstappende treinreizigers overige Utrechtse stations*	15.577	14.848	-

Bron: Inwonersenquête; Gemeente Utrecht / Parkeren; NS Marktonderzoek en Advies

* gemiddelde werkdag, exclusief overstappers

afb. 2 Tevredenheid Utrechters over parkeren in stadscentrum

bron: Inwonersenquête 2011

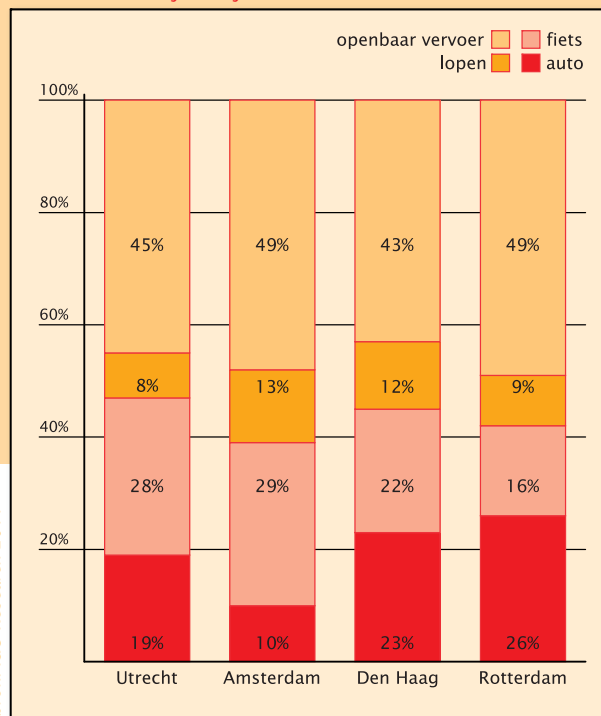
fietsparkeren op straat (afb. 2), zowel bij Utrecht CS (27% tevreden) als elders in het stadscentrum (21% tevreden). Ruim de helft van de Utrechters is ontevreden over het fietsparkeren op straat in het stadscentrum. Ontevredenheid over het fietsparkeren op straat weerhoudt mensen er niet van om met de fiets te gaan; de Utrechters die meestal met de fiets gaan zijn meer dan gemiddeld ontevreden over het fietsparkeren. Als het gaat over de bereikbaarheid van het stadscentrum per auto, dan is 30% van de Utrechters daar tevreden over en is 45% ontevreden. Een bijna even groot aandeel van 41% is ontevreden over de parkeermogelijkheden voor de auto in het centrum (inclusief de Jaarbeurskant). Daarbij de kanttekening dat drie van de tien Utrechters over die aspecten geen mening hebben gegeven.

Winkelend publiek komt vooral met openbaar vervoer naar stadscentrum

Uit het Koopstromenonderzoek Randstad 2011 (I&O Research 2011) komt naar voren dat de stadscentra in de vier grote steden om te winkelen (niet voor het doen van dagelijkse boodschappen) vooral met het openbaar

vervoer worden bezocht (afb. 3). In de Utrechtse binnenstad is dat aandeel 45%, terwijl 28% met de fiets komt en 19% per auto. In Amsterdam is het aandeel van de auto beduidend lager (10%), en in Den Haag en Rotterdam is het hoger (23% en 26%). In het onderzoek

afb. 3 Vervoerswijzen bij winkelen in stadscentra

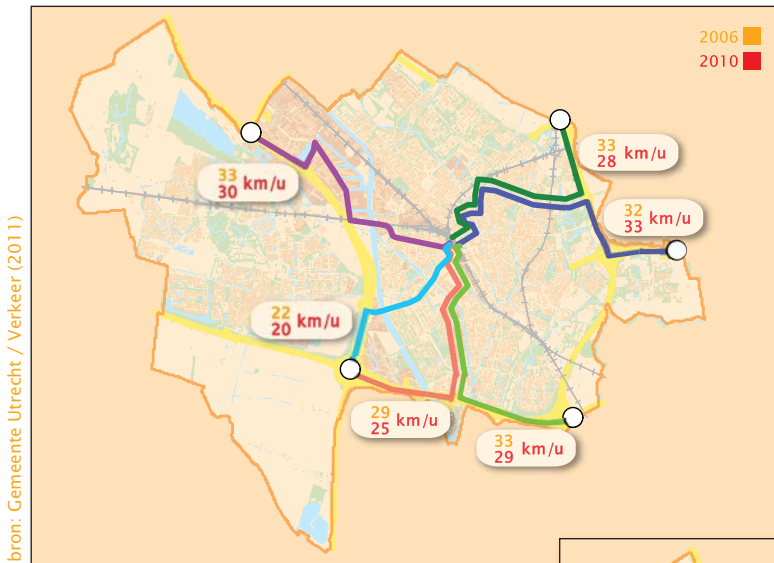
bron: I&O Research 2011

is gevraagd naar het vervoermiddel waarmee de grootste afstand is afgelegd. Het lagere auto-aandeel in Amsterdam kan in samenhang worden gezien met de relatief lage waardering door winkelbezoekers van de parkeermogelijkheden (rapportcijfer 4,3) en de bereikbaarheid per auto (rapportcijfer 4,7). Bij het winkelen in de Utrechtse binnenstad wordt aan beide aspecten een 5,7 gegeven. Rotterdam centrum scoort op parkeermogelijkheden (6,0) en bereikbaarheid per auto (6,4) het hoogst van de G4. De bereikbaarheid per openbaar vervoer wordt door het winkelend publiek in alle vier de steden als goed beoordeeld.

Rijsnelheid autoverkeer overwegend gedaald

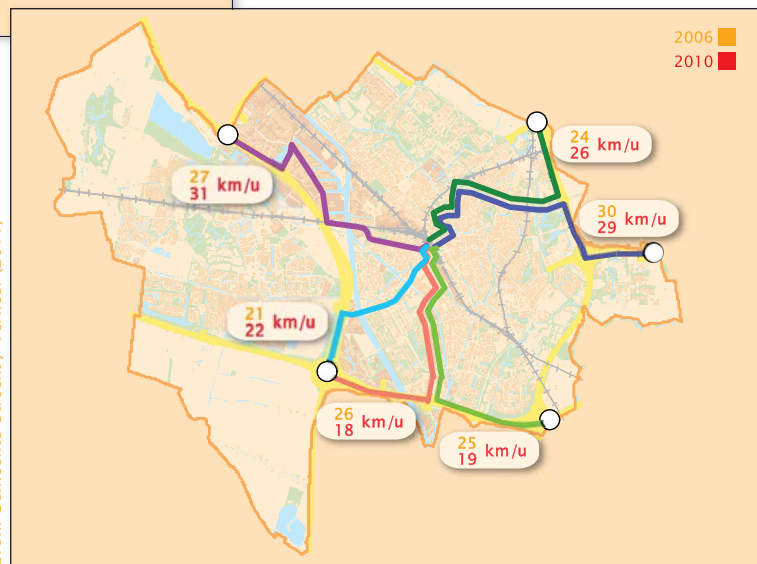
De gemiddelde snelheid van het autoverkeer in de ochtendspits (7 tot 9 uur) vanaf de snelwegen naar het

afb. 4 Gemiddelde snelheid autoverkeer in ochtendspits van wegen naar stadscentrum

bron: Gemeente Utrecht / Verkeer (2011)

afb. 5 Gemiddelde snelheid autoverkeer in avondspits van stadscentrum naar snelwegen

bron: Gemeente Utrecht / Verkeer (2011)

stadscentrum, is in 2010 overwegend lager dan in 2006 (afb. 4). Op vijf van de zes bekeken routes is de snelheid met 2 tot 5 km/uur gedaald.

In de avondspits (16 tot 18 uur) van het stadscentrum de stad uit naar de snelwegen, is op drie van de zes routes sprake van een gestegen snelheid en op drie routes van een gedaalde snelheid (afb. 5).

Verdere groei gebruik Utrechtse transferia

In 2011 is het aantal verkochte combikaarten in de Utrechtse transferia verder gegroeid. Er zijn 21.400 meer combikaarten verkocht dan in 2010, een groei naar een totaal van 146.800 verkochte combikaarten. Met een combikaart kan voor € 4,- een hele dag worden geparkeerd, en kan met vijf personen gebruik worden gemaakt van openbaar vervoer naar het stadscentrum. Net als in voorgaande jaren heeft P+R Westraven het leeuwendeel van de verkochte combikaarten; in 2010 was dat 92% en in 2011 is het aandeel van Westraven 90%.

Behalve als transferium worden de P+R-locaties Westraven, Papendorp en Muziektheater ook gebruikt door kortparkeeders (met een bestemming in de buurt van de garage). In 2011 zijn er 61.400 kortparkeer-

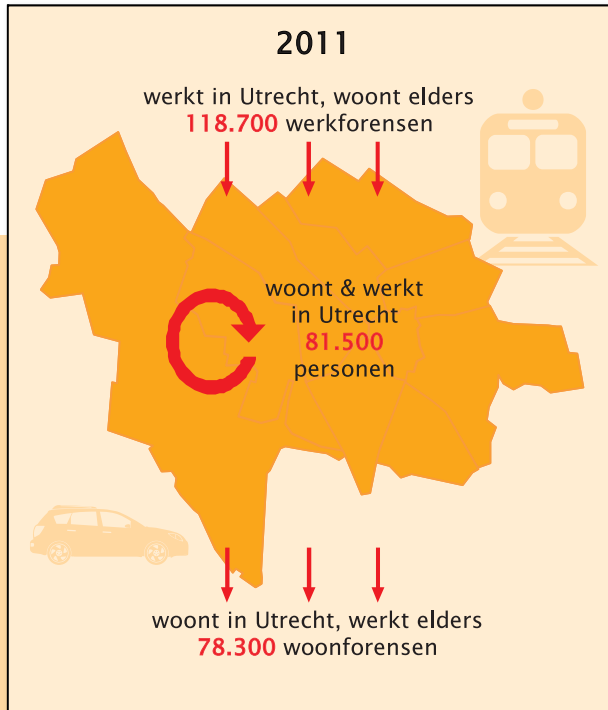
kaarten verkocht. Op de locatie P+R Papendorp zijn er vooral kaarten voor kortparkeren verkocht. Op de locatie P+R Muziektheater zijn de verkochte aantallen van beide kaartsoorten ongeveer even groot.

Forensisme blijft toenemen

Door de groei van de Utrechtse werkende beroepsbevolking en van het aantal banen neemt ook het forensisme toe. Van de Utrechtse banen wordt 59% bezet door mensen die buiten Utrecht wonen (werkforensen), en van de Utrechtse werkende beroepsbevolking heeft 49% een baan buiten de stad (woonforensen). In 2011 heeft de totale pendel een omvang van 197.000 personen bereikt, woon- en werkforensen samen (afb. 5).

afb. 6 Woon-werkrelaties stad Utrecht (medio 2011)

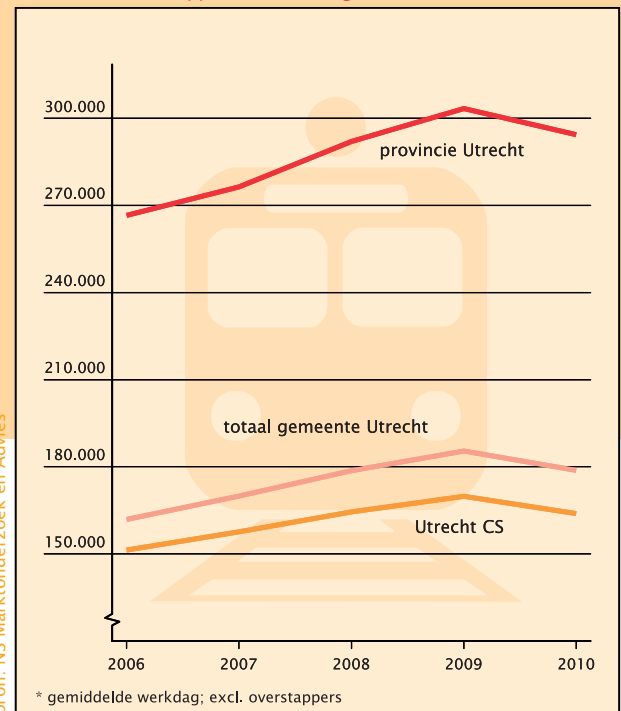

Vijf jaar eerder (in 2006) had het forensisme nog een omvang van 180.400 personen. Sindsdien is de Utrechtse werkende beroepsbevolking gegroeid van 139.900 naar 159.800. Het aantal voltijd banen is gegroeid van 183.700 naar 200.200.

Treingebruik in 2010 gedaald

Na een periode van een steeds groeiend aantal treinreizigers op Utrechtse stations, is er in 2010 sprake van een afname (afb. 7). Op Utrecht CS is het aantal in/uitstappers met 5.900 gedaald (-3,5%). Voor alle Utrechtse stations samen gaat het om een afname met 6.600 reizigers (-3,6%). Ook voor het totaal van alle stations in de provincie is er in 2010 een daling (-3,0%). Het aantal in/uitstappers is in 2010 eveneens gedaald in stadsregio Amsterdam en op de lijn Amsterdam-Utrecht-Eindhoven. Net als in Utrecht is dat een trendbreuk met eerdere jaren. De verbreding van de A2 kan er toe hebben geleid dat weer meer voor de auto is gekozen (KiM 2011).

afb. 7 In- en uitstappende treinreizigers*

Landelijk is er in 2010 nog een lichte groei van het NS-reizigersvervoer (0,3%), maar die is lager dan in voorgaande jaren. Ontwikkeling van de bevolking en van de economie zijn belangrijke verklarende factoren, maar ook het treintarief. In de eerste helft van 2011 is landelijk de groei van het aantal treinreizigers weer aangetrokken naar 4% ten opzichte van de eerste helft van 2010. Onduidelijk is wat daarvan de oorzaak is.

11 Openbare ruimte en groen

Openbare ruimte en groen

Openbare ruimte en groen

- Het rapportcijfer voor de staat en onderhoud van de openbare ruimte stijgt al enige jaren licht en komt in 2011 uit op een 6,5 (2010: 6,4).
- Het aantal locaties per wijk waar meer dan 10% van de openbare ruimte als onvoldoende is beoordeeld, is in 2011 afgenomen van 30 naar 16.
- Het aantal bewonersmeldingen per 1.000 inwoners is het afgelopen jaar licht gedaald.

Utrechters weer iets positiever over openbare ruimte

De Utrechters zijn in 2011 weer iets positiever als gaat om de staat en onderhoud van de openbare ruimte. Utrechters geven gemiddeld een rapportcijfer 6,5. Sinds 2006 is dit met elke peiling een tiende gestegen (afb. 1). Het rapportcijfer is opgebouwd uit een waardering voor schoonheid verharde openbare ruimte (6,4), onderhoud verharde openbare ruimte (6,4) en groenverzorging (6,6). De laatste twee zijn ten opzichte van vorig jaar met een tiende gestegen. Overigens geeft een meerderheid van zo'n 60% van de Utrechters voor elk van de drie onderdelen een rapportcijfer 7 of hoger. Driekwart van de Utrechters (74%) is tevreden over het

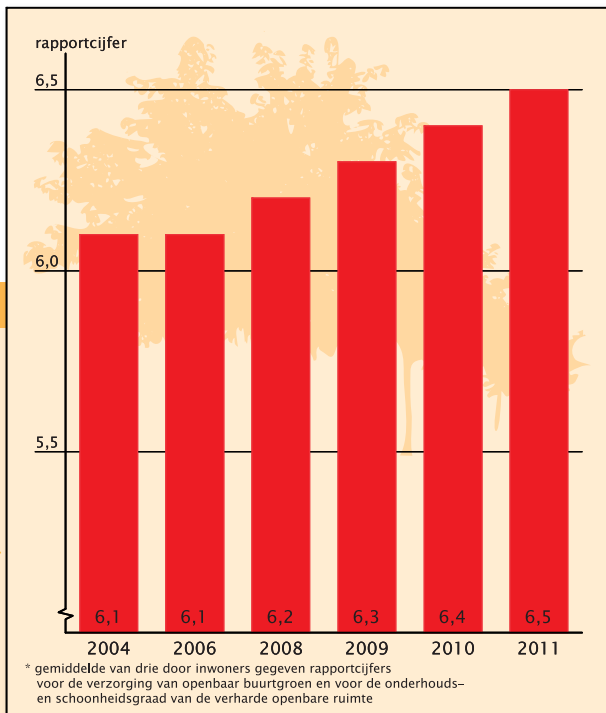
park in de buurt, waarvan 19% zeer tevreden. Dit is iets meer dan vorig jaar (72%). Ten opzichte van 2008 is de waardering nog meer toegenomen.

Meer mensen vaak last van rommel op straat

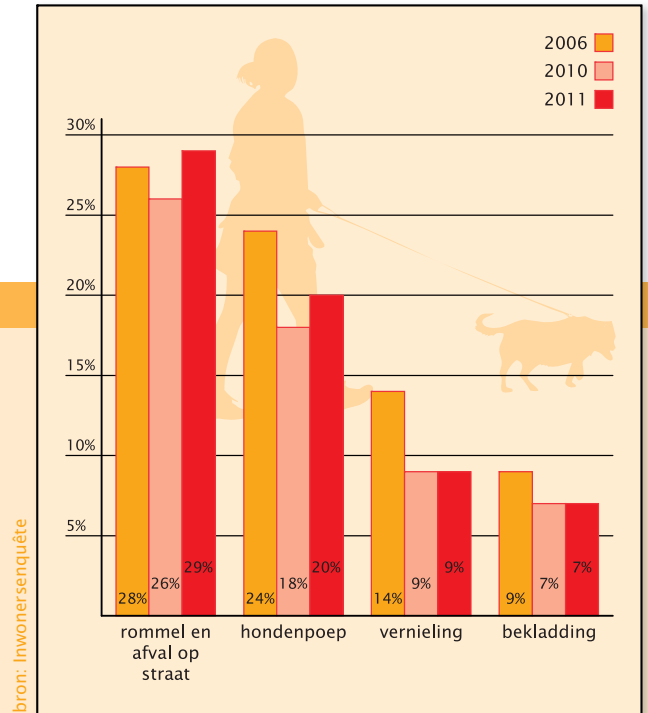
Het rapportcijfer voor netheid is over de jaren heen constant gebleven en komt uit op een 6,8. Op de onderdelen waaruit dit cijfer is opgebouwd, zijn kleine veranderingen ten opzichte van vorig jaar (afb. 2). Het aantal mensen dat aangeeft vaak last te hebben van rommel op straat is gestegen naar 29% van de Utrechters. Het aandeel dat soms of vaak overlast ervaart is overigens gelijk gebleven (67%). Net als vorig jaar geeft zo'n 9% aan vaak last te hebben van vernielingen. Het aandeel

afb. 1 Rapportcijfer Utrechters voor staat van de openbare ruimte *

afb. 2 Ontwikkeling buurtproblemen (% vaak)

Indicatoren Openbare ruimte en groen

	2009	2010	2011
rapportcijfer inwoners voor staat van de openbare ruimte	6,3	6,4	6,5
rapportcijfer netheid	6,7	6,8	6,8
% inwoners dat openbare ruimte noemt als buurtprobleem	24%	25%	23%
aantal bewonersmeldingen openbare ruimte	40.782	39.361	39.381
% inwoners dat tevreden is over park in de buurt	72%	72%	74%
% inwoners vaak last van rommel op straat	25%	26%	29%
% inwoners vaak last van hondenpoep	20%	18%	20%
% inwoners dat ontevreden is over onderhoud wegen en fietspaden	25%	23%	17%
% inwoners dat ontevreden is over straatverlichting	8%	9%	10

Bron: Inwonersenquête, Bewonersmeldingen Utrecht (BMU)

11. Openbare ruimte en groen

Utrechters dat aangeeft soms of vaak last te hebben van vernielingen is gedaald van 45% naar 42%. Na een aantal jaren van daling is het aantal Utrechters dat zich ergert aan hondenpoep op straat dit jaar weer iets toegenomen.

Schouw: onderhoudstoestand verbeterd

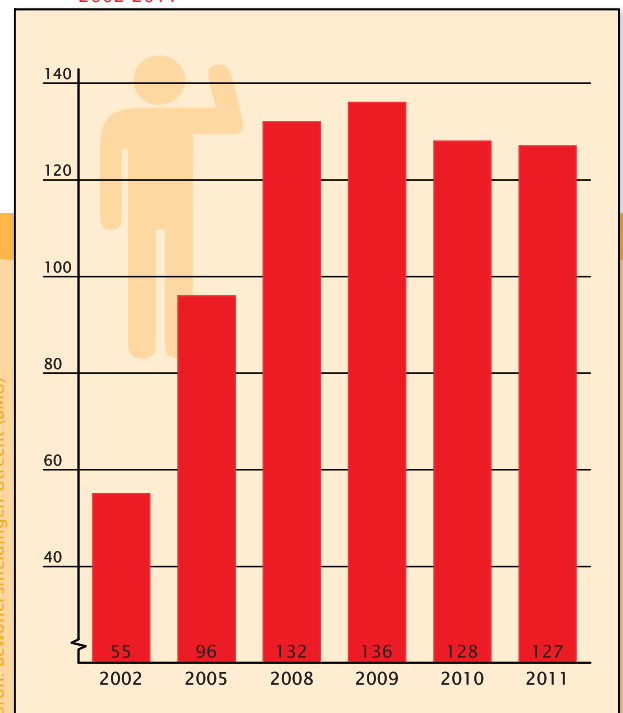
In meer objectieve zin is de onderhoudstoestand in Utrecht het afgelopen jaar verbeterd. De gemeente schouwt een aantal keer per jaar de onderhoudstoestand van de openbare ruimte. Daarbij worden 5.500 vaste meetpunten van 10x10 meter door externe professionals beoordeeld. Zwerfvuil wordt maandelijks beoordeeld. Groen en onkruid worden vier keer per jaar geschouwd. De doelstelling is dat het aantal meetpunten met een onvoldoende score per wijk niet boven de 10% uitkomt.

In afbeelding 3 staat voor 2010 en 2011 per onderdeel aangegeven in hoeveel wijken meer dan 10% (geel) of

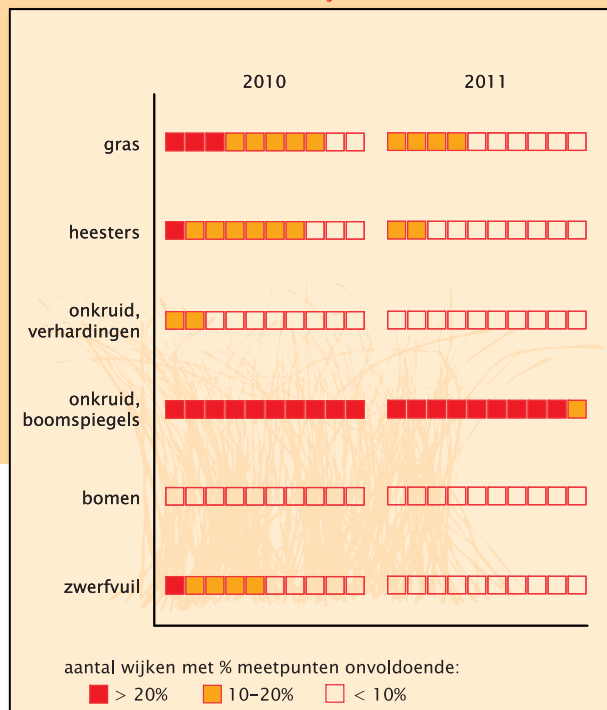
meer dan 20% (rood) van de meetpunten als onvoldoende is beoordeeld. In 2010 waren dit er in totaal nog 30: 14 met meer dan 20% van de meetpunten onvoldoende en 16 met meer dan 10% onvoldoende. In 2011 is dit gedaald naar 16 in totaal.

Op alle aspecten is de onderhoudstoestand verbeterd. De onderdelen onkruid op verhardingen, bomen en zwerfvuil voldoen in alle wijken op dit moment aan de norm van maximaal 10% onvoldoende. Op het onderdeel bomen is gemiddeld maar 1% van de meetpunten negatief beoordeeld. De verbetering op het gebied van zwerfvuil is opvallend. In 2010 was gemiddeld 10% van de meetpunten onvoldoende. In

afb. 4 Bewonersmeldingen openbare ruimte per 1.000 inwoners, 2002-2011

afb. 3 Onderhoudssituatie in de wijken 2011

bron: Stadswerken

2011 nog maar 3%. Dit komt met name door de sneeuwval in 2010, waardoor het schoonhouden is bemoeilijkt. Daarnaast was er in 2011 sprake van een slechte zomer, waardoor bewoners en bezoekers minder tijd buiten doorbrachten. Dit heeft een positief effect gehad op de hoeveelheid zwerfvuil. Ook het bladruimen verliep in 2011 beter, doordat er geen sneeuw en nauwelijks regen viel. In 2011 is het hele jaar

extra inzet op schoon gepleegd in de binnenstad en winkelgebieden. De uitkomsten uit deze objectieve meting komt niet overeen met de beleving van de Utrechters zoals hierboven beschreven.

Het totaalbeeld van onvoldoende scores wordt sterk bepaald door de boomspiegels. In bijna alle wijken (op de Binnenstad na) is de gemeten kwaliteit op meer dan 20% van de meetpunten onvoldoende. Al bijna twee jaar heeft hier nagenoeg geen onderhoud plaatsgevonden. De boomspiegels vormen overigens slechts een klein deel van het totale onderhoud.

Openbare ruimte als buurtprobleem

Ondanks de verbeterde objectieve onderhoudstoestand vindt nog steeds bijna een kwart (23%) van de Utrechters de vervuiling en beheer van de openbare ruimte een probleem dat de gemeente met voorrang moet aanpakken. Dit is iets minder dan vorig jaar (25%). Het gaat hier om een open vraag, waarop inwoners zelf kunnen aangeven wat volgens hen een belangrijk

probleem is. Onderwerpen die gerelateerd zijn aan de openbare ruimte komen daarmee na verkeer (35%) op de tweede plaats van buurtproblemen. Daarnaast geeft 8% aan een probleem te zien in de kwaliteit en het onderhoud van het openbaar groen, dat met voorrang aangepakt moet worden.

Aantal bewonersmeldingen neemt af

Het aantal bewonersmeldingen over de openbare ruimte is in 2011 iets gedaald ten opzichte van 2010 (afb. 4). Van 2002 tot 2009 nam het aantal bewonersmeldingen jaarlijks toe naar 136 per 1.000 inwoners in 2009. Voor de lichte daling in 2011 is geen directe oorzaak aan te wijzen, omdat het aantal BMU-meldingen door verschillende factoren wordt bepaald. In Overvecht (+11%) en Vleuten-De Meern (+8%) waren in 2011 meer meldingen dan in 2010. In West (-14%) en Binnenstad (-6%) nam het aantal meldingen af. De meeste meldingen hebben betrekking op vervuiling. Daarbinnen is met name het aantal meldingen over het ophalen van vuil afgenomen.

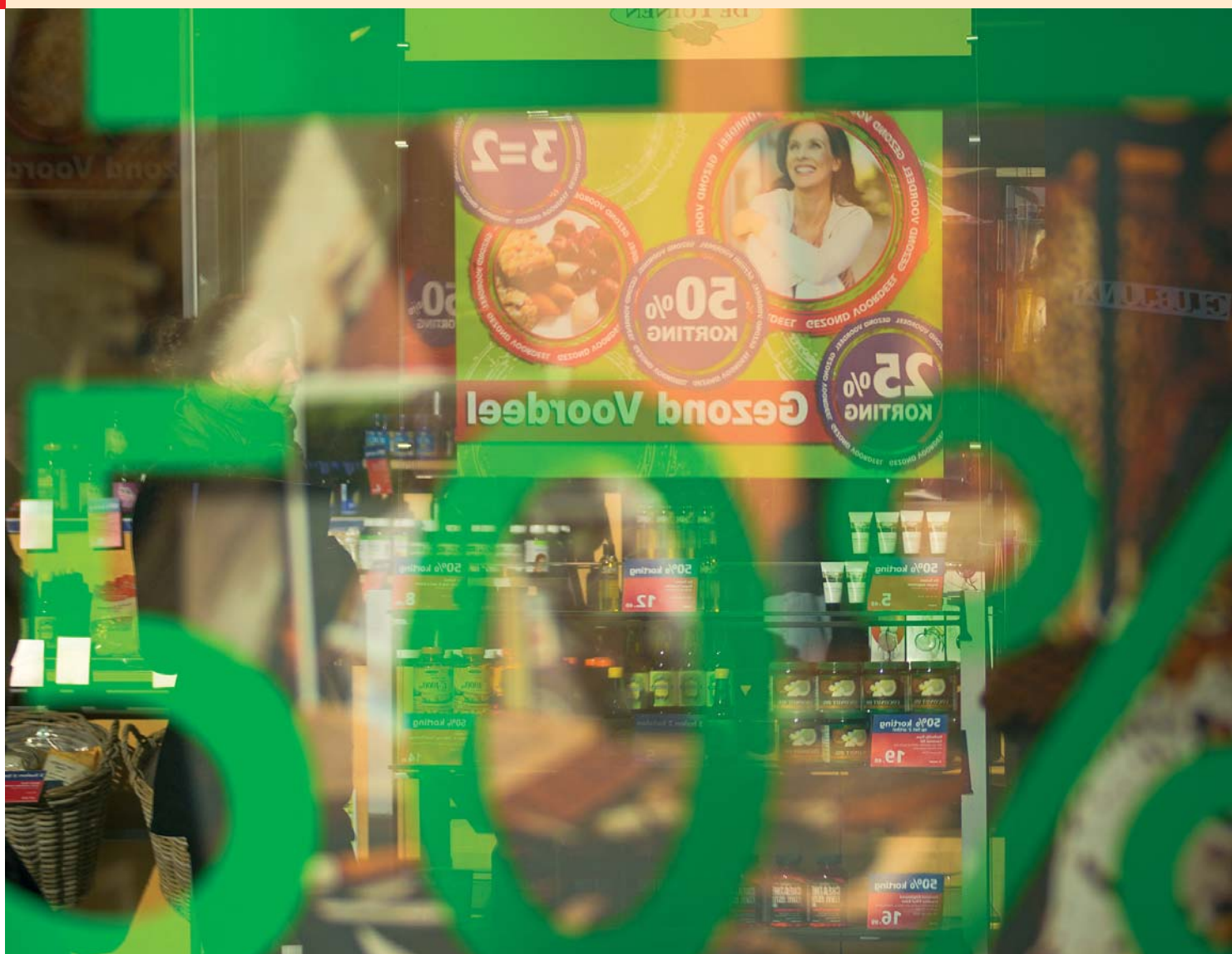

12 Economie

Werk en inkomen

Economie

- De nationale economie is in korte tijd voor de tweede keer in een recessie beland. Ook het CPB heeft haar ramingen voor 2012-2013 in maart 2012 naar beneden bijgesteld.
- De werkgelegenheid in de stad is met 1,6% toegenomen, meer dan in provincie (+0,8%) en Nederland (+0,5%).
- Het ondernemersvertrouwen is sterk afgenomen in vergelijking met 2011.

Nederland opnieuw in recessie

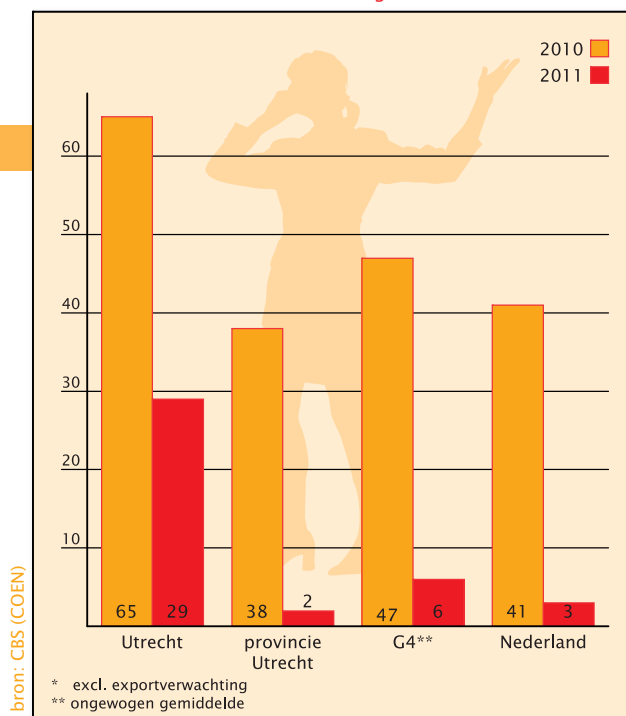
Na een korte opleving is de Nederlandse economie opnieuw in een recessie beland. In de laatste twee kwartalen van 2011 was sprake van een negatieve economische groei. Over heel 2011 komt de economische groei uit op 1,2%. De recessie wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door een verdere daling van de uitgaven van consumenten. Uit het Utrechtse bewonerspanel komt naar voren dat een deel van de Utrechtse uitgaven uitstelt of minder uitgeeft (zoals vakanties, duurzame goederen, maar bijvoorbeeld ook dagelijkse goederen). Andere factoren die een rol spelen zijn de dalende overheidsuitgaven en een afname van de uitvoer.

Het Centraal Planbureau (CPB) heeft onlangs zijn verwachtingen voor 2012 en 2013 naar beneden bijgesteld. In de voorlopige raming is een somber beeld voor 2012 geschetst. Daarna trekt de economie volgens het CPB weer aan.

Ondernemersvertrouwen daalt

Het ondernemersvertrouwen is de resultante van positieve en negatieve verwachtingen van ondernemers ten aanzien van omzet, personeel en investeringen voor het eigen bedrijf voor 2012. Deze is gebaseerd op de COEN-enquête die half oktober 2011 is afgenomen. Het

afb. 1 Ondernemersvertrouwen naar gebied*

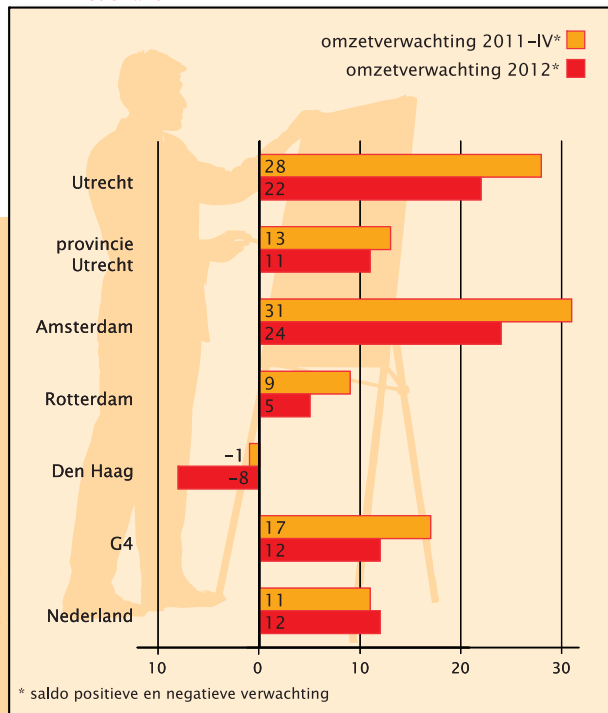

ondernemersvertrouwen volgt de conjuncturele ontwikkeling. Dit betekent dat het ondernemersvertrouwen in 2011 aanmerkelijk lager is dan een jaar geleden (afb. 1). In 2010 was sprake van een opleving, na een jaar waarin ondernemers ronduit pessimistisch waren. Het ondernemersvertrouwen voor Utrecht komt uit op 29. Dit is aanmerkelijk hoger dan in provincie, G4 en Nederland. Utrechtse bedrijven bleken over de jaren telkens positief over de toekomst van hun eigen bedrijf. Hetzelfde geldt voor Amsterdamse bedrijven. In die zin

Indicatoren Economie

	2009	2010	2011
aantal banen	224.604	224.745	228.359
aantal vestigingen	23.439	25.527	27.971
ondernemersvertrouwen (excl. exportverwachting)	0	65	29
aantal startende bedrijven*	2.950	3.753	3.887
aantal faillissementen	168	96	54
ondernemersklimaat**	-	6,9	-
* bruto; exclusief doorstarters			
** 2007 ipv 2008			
Bron: PAR, CBS (COEN)			

afb. 2 Omzetverwachting Utrecht, provincie Utrecht, G4 en Nederland

is er een verschil tussen noord- en zuidvleugel in de Randstad.

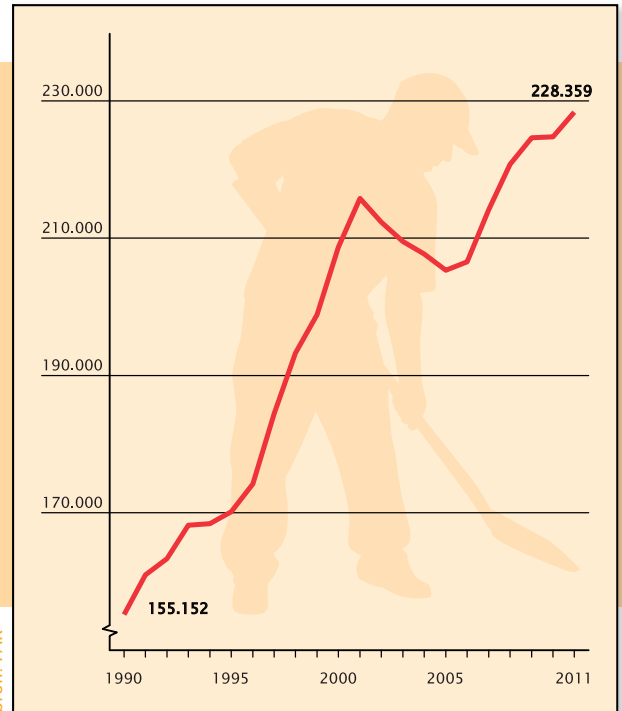
Het Utrechtse ondernemersvertrouwen wordt met name bepaald door de verwachtingen ten aanzien van de eigen omzet in 2012 (saldo positieve en negatieve verwachtingen is 22). Voor investeringen verwacht een kleine meerderheid dat deze zullen afnemen (saldo -3). Op het gebied van personeel is een kleine meerderheid van de ondernemers positief (+10).

Omzet daalt, minder personeel

De ontwikkeling van de omzet is verre van positief. In het derde kwartaal van 2011 is het saldo van Utrechtse bedrijven met een positieve en negatieve omzetontwikkeling -17. Dit is het laagste cijfer sinds het derde kwartaal van 2009. In de provincie en de G4 is dit vergelijkbaar. In Nederland is het iets positiever (-8). Hetzelfde geldt voor Rotterdam (-4).

De verwachtingen zijn echter een stuk positiever. Het Utrechtse en Amsterdamse bedrijfsleven is het meest positief als het gaat om verwachtingen van de omzet in het eigen bedrijf (afb. 2). Utrechtse ondernemers zijn

afb. 3 Werkgelegenheidsontwikkeling Utrecht 1990 - 2011

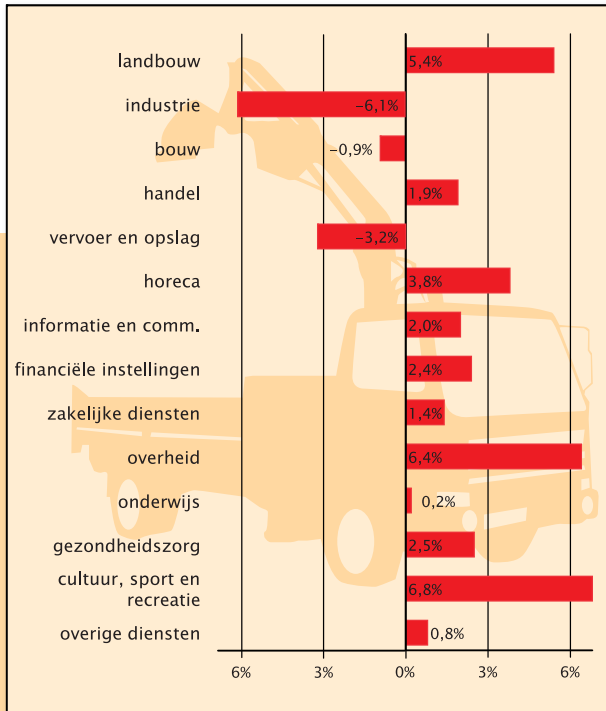
ook veel positiever dan hun collega's in de provincie. In het algemeen geldt dat per saldo meer ondernemers positief zijn over het komende kwartaal, dan over het komende jaar.

De ontwikkeling van het personeelsbestand is voor veel bedrijven niet gunstig. Het saldo van bedrijven met een groeiend en een krimpend personeelsbestand in het derde kwartaal van 2011 is -26. Dit steekt ongunstig af bij andere G4-steden, de provincie (-13) en Nederland (-2). De verwachtingen voor 2012 zijn een stuk positiever (+10) en onderscheidt zich juist positief ten opzichte van de G4, de provincie en Nederland.

Werkgelegenheid stijgt met 1,6%

In 2011 (peildatum april) is het aantal banen in de stad toegenomen naar bijna 228.400, een toename van 1,6% ten opzichte van 2010 (afb. 3). Het gaat om 3.614 extra banen. Daarmee groeit de werkgelegenheid in Utrecht harder dan in de provincie Utrecht (+0,8%). Landelijk is

afb. 4 Ontwikkeling aantal banen per sector, 2010 - 2011

bron: PAR

3.887 bedrijven in Utrecht gestart. Het aantal starters neemt jaarlijks toe, een verschijnsel dat niet specifiek voor Utrecht is. Onder hen bevinden zich veel zelfstandigen zonder personeel (zzp) ofwel zelfstandige professionals (zp) die vaak in de eigen wijk (of zelfs eigen woning) werken. Het bevorderen van ondernemerschap en de wijk economie is een van de speerpunten van De Economische Agenda 2012-2018.

Het aantal faillissementen in Utrecht is de laatste jaren iets afgenomen. In 2011 gingen 54 bedrijven failliet. Het gaat bij benadering om een verlies van zo'n 600 arbeidsplaatsen. De meeste arbeidsplaatsen gingen verloren in de adviesdiensten, vervoerssector en de bouw.

de groei in werkgelegenheid volgens het CBS ook lager (+0,5%). Naast Utrecht, groeit ook de Amersfoortse werkgelegenheid relatief hard (+2,6%). De cijfers hebben betrekking op de periode april 2010 - april 2011, dus nog voordat Nederland weer in een recessie is beland. De werkgelegenheid reageert bovendien doorgaans relatief laat op conjunctuurschommelingen. De Utrechtse werkgelegenheid stijgt sinds 2005 jaarlijks. Alleen in 2009-2010 bleef deze gelijk.

Aantal vestigingen groeit met 2.445

Het aantal bedrijfsvestigingen neemt al enige jaren flink toe. In 2011 zijn er in Utrecht bijna 28.000 bedrijfsvestigingen, 9,6% meer dan in 2010. Per saldo zijn er daarmee 2.445 vestigingen bijgekomen. Daarvan zijn er 800 in de zakelijke dienstverlening. Ook in de gezondheidszorg (+400) en cultuur, sport & recreatie (+375) nam het aantal vestigingen toe. Onder de nieuwe vestigingen bevinden zich veel starters. In 2011 zijn er

Werkgelegenheid stijgt in meeste sectoren

In de industrie, bouw en vervoer&opslag gingen banen verloren (afb. 4). In de industrie gaat het om zo'n 500 banen, waarmee het de grootste krimpsector is, zowel absoluut als relatief. De werkgelegenheid in de industrie krimpt al enige jaren.

In alle andere sectoren steeg de werkgelegenheid. Opvallend is de sterke toename van het aantal banen in de overheidssector. In een jaar tijd kwamen daar zo'n 900 banen bij. Voor een belangrijk deel komt dit door de concentratieactiviteiten van defensie op het Kromhoutterrein en verplaatsing van diensten van de rijksoverheid. Ook in de gezondheidszorg kwamen er 900 banen bij. Het is een van de sterkst groeiende sectoren in Utrecht. In de sector cultuur, sport en recreatie kwamen er een kleine 400 banen bij. Door de relatief beperkte omvang van deze sector is het procentueel gezien de sterkste groeisector (+6,8%).

13 Werk en inkomen

Werk en inkomen

Werk en inkomen

- Utrecht telt 7.541 huishoudens met bijstand, 4.969 WW-ers en ruim 14.000 arbeidsongeschikten. Het aantal uitkeringsontvangers neemt bij alle uitkeringssoorten toe.
- Het aantal niet-werkende werkzoekenden is in 2011 afgenomen en komt op 1 januari 2012 uit op 7.411 personen.
- In 2011 staan bij het UWV WERKbedrijf ongeveer eenderde minder vacatures open dan in 2010.
- Het percentage Utrechters dat zegt goed rond te kunnen komen, neemt af van 73% in 2009 naar 69% in 2011.

Lichte daling aantal niet-werkende werkzoekenden

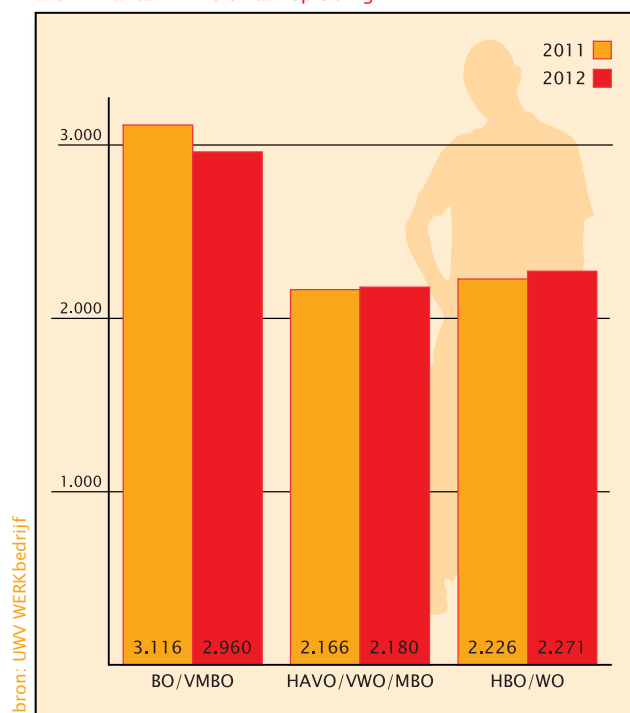
Ruim 7.400 Utrechtse niet-werkende werkzoekenden (nww) staan op 1 januari 2012 ingeschreven bij het UWV WERKbedrijf. Dit is een kleine afname (-1%) ten opzichte van 2011 en het laagste aantal in de afgelopen tien jaar. Volgens het UWV WERKbedrijf komt de gunstige ontwikkeling van het aantal werkzoekenden door het vasthouden van personeel door bedrijven gezien de toekomstige krapte op de arbeidsmarkt en de deeltijd WW waardoor werknemers in dienst zijn gebleven. Verder zijn scholieren vaker verder gaan studeren en trekt een deel van de werkzoekenden zich terug van de arbeidsmarkt omdat ze hun kansen laag inschatten. Tot slot geeft het UWV aan dat vacatures worden vervuld door niet-werkende werkzoekenden in plaats van werknemers die van werkgever veranderen.

Minder werkzoekenden 27 t/m 44 jaar

De daling van het aantal niet-werkende werkzoekenden in het afgelopen jaar vindt alleen plaats onder de leeftijdsgroep 27 t/m 44 jaar (-6%). Het aantal werkzoekende 45-plussers is stabiel en het aantal werkzoekende jongeren t/m 26 jaar is met 18% gestegen tot 737 jongeren. Opvallend is de toename van het aantal werkzoekende HBO-ers en wetenschappelijk geschoolden (+2%) (afb. 1). Daar staat een afname van het aantal

werkzoekenden met basisonderwijs of VMBO tegenover (-5%). Verder is duidelijk dat het aantal werkzoekende vrouwen iets meer daalt dan het aantal werkzoekende mannen.

afb. 1 Aantal nww-ers naar opleiding

Gunstige ontwikkeling werkzoekenden Utrecht

De ontwikkeling van het aantal werkzoekenden in 2011 is in Utrecht gunstiger (-1%) dan in Rotterdam (4%) en Den Haag (7%). Amsterdam kent in 2011 ook een afname. Van de Utrechtse beroepsbevolking staat een kleine 5% ingeschreven als werkzoekend. In Amsterdam (7%), Den Haag (9%) en Rotterdam (13%) liggen deze percentages aanzienlijk hoger.

Bijna 70% van de Utrechtse beroepsbevolking werkt

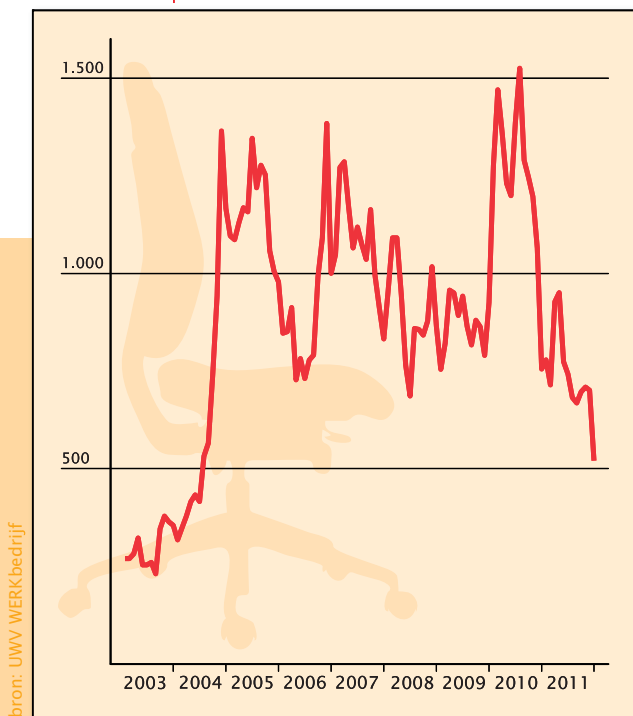
Ongeveer 153.000 Utrechters hebben werk. In de beginjaren van deze eeuw lag dat aantal nog rond de 120.000. Dit zien we ook terug in een toename van de netto arbeidsparticipatie, dat is het aantal Utrechters dat werkt op de potentiële beroepsbevolking. Sinds begin 2002 is de arbeidsparticipatie gestegen van 65% naar rond de 70%. In vergelijking met de G4 is de arbeidsparticipatie iets groter dan in Nederland (67%), Rotterdam (61%) en Den Haag (63%) en bijna gelijk aan Amsterdam (69%).

Indicatoren Werk en Inkomen

	2009	2010	2011
netto arbeidsparticipatie	70%	70%	70%
aantal niet-werkende werkzoekenden (nww)	9.605	7.508	7.411*
aandeel nww op beroepsbevolking	6,4%	4,7%	4,6%
aantal openstaande vacatures UWV WERKbedrijf	926	755	521
kratte indicator arbeidsmarkt	0,38 (ruim)	0,53 (gemid.)	0,27 (ruim)
aantal wsw-ers (excl. 65+, incl. buiten Utrecht wonend)	1.110	1.121	1.194
aantal huishoudens met bijstand (incl. WIJ)	6.641	7.100	7.541*
aantal WW-ers	4.822	4.535	4.969*
aantal arbeidsongeschikten	12.420	14.120	14.210**
aantal aanvragen schuldhulpverlening	1.152	2.076	1.945
aantal huishoudens rond sociaal minimum	11.760	-	-
% inwoners dat (zeer) slecht rondkomt	5%	6%	6%

* Stand per 1 januari 2012 ** einde 1^e kwartaal 2011

afb. 2 Aantal openstaande vacatures

bron: UWV WERKbedrijf

Forse daling aantal vacatures UWV WERKbedrijf

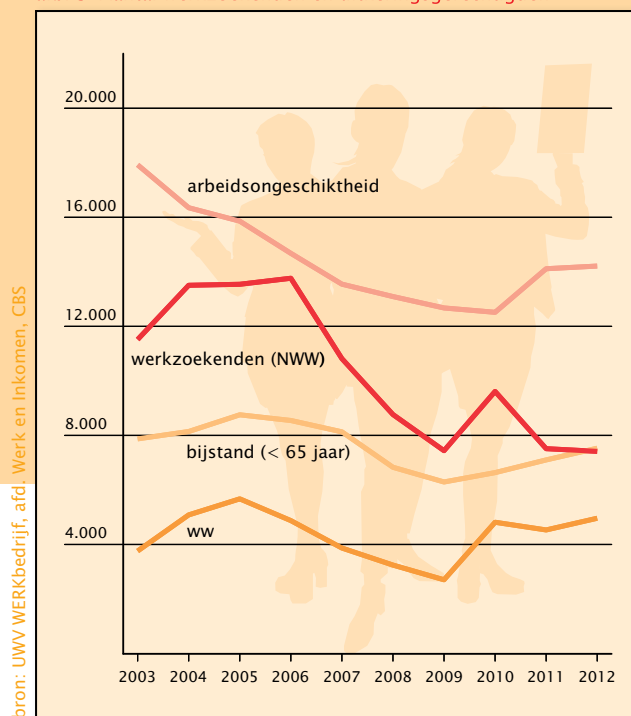
Het aantal openstaande vacatures bij het UWV WERKbedrijf in Utrecht is in 2011 fors afgenomen (afb. 2). In december 2011 zijn er 521 openstaande vacatures tegenover 755 in 2010 en 926 in 2009. In 2011 hebben maandelijks ongeveer rond de 700 vacatures open gestaan. In 2010 lag dat aantal maandelijks rond de 1.200. Het aantal vacatures neemt af op alle beroepsniveaus, maar is het sterkst bij de lagere beroepen. Bijvoorbeeld op het gebied van beroepen in de technische en transportsector. In de arbeidsmarktregio Utrecht-Midden is de daling in 2011 van het aantal openstaande vacatures bij het UWV WERKbedrijf iets groter (-39%) dan in Utrecht. In Nederland loopt het aantal met een daling van 48% nog meer terug.

Ontwikkeling naar ruime arbeidsmarkt

De afname van het aantal vacatures heeft invloed op de krapte-indicator. De krapte-indicator is de verhouding tussen het aantal openstaande vacatures bij UWV WERKbedrijf en het aantal bij UWV WERKbedrijf ingeschreven nww-ers dat korter dan 6 maanden werkloos is. Uit de score van de krapte-indicator blijkt dat in 2011 sprake is van een ruime arbeidsmarkt, met

aanzienlijk meer werkzoekenden dan vacatures. Dat betekent ongeveer één openstaande vacature per vier werkzoekenden. In 2010 was nog sprake van een gemiddelde score op de krapte-indicator van twee werkzoekenden per vacature.

afb. 3 Aantal werkzoekenden en uitkeringsgerechtigden

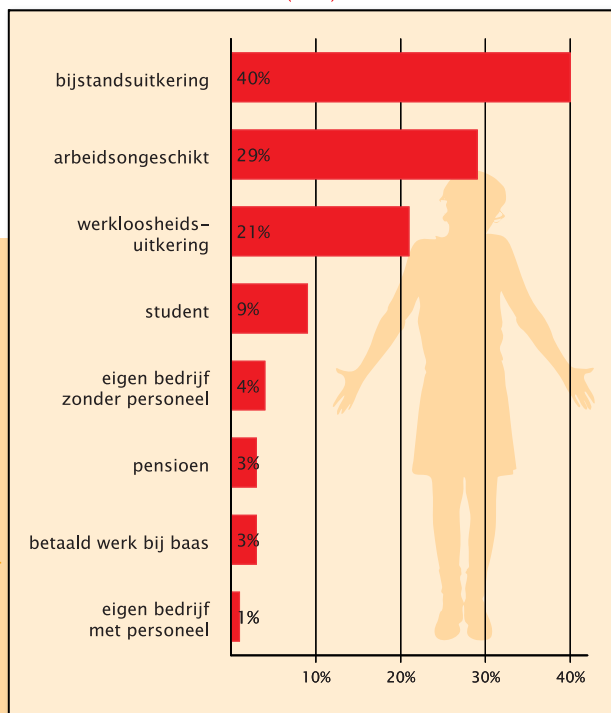

bron: UWV WERKbedrijf, afd. Werk en Inkomen, CBS

Toename aantal uitkeringsontvangers

Het aantal Utrechters met een WW-uitkering is in 2011 met 10% toegenomen tot 4.969 (afb. 3). Dit is het hoogste aantal in de afgelopen zes jaar. In Utrecht is de ontwikkeling in 2011 iets ongunstiger dan in Den Haag, Rotterdam en Amsterdam. Het aantal huishoudens met een bijstandsuitkering groeit. Op 1 januari 2012 telt Utrecht 7.541 huishoudens met bijstand jonger dan 65 jaar, 6% meer dan begin 2011. Deze groei is groter dan in Rotterdam, Den Haag en Amsterdam. Over het aantal arbeidsongeschikten zijn nog geen recente gegevens bekend. Tot en met het eerste kwartaal van 2011 neemt ook dat aantal toe met 13% tot ruim 14.000 arbeidsongeschikten. Een dergelijke toename zien we ook in de andere grote steden. In de loop van 2011 groeit het aantal gestaag verder, met name door een steeds groter aantal jongeren met een uitkering (Wajong: 3.460 jongeren).

afb. 4 Aandeel Utrechters dat (zeer) slecht rondkomt

bron: Inwonersenquête 2011

Utrechters komen minder goed rond

Uit de Inwonersenquête blijkt dat het aandeel Utrechters dat aangeeft slecht rond te komen nagenoeg gelijk blijft (6%) maar het percentage dat (zeer) goed rondkomt daalt van 73% in 2009 naar 69% in 2011.

Eenoudergezinnen komen het vaakst (zeer) slecht rond (13%), gevolgd door alleenstaanden (9%) en paren met kinderen (6%). Samenwonenden zonder kinderen hebben financieel de minste problemen (3%). Utrechters met een uitkering komen veel vaker moeilijk rond dan Utrechters met eigen bedrijf, een baan in loondienst bij een baas of met een pensioen (afb. 4). Vooral bijstandsontvangers kunnen slecht rondkomen (40%). Ook arbeidsongeschikten (29%) en WW-ers (21%) zitten relatief vaak krap bij kas. Onder samenwonenden (met en zonder kinderen) en alleenstaanden zien we ten opzichte van 2010 een kleine negatieve verandering optreden in het rondkomen: zij geven nu minder vaak aan goed rond te kunnen komen.

Kleine terugval resultaten re-integratietrajecten

In de periode 2007-2010 hebben bijna 11.000 re-integratietrajecten in opdracht van de afdeling Werk en Inkomen plaatsgevonden. Bij het merendeel van de re-integratie-instrumenten ligt de duurzame uitstroom uit de bijstand boven de 50%. Met duurzame uitstroom bedoelen we dat de persoon twaalf maanden na beëindiging van het traject geen bijstand ontvangt. Uit de effectmeting re-integratie 2011 blijkt verder dat de behaalde trajectdoelpercentages bij re-integratie-instrumenten enigszins teruglopen. Deze kleine terugloop manifesteerde zich in 2009 en zette in 2010 door. Hiervoor zijn twee verklaringen te geven: de verslechterde situatie op de arbeidsmarkt als gevolg van de economische crisis én een groter aantal re-integratietrajecten dat na de start in 2008 in de eindfase is gekomen maar zonder resultaat wordt afgerond. De praktijk leert dat de deelnemers die succesvol zijn vooral in de beginperiode van een traject uitstromen. In 2011 zijn verder 1.474 inburgeringstrajecten ingezet. Het slagingspercentage komt uit op 71%.

Aantal aanvragen schuldhulp onverminderd hoog

In 2011 zijn bij de gemeentelijke Kredietbank bijna 2.000 aanvragen voor schuldhulpverlening ingediend. Het gaat om aanvragen voor een minnelijk of wettelijk traject en budgetbeheer. Dit aantal is iets lager dan in 2010 (2.076), maar wel aanzienlijk hoger dan in 2009 (1.152).

Lichte groei aantal minimahuishoudens

Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) rapporteert in het Armoedesignalement 2011 een geraamde toename van minimahuishoudens in Nederland van 0,4% in 2011 en 2012. Op basis van de door Utrechters gerapporteerde inkomens in de Inwonersenquête kan worden aangenomen dat deze toename ook hier in de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden. Als de landelijke SCP-raming voor Utrecht wordt doorgerekend, dan betekent dit een lichte groei van de 11.760 Utrechtse minimahuishoudens in 2009. Overigens ligt volgens het SCP het aandeel huishoudens met een laag inkomen in Utrecht (9%) lager dan in Amsterdam (14%), Rotterdam (14%) en Den Haag (12%). De verklaring ligt in de relatief hoogopgeleide en jonge Utrechtse bevolking met bovendien een lager aandeel niet-westerse allochtonen.

14 Onderwijs

Onderwijs

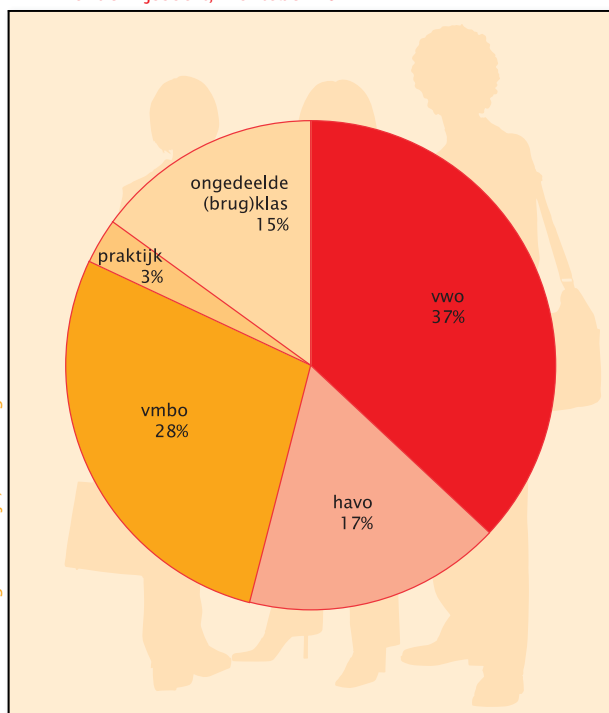
Onderwijs

- In 2011 volgen ruim 40.000 in Utrecht woonachtige leerlingen basis- of voortgezet onderwijs. Het aantal leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs blijft hiermee stijgen. Twee ROC's, twee MBO-opleidingen, zeven hogescholen en vier universiteiten in Utrecht trekken gezamenlijk ongeveer 100.000 studenten.
- In het schooljaar 2011/2012 wordt 17,7% van de leerlingen in het basisonderwijs gerekend tot de categorie achterstandsleerlingen.
- 94% van de Utrechtse jongeren (17 t/m 22 jaar) beschikt over een startkwalificatie of staat ingeschreven bij een onderwijsinstelling. Ten opzichte van een jaar eerder (91%) is dit aandeel gestegen.
- In 2011 scoren Utrechtse basisschoolleerlingen met gemiddeld 536,0 punten opnieuw hoger op de Cito-toets. Voor het eerst scoren zij hiermee boven het landelijk gemiddelde (535,5).
- Het aantal leners en bezoekers van de Utrechtse bibliotheken is in het afgelopen jaar duidelijk gestegen.

Indicatoren Onderwijs			
	2009/2010	2010/2011	2011/2012
aantal Utrechtse ¹ leerlingen BO/VO	37.731	39.648	41.846
- basisonderwijs (BO)	24.550	26.248	26.624
- speciaal basisonderwijs (SBO)	403	406	405
- voortgezet onderwijs (VO)	10.742	10.987	12.788
- (voortgezet) speciaal onderwijs ((V)SO)	2.036	2.007	2.029
% 17 t/m 22-jarigen met startkwalificatie	-	91%	94%
% achterstandsleerlingen in het BO ²			
- Utrecht	20,8%	19,6%	17,7%
- overige G4	29,4%	-	-
- Nederland	13,3%	12,8%	-
gemiddelde Cito-scores	534,8	536,0	-
	2009	2010	2011
% doelgroepeuters dat voorschool bezoekt	55% ³	54,5% ³	ca. 80%
leners bibliotheken	60.700	62.200	65.200
bezoekers bibliotheken	1.351.300	1.275.900	1.318.200
bezoekers website/digitale bibliotheek	495.900	652.900	730.100
Bron: afd. Onderwijs, Cito, Bibliotheek Utrecht			
¹ in Utrecht woonachtige leerlingen			
² trend niet relevant aangezien pas sinds 2011/2012 een eenduidige definitie wordt gebruikt. Achterstandsleerlingen zijn leerlingen waarvan beide ouders (zeer) laag opgeleid zijn.			
³ zie Programmaverantwoording			

afb. 1 Aandeel leerlingen Utrechtse vo-scholen naar onderwijssoort, 1 oktober 2011

bron: afdeling Onderwijs, bewerking BI

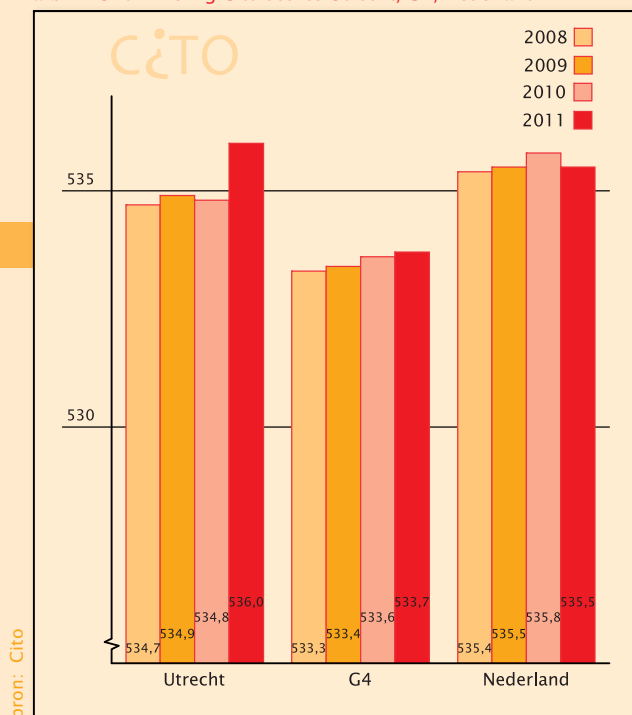
Ruim 40.000 Utrechtse leerlingen in basis- en voortgezet onderwijs

In 2011 volgen 41.846 in Utrecht woonachtige leerlingen basis- of voortgezet onderwijs. In de afgelopen jaren is het aantal leerlingen in zowel het basis- als het voortgezet onderwijs gestegen. In Utrecht zijn 107 scholen voor basisonderwijs, 3 scholen voor speciaal basisonderwijs, 18 scholen voor voortgezet onderwijs en 10 schoollocaties voor (voortgezet) speciaal onderwijs. Daarnaast trekken twee ROC's, twee MBO-opleidingen, zeven hogescholen en vier universiteiten gezamenlijk circa 100.000 studenten.

Aandeel achterstandsleerlingen gedaald

Achterstandsleerlingen zijn leerlingen van wie beide ouders (zeer) laag opgeleid zijn. In het schooljaar 2011/2012 wordt 17,7% van de leerlingen in het basisonderwijs gerekend tot de categorie achterstandsleerlingen. Sinds 2008 is het aandeel achterstandsleerlingen in het basisonderwijs gestaag gedaald. Dit hangt gedeeltelijk samen met de gefaseerde overgang naar een nieuwe definitie. Met deze nieuwe definitie wordt meer recht gedaan aan de feitelijke oorzaken van

afb.2 Ontwikkeling Cito-scores Utrecht, G4, Nederland

bron: Cito

onderwijsachterstanden, doordat alleen nog gekeken wordt naar het opleidingsniveau van de ouders. De criteria van etniciteit en beroep uit de 'oude' definitie zijn hiermee komen te vervallen. Vanaf 2011 is de nieuwe definitie volledig actief.

Ruim eenderde vo-leerlingen Utrechtse scholen volgt vwo-opleiding

De meeste leerlingen die een Utrechtse vo-school bezoeken (37%) volgen een vwo-opleiding (afb. 1). In totaal 15% van de leerlingen zit in een ongedeelde (brug)klas. Deze ongedeelde klassen hebben betrekking op de eerste drie leerjaren van het voortgezet onderwijs. Hierbij komen zowel de combinaties havo/vwo en vmbo-tl/havo voor als de zeer brede combinatie vmbo-tl/havo/vwo.

De afgelopen jaren is de deelname van leerlingen aan het Utrechtse havo/vwo-onderwijs licht gestegen. In het schooljaar 2011/2012 volgt 57% van de derdeklassers in het Utrechts voortgezet onderwijs een havo/vwo-opleiding. In het schooljaar 2009/2010 lag dit aandeel met 53% nog iets lager.

Aandeel Utrechtse jongeren met startkwalificatie of in opleiding stijgt

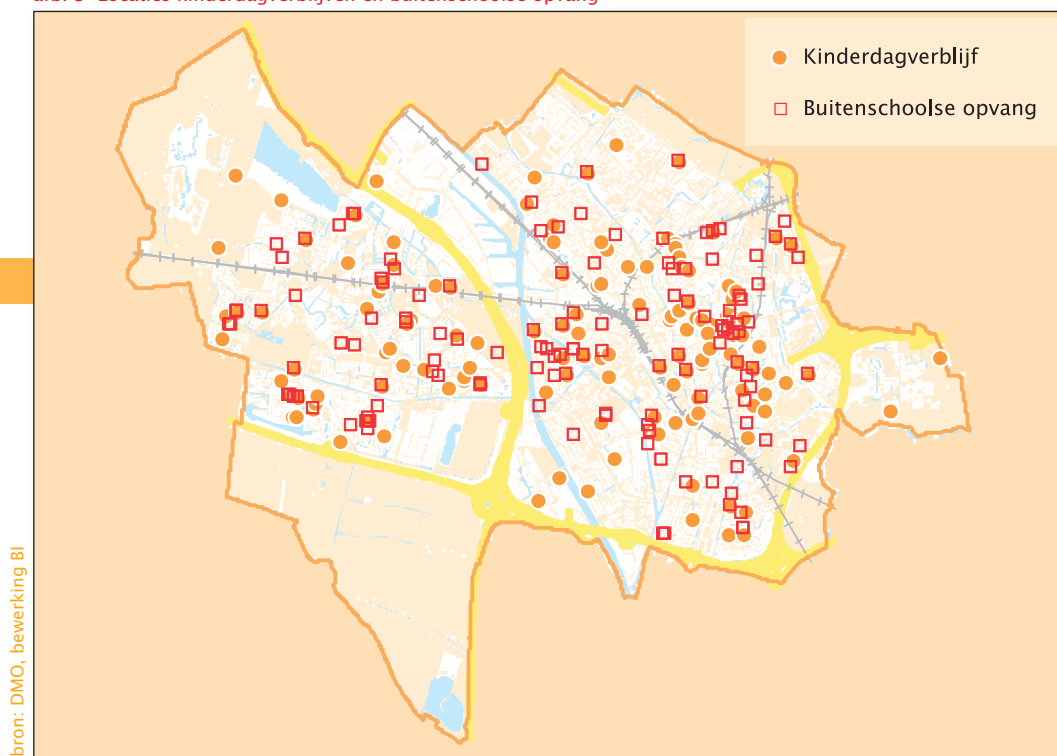
Het aandeel Utrechtse jongeren in de leeftijd van 17 t/m 22 jaar dat over een startkwalificatie beschikt of staat ingeschreven bij een onderwijsinstelling bedraagt in 2011 94%. Dit

betekent een lichte verbetering ten opzichte van 2010 (91%). De overige 6% van de jongeren valt onder de categorie voortijdig schoolverlaters (vsv-ers). Uit de VSV-atlas 'Aanval op schooluitval' van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap blijkt dat Utrecht in het schooljaar 2010/2011 wat betreft het percentage nieuwe vsv-ers met 5,0% op hetzelfde niveau zit als Amsterdam (5,0%) en Den Haag (5,1%). Van de G4 heeft alleen Rotterdam (6,0%) een hoger aandeel nieuwe vsv-ers. Het aandeel vsv-ers is in Utrecht in de afgelopen jaren wel het minst hard gedaald.

Cito-score Utrechtse leerlingen opnieuw gestegen

In 2011 scoren Utrechtse basisschoolleerlingen gemiddeld 536,0 punten op de Cito-toets (afb. 2). Hiermee scoort Utrecht 0,5 punten boven het landelijk gemiddelde en 2,3 punten boven het gemiddelde van de G4. In 2010 scoorde Utrecht met 534,8 punten nog net onder het landelijk gemiddelde. Met uitzondering van de Binnenstad (daling van 541,2 naar 539,8 punten) en een gelijke score in Zuid (536,1 punten) is de Cito-score in alle Utrechtse wijken gestegen. Wel zien we tussen de afzonderlijke wijken nog steeds grote verschillen. Scholieren woonachtig in Noordoost en Oost behalen gemiddelde de hoogste scores (respectievelijk 542,1 en 541,8). Scholieren uit Overvecht behalen, ondanks een stijging van 528,2 punten in 2010 naar 531,2 punten in 2011, gemiddeld nog steeds de laagste Cito-score. Maar ook de gemiddelde scores voor Noordwest (531,7) en Zuidwest (531,9) liggen duidelijk onder het gemiddelde van Nederland (535,5) en de G4 (533,7).

afb. 3 Locaties kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang

Capaciteit kinderopvang stijgt nog steeds

Per 9 december 2011 zijn er in Utrecht 157 kinderdagverblijven met een totale capaciteit van 6.382 kindplaatsen (afb. 3). Ten opzichte van 1 januari 2010 is het aantal kindplaatsen bij kinderdagverblijven met 26% gestegen. Het aantal locaties voor buitenschoolse opvang (bso) in Utrecht bedraagt 137 per 9 december 2011. Deze hebben gezamenlijk een capaciteit van 6.325 kindplaatsen. Hiermee is het aantal kindplaatsen in de bso (+38%) ten opzichte van 1 januari 2010 nog sterker gestegen dan bij de kinderdagverblijven.

Doelgroeppeuters steeds beter bereikt

In 2011 bezoekt ongeveer 80% van de doelgroeppeuters een voorschool. Hiermee wordt de streefwaarde van 62% in 2011 ruimschoots gehaald. Voor 2015 heeft de gemeente Utrecht de ambitie om 95% van de doelgroeppeuters te bereiken met voorschoolse educatie. Hierbij streeft de gemeente ernaar om de voorschoolse educatie steeds meer te integreren binnen het reguliere aanbod van peuterspeelzaalwerk en kinderopvang.

Aantal leners bibliotheken en bezoekers website/digitale bibliotheek blijft stijgen

Tussen 2009 en 2011 is het ledenaantal van de Utrechtse bibliotheken gestegen van 60.700 naar 65.200. In 2011 hebben Utrechters ruim 1,3 miljoen keer een bibliotheek in de stad bezocht. Na een lichte terugval in 2010 zitten de bibliotheken weer op het niveau van 2009. De website en de digitale bibliotheek zijn in 2011 730.100 keer bezocht, bijna anderhalf keer zo vaak als in 2009.

15 Jeugd

Jeugd, welzijn en volksgezondheid

Jeugd

- Op 1 januari 2012 wonen er ruim 120.000 jongeren van 0 t/m 26 jaar in Utrecht. Het aandeel jongeren is in tien jaar tijd toegenomen, maar de laatste jaren vrijwel stabiel.
- Het aantal niet-werkende werkzoekende jongeren is met bijna 20% gestegen ten opzichte van een jaar eerder. Op 1 januari 2012 waren er 737 niet-werkende werkzoekende jongeren, wat neerkomt op 1,1% van het aantal jongeren van 15 t/m 26 jaar.
- Bijna een kwart van de Utrechtse ouders (23%) geeft aan het afgelopen jaar wel eens problemen te hebben gehad met de opvoeding.
- Utrechtse ouders zijn te spreken over de speelplaatsen voor kinderen in de buurt, 63% is er tevreden over.

Ruim 120.000 Utrechtse jongeren

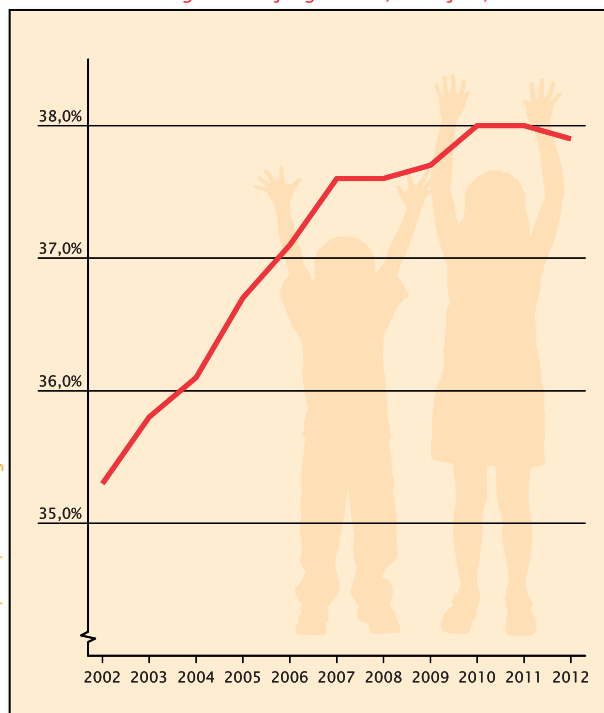
De Utrechtse bevolking groeit, en daarmee ook het aantal jongeren. Op 1 januari 2012 wonen er ruim 120.000 jongeren van 0 t/m 26 jaar in Utrecht. Bijna vier op de tien Utrechters (38%) is jonger dan 26 jaar. In de drie andere grotere steden is dit aandeel ongeveer eenderde. Het aandeel jongeren is in tien jaar tijd toegenomen, maar de afgelopen jaren vrijwel stabiel (afb. 1).

In de wijk Oost wonen relatief de meeste jongeren (45%) en dan met name 18 t/m 26 jarigen. In de Binnenstad wonen juist weinig jongeren. In de wijken Leidsche Rijn en Vleuten-De Meern wonen relatief meer 0 t/m 11-jarigen.

Utrecht kent lage groene druk

Omdat jongeren vaak nog geen economische bijdrage leveren, drukken zij op de lasten van de beroepsbevolking. Dit wordt ook wel groene druk genoemd en wordt uitgedrukt in de verhouding van het aantal 0- tot 20-jarigen ten opzichte van het aantal 20- tot 65-jarigen. In Utrecht is de groene druk veel lager (33%) dan in de rest van de provincie (40%) en landelijk (39%). Dit heeft onder andere te maken met de grote groep studenten, die voor een groot deel ouder dan 20 is.

afb. 1 Ontwikkeling aandeel jongeren 0 t/m 26 jaar, 2002 - 2012

bron: DB&G, CBA, bewerking BI

Lichte daling jongeren in eenoudergezinnen

Landelijk onderzoek van het SCP laat zien dat kinderen en jongeren (5 tot 17 jaar) die opgroeien in eenoudergezinnen relatief vaker probleemgedrag ontwikkelen en vaker een slechtere gezondheid hebben dan kinderen die opgroeien in tweeoudergezinnen. Daarom is de

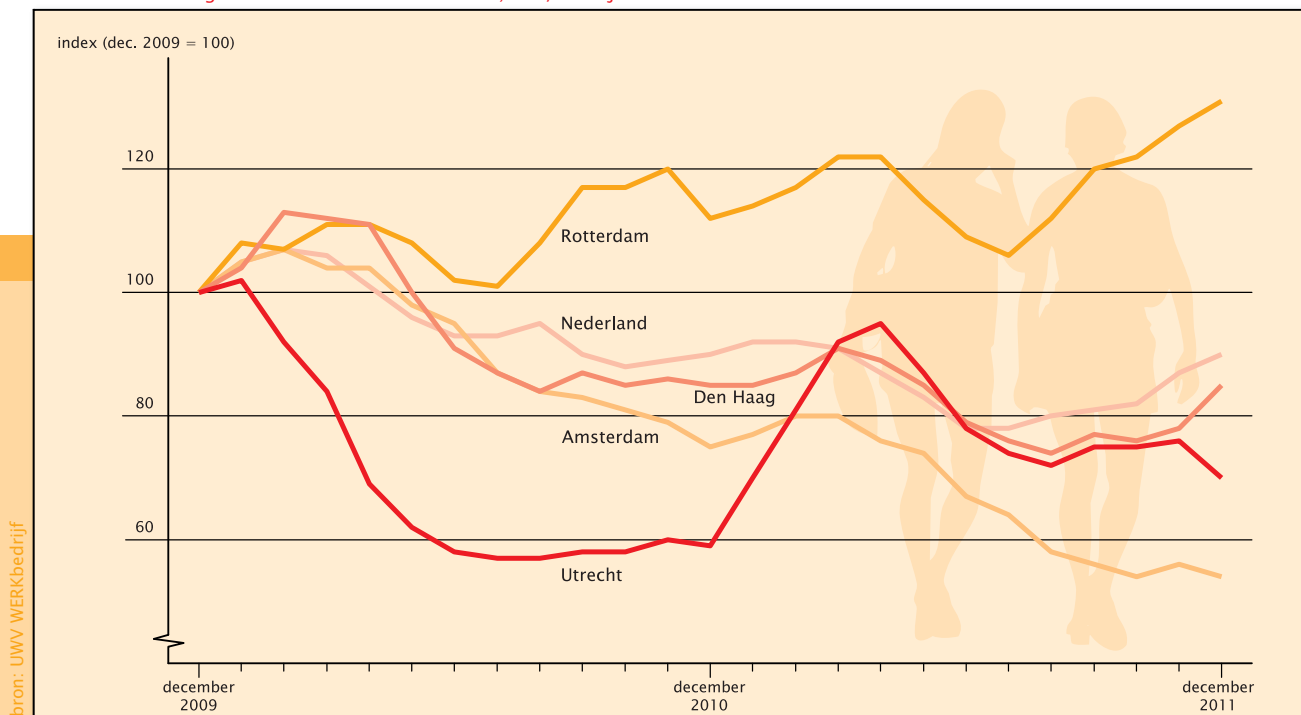
ontwikkeling van het aantal eenoudergezinnen van belang.

Uit cijfers van het CBS blijkt dat in 2010 bijna 11.000 Utrechtse jongeren (0 tot 25 jaar) wonen in een eenoudergezin. Met een aandeel van 16% ligt dit hoger dan in de provincie (13%) maar aanzienlijk lager dan in de

Indicatoren Jeugd

	2009	2010	2011
aantal jongeren t/m 26 jaar*	116.580	118.303	120.093
% leerlingen groep 7/8 basisonderwijs goede ervaren gezondheid	-	88%	**
% leerlingen groep 7/8 basisonderwijs verhoogd risico op psychosociale problemen	-	12%	14%**
% leerlingen groep 7/8 basisonderwijs dat wel eens alcohol drinkt	-	31%	**
% leerlingen groep 7/8 basisonderwijs dat voldoende beweegt	-	79%	**
% ouders tevreden over speelplaatsen in de buurt	63%	58%	63%
aantal niet-werkende werkzoekenden 15 t/m 26 jaar*	1.057	626	737
aantal WIJ-uitkeringen t/m 26 jaar*	32	700	760
% kinderen t/m 16 opgroeiend in bijstandsgezinnen	7%	6%	6%
*stand 1 januari 2012, ** eerste resultaten Jeugdmonitor Utrecht 2011, de overige resultaten van de Jeugdmonitor worden medio mei 2012 bekend			
Bron: Inwonersenquête BI; GBA; Jeugdmonitor GG&GD; afd. Werk en Inkomen			

afb. 2 Ontwikkeling niet-werkende werkzoekenden, 15 t/m 26 jaar

drie andere grote steden. Hoewel er in de provincie in tien jaar tijd sprake is van een toename van het aandeel jongeren in eenoudergezinnen, is er in de stad Utrecht juist sprake van een lichte daling.

Uit landelijk onderzoek van het SCP (2010) blijkt dat de kans op armoede bij eenoudergezinnen groter is dan gemiddeld.

14% Utrechtse jongeren kans op armoede

Ongeveer een op de zeven Utrechtse minderjarige jongeren (14%) behoort tot een huishouden dat rond moet komen van een inkomen tot maximaal 120 procent van het sociaal minimum (en daarmee in een huishouden met kans op armoede). In vergelijking met de drie andere grote steden is dit aandeel laag. In Den Haag is het 20% en in Amsterdam en Rotterdam zelfs 25%.

Van de Utrechtse kinderen t/m 16 jaar, groeit 6% op in een gezin met een bijstandsuitkering. Vergeleken met een jaar eerder is deze groep even groot.

Stijging aantal niet-werkende werkzoekende jongeren

Op 1 januari 2012 stonden er bij het UWV werkbedrijf 737 jongeren ingeschreven als werkzoekende, wat neerkomt op 1,1% van het aantal jongeren van 15 t/m 26 jaar. Een stijging van 18% wanneer we een vergelijking maken met een jaar daarvoor. Vorig jaar was er juist sprake van een daling van het aantal niet-werkende werkzoekende jongeren. Vooral in het eerste kwartaal van 2011 zijn er meer niet-werkende werkzoekende jongeren bijgekomen. Hoewel de groep niet-werkende werkzoekenden ten opzichte van het aantal jongeren in Utrecht een stuk kleiner is dan landelijk en in de G4, zien we in Utrecht het afgelopen jaar wel de sterkste stijging. Alleen in Amsterdam zet de daling van het aantal niet-werkende werkzoekende jongeren gestaag door (afb. 2).

Per 1 oktober 2009 is de wet investeren in jongeren (WIJ) in werking getreden met als doel jongeren te laten werken en/of leren. Per 1 januari 2012 is de WIJ afgeschaft. Het lopende aantal WIJ-uitkeringen kwam op dat moment uit op 760. Per 1 januari moeten jongeren eerst zelf vier weken naar werk zoeken om in aanmerking te komen voor een bijstandsuitkering.

Het aantal jongeren met een arbeidsongeschiktheidsuitkering (Wajong) neemt al enige tijd toe. In 2004 hadden iets meer dan 2.000 jongeren een Wajonguitkering. Dat aantal stijgt elk jaar en komt in 2011 uit op ruim 3.400 jongeren.

Utrechtse ouders tevreden over speelplaatsen

In Utrecht speelt drie op de vijf kinderen minimaal één uur per dag buiten. Utrechtse ouders zijn behoorlijk te spreken over de speelplaatsen voor hun kinderen in de buurt; 63% is er tevreden over. Maar deze tevredenheid zegt niet alles. Uit een grootschalig landelijk onderzoek naar buitenspeelgedrag van kinderen blijkt namelijk dat er geen verband is tussen de aangelegde speelvoorzieningen en buiten spelen. De aanwezigheid van trottoirs maakt wel dat kinderen vaker buiten spelen. Ook in Utrechts onderzoek zien we dat kinderen de stoepen verkiezen boven de officiële speelplekken. Andere buurtkenmerken die bijdragen aan buitenspeelgedrag zijn de verkeersveiligheid en sociale cohesie van de buurt.

Bijna een kwart ouders ervaart wel eens problemen met opvoeding kinderen

Bijna een kwart van de Utrechtse ouders (23%) geeft aan het afgelopen jaar wel eens problemen te hebben gehad met de opvoeding. Sinds 2009 zijn er op dit vlak nauwelijks verschuivingen. Ongeveer één op de tien zou wel advies of hulp willen hebben bij de opvoeding. Met vragen over de opvoeding kunnen ouders in praktisch alle wijken terecht bij het Opvoedbureau. In 2011 hebben in totaal 972 ouders voor de eerste keer contact gezocht met het Opvoedbureau. Daarvan is 45% van allochtone afkomst en betreft het in 9% van de aanmeldingen ouders van pubers. Iets meer dan de helft van de ouders die contact zochten met het Opvoedbureau is hoger opgeleid. De vragen die ouders stellen, gaan voornamelijk over straf geven en grenzen stellen. Maar ouders stellen ook relatief vaak vragen over slaap- en eetproblemen van hun kind.

14% kinderen heeft verhoogd risico op psychosociale problemen

Uit de Jeugdmonitor 2011 blijkt dat 14% van de

leerlingen uit groep 7/8 van het basisonderwijs, een verhoogd risico heeft op psychosociale problemen (emotionele problemen, gedragsproblemen en/of sociale problemen). Binnen deze groep is er een klein deel waarvan de problemen echt zorgelijk zijn. Uit gegevens van de Inwonersenquête is verder terug te zien dat een klein deel van de ouders (4%) met thuiswonende kinderen jonger dan 18 jaar het afgelopen jaar gebruik heeft gemaakt van Bureau Jeugdzorg voor geïndiceerde zorg. Een iets groter deel (6%) heeft naar eigen zeggen gebruik gemaakt van het Centrum voor Jeugd en Gezin. Er zijn weinig ouders die van beide vormen van jeugdhulpverlening gebruik hebben gemaakt.

Jongeren slachtoffer van delicten

Onder Utrechtse jongeren (15 tot 25 jaar) geeft in de periode 2009/2010 44% aan in de afgelopen 12 maanden slachtoffer te zijn geweest van een delict. Binnen de G4 zijn alleen in Rotterdam beduidend minder jongeren slachtoffer geweest. In Amsterdam en Den Haag gaat het om een vergelijkbaar aandeel als in Utrecht. Gezien deze bevindingen is het niet vreemd dat in 2009/2010 bijna 47% van de Utrechtse jongeren zich wel eens onveilig voelde. Dit aandeel ligt hoger dan in de provincie (38%) en landelijk (34%). Volgens een deel van de Utrechtse veroorzakers sommige jongeren overlast. In 2011 geeft net zoals een jaar geleden 19% van de Utrechtse jongeren aan vaak last te hebben van jongeren op straat (zie ook het hoofdstuk veiligheid).

16 Samenleven

Jeugd, welzijn en volksgezondheid

Samenleven

- De onderlinge omgang tussen buurtbewoners is in 2011 niet verder verbeterd. Het cijfer voor sociale cohesie is met 5,8 vergelijkbaar met vorig jaar.
- Het aandeel bewoners dat zich actief inzet voor de buurt is gedaald van 36% naar 33%, maar ligt nog steeds op een hoger niveau dan de jaren daarvoor.
- Negen procent van de Utrechters geeft momenteel mantelzorg. Eén op de twintig mantelzorgers ervaart deze onbetaalde zorg voor naasten als belastend.

Sociale cohesie niet verder verbeterd

Sociale cohesie geeft aan in welke mate buurtbewoners elkaar kennen, hoe ze met elkaar omgaan en hoe zij dat ervaren. Hoe hoger de score, hoe positiever men is over de buurt en medebewoners en de onderlinge omgang. Na jaren van toenemende sociale cohesie is de Utrechtse score in 2011 met 5,8 vergelijkbaar met die van 2010. Landelijk komt het gemiddelde cijfer voor sociale cohesie met 6,3 (in 2010) een half punt hoger uit. De score voor sociale cohesie is in grootstedelijke gebieden doorgaans lager dan landelijk. De politieregio Utrecht steekt wat dat betreft gunstig af (score 6,3 in 2010) tegen de politieregio's Haaglanden, Rotterdam-Rijnmond en Amsterdam-Amstelland (score lager dan zes in 2010).

Mening over sociale cohesie verschilt

Van alle Utrechtse wijken kent Noordoost opnieuw de hoogste score voor sociale cohesie (6,5) en Overvecht opnieuw de laagste (4,9). Utrechtse niet-westerse allochtonen, alleenstaanden en jongeren tot en met 29 jaar geven de sociale cohesie in hun buurt een lager cijfer dan gemiddeld. Werkende Utrechters beoordelen de sociale cohesie hoger dan studenten, arbeidsongeschikten en mensen met een werkloosheids- of bijstandsuitkering.

Actieve bewoners positiever over sociale cohesie

Een stabiel aandeel van 86% van de Utrechters voelt zich verantwoordelijk voor de veiligheid en leefbaarheid in de buurt. Eén op de drie Utrechters zet zich bovendien actief in ter verbetering van de buurt. Het aandeel actieve bewoners stijgt niet. Actieve buurtbewoners zijn positiever over de sociale cohesie in hun buurt (6,2) dan bewoners die niet actief bijdragen aan de leefbaarheid en veiligheid in hun buurt (5,6). Jongeren tot en met 29 jaar voelen zich minder vaak dan volwassenen verantwoordelijk voor hun buurt (77%) en zetten zich ook minder vaak actief hiervoor in (20%). Hoger opgeleiden voelen zich vaker verantwoordelijk en zetten zich vaker in voor de buurt dan lager en middelbaar opgeleiden. Van alle wijken telt Leidsche Rijn de meeste actieve bewoners op het gebied van leefbaarheid en veiligheid (39%), gevolgd door West (36%).

Minder tevreden bewoners over beschikbaarheid ruimte voor activiteiten

Over de beschikbaarheid van ruimte voor bewonersactiviteiten in de buurt is 33% van de Utrechters tevreden; dit aandeel is min of meer stabiel. Bijna één op de vijf stadsbewoners is hierover ontevreden, de rest staat hier neutraal tegenover (47%). In de wijk Zuid is de tevredenheid over ruimte voor bewonersactiviteiten groter dan stedelijk (42%). Vooral bewoners van

Lunetten zijn tevreden (48%). Bewoners die zich actief inzetten voor de veiligheid en leefbaarheid van de buurt zijn vaker tevreden over de ruimtes voor bewonersactiviteit (37%) dan de gemiddelde Utrechter.

Sociaal isolement vaker mannen en allochtonen

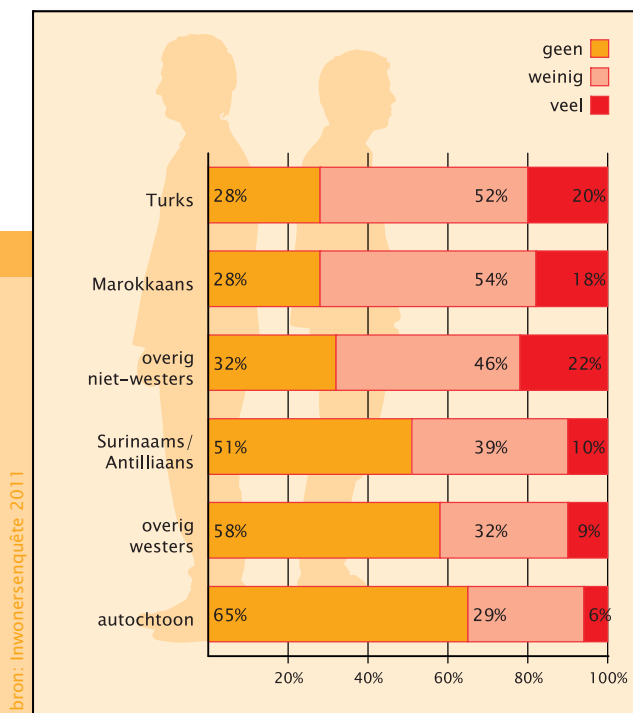
Het aandeel Utrechters dat in een sociaal isolement

verkeert is net als voorgaande twee jaren 8%. Dit betekent dat één op de twaalf stadsbewoners aangeeft dat ze geen mensen kennen met wie ze goed kunnen praten, dat ze zich van andere mensen geïsoleerd voelen en dat ze geen deel uitmaken van een groep vrienden. Van de sociaal geïsoleerden ziet ruim een kwart (27%) hooguit maandelijks vrienden of familie; bij

Indicatoren Samenleven			
	2009	2010	2011
score algemeen buurtoordeel	7,2	7,2	7,2
score sociale cohesie	5,8	5,9	5,8
% inwoners goede omgang autochtonen/allochtonen	86%	86%	87%
% inwoners verantwoordelijk voor de buurt	86%	87%	86%
% inwoners actief in de buurt	30%	36%	33%
% inwoners dat zich gediscrimineerd voelt in afgelopen 12 maanden	13%	12%	11%
% inwoners in sociaal isolement	7%	8%	8%
% inwoners ontevreden met beschikbaarheid van ruimtes voor bewonersactiviteiten in de buurt	-	20%	19%
% inwoners tevreden met beschikbaarheid van ruimtes voor bewonersactiviteiten in de buurt	-	36%	33%
% inwoners dat vrijwilligerswerk doet	38%	41%	41%
% inwoners dat mantelzorg verleent	8%	-	9%
score maatschappelijk welbevinden	8,1	7,8	7,8
score zelfredzaamheid	7,8	7,7	7,8

Bron: Inwonersenquête

afb. 1 Sociaal isolement naar etniciteit

alle Utrechters gaat het om acht procent. Het merendeel (96%) van de sociaal geïsoleerden geeft aan behoefte te hebben aan meer contact met andere mensen dan familie of mensen van school of werk. Uit de Inwonersenquête blijkt dat een sociaal isolement vaker voor komt bij mannen (10%) dan bij vrouwen (7%). Sociaal isolement neemt ook toe met het stijgen van de leeftijd. Autochtonen kampen minder vaak met een sociaal isolement dan allochtonen (afb. 1). Onder Marokkaanse (18%) en Turkse (20%) en overige niet-westerse Utrechters (22%) is het percentage dat in een sociaal isolement verkeert relatief hoog.

9% procent van de Utrechters geeft mantelzorg

Mantelzorg is onbetaalde zorg die mensen geven aan familieleden, buren of vrienden die langere tijd ziek, hulpbehoevend of gehandicapt zijn. Van alle Utrechters heeft 6% het afgelopen jaar mantelzorg gegeven en doet 9% dat nu nog steeds. Een op de vijf mantelzorgers vindt de informele zorg belastend: 14% noemt de zorg tamelijk zwaar, vijf procent voelt zich zeer zwaar belast en één procent is overbelast en kan de zorg niet meer volhouden. Van de huidige mantelzorgers is 73% autochtoon, 55% vrouw, 41% ouder dan 54 jaar en 13%

jonger dan 30 jaar. Ruim de helft van de mantelzorgers (54%) combineert mantelzorg met betaald werk.

Vrijwilligerswerk vooral bij sportclubs

Net als vorig jaar doet 41% van de Utrechters aan

vrijwilligerswerk. Het aandeel vrijwilligers is onder niet-westerse Utrechters lager (30%). Hoog opgeleiden doen vaker vrijwilligerswerk (46%) dan laag opgeleiden (29%). Het aandeel vrijwilligers verschilt niet per leeftijdsgroep.

Aan de Utrechters is gevraagd waar zij vrijwilligerswerk doen. Bij een sportclub komt het meest voor: dat doet 12% van de Utrechters. Op de tweede plek staat vrijwilligerswerk bij een school, crèche of peuterspeelzaal (7%), op een gedeelte derde plek staat vrijwilligerswerk bij een godsdienstige of levensbeschouwelijke organisatie (6%) en vrijwilligerswerk bij organisaties met maatschappelijk doelen zoals mensenrechten, natuur- of dierenbescherming (6%).

Maatschappelijk welbevinden hoog bij autochtonen en jongeren

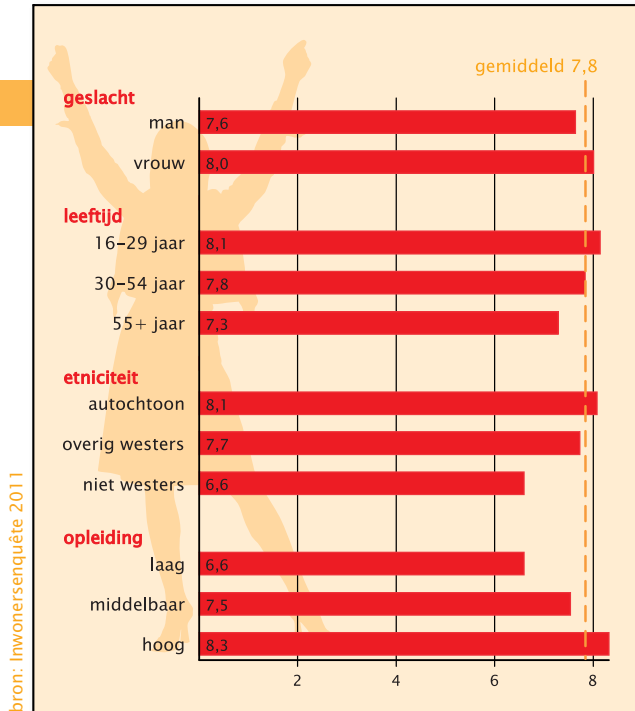
Hoe hoger het maatschappelijk welbevinden, hoe beter mensen zich thuis en geaccepteerd voelen in de maatschappij. De score voor alle Utrechters komt net als vorig jaar uit op 7,8. Het maatschappelijk welbevinden is bij vrouwen hoger dan bij mannen, neemt af met het stijgen van de leeftijd en neemt toe naarmate het opleidingsniveau hoger is (afb. 2). Autochtone Utrechters scoren op het vlak van maatschappelijk welbevinden duidelijk hoger (8,1) dan niet-westerse Utrechters (6,6). Werkende Utrechters, in loondienst of eigen bedrijf, scoren hoog met ruim een acht. De score voor Utrechters met een bijstandsuitkering (5,9) of arbeidsongeschiktheidsuitkering (6,1) komt meer dan twee punten lager uit.

11% van de Utrechters voelt zich gediscrimineerd

Van alle Utrechters heeft 11% zich het voorgaande jaar gediscrimineerd gevoeld, een fractie minder dan in 2010. Utrechters die zich gediscrimineerd voelen geven

een lager rapportcijfer (6,1) voor hun maatschappelijk welbevinden dan de Utrechtse niet-gediscrimineerde (8,0). Ruim een kwart van de Utrechtse niet-

afb. 2 Maatschappelijk welbevinden

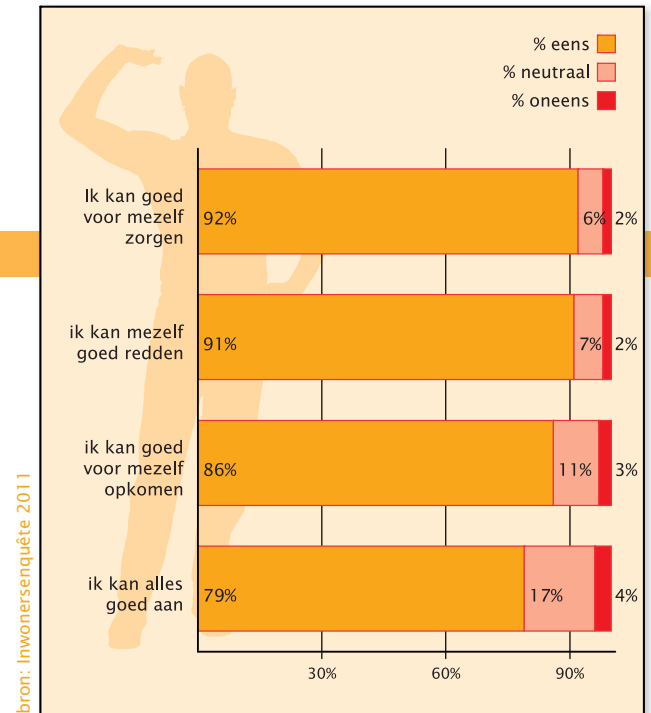

westerse allochtonen voelt zich gediscrimineerd, waarvan Marokkaanse Utrechtse het meest (31%). Discriminatie komt bij 55-plussers relatief minder vaak voor (7%). Utrechtse die zich gediscrimineerd voelen noemen als reden hiervoor het vaakst kleur of afkomst (44%). 9% noemt als reden voor discriminatie de seksuele geaardheid, 6% noemt een handicap.

Tevredenheid over omgang allochtonen en autochtonen

Net als vorig jaar is de meerderheid van de Utrechtse tevreden over de omgang tussen autochtonen en allochtonen in hun buurt; 13% is hierover ontevreden. Naar wijk bezien verschilt het percentage dat vindt dat autochtonen en allochtonen niet goed met elkaar omgaan van 8% in Noordoost tot 22% in Overvecht. Van de autochtone Utrechtse heeft een vijfde dagelijks contact met mensen met een niet-Nederlandse herkomst. Een even grote groep autochtonen heeft zelden tot nooit (minder dan maandelijks) contact met mensen met een andere herkomst. Van de diverse allochtone groepen in Utrecht heeft ruim tweederde

afb. 3. Uitspraken stellingen zelfredzaamheid

dagelijks contact met autochtone Utrechtse. Een kleine groep Turkse (1%), Marokkaanse (2%) en Surinaamse/Antilliaanse (2%) Utrechtse heeft nooit contact met autochtone Utrechtse. In vergelijking met twee jaar geleden is het aandeel Turkse en Marokkaanse Utrechtse die geen contact hebben met autochtone Utrechtse kleiner geworden (respectievelijk 5% en 11% in 2009).

Zelfredzaamheid blijft gelijk

Het begrip zelfredzaamheid zegt iets over de mate waarin mensen zichzelf staande kunnen houden in de maatschappij. Op basis van een viertal stellingen (afb. 3) berekenen we jaarlijks een rapportcijfer voor zelfredzaamheid. Dit jaar scoort de Utrechtse bevolking op zelfredzaamheid een 7,8, wat een vergelijkbare uitkomst is met voorgaande jaren. Sommige Utrechtse hebben meer moeite zich staande te houden dan anderen. De zelfredzaamheid is lager dan gemiddeld voor Utrechtse 55-plussers (7,4), niet-westerse Utrechtse (7,2), laagopgeleiden (7,1), arbeidsongeschikten (6,5) en bijstandsgerechtigden (6,4). De meeste Utrechtse geven aan zich goed te kunnen redden (91%), bij bijstandsgerechtigden en arbeidsongeschikten is dit percentage flink lager (63% en 68%).

17 Gezondheid en welbevinden

Jeugd, welzijn en volksgezondheid

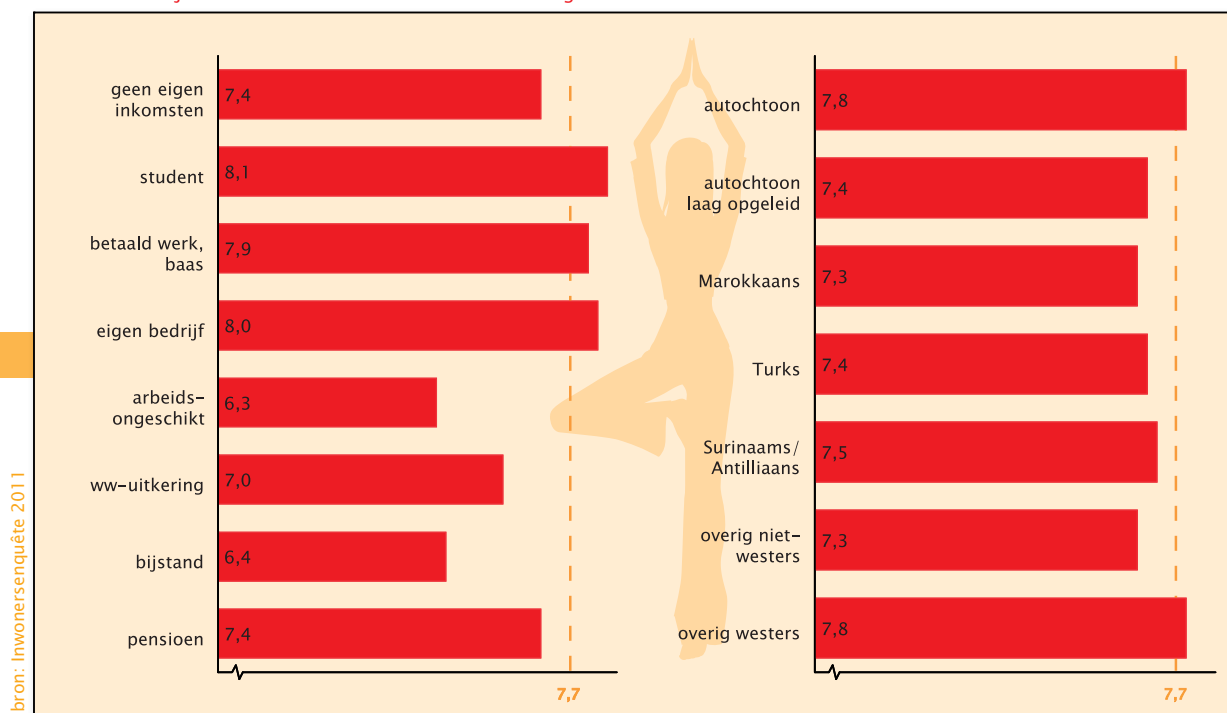
Gezondheid en welbevinden

- De levensverwachting van de gemiddelde Utrechter is bijna 80 jaar. De meerderheid van de Utrechters ervaart de eigen gezondheid als (zeer) goed (87%). Dit percentage is de afgelopen jaren vrijwel stabiel.
- In Utrecht komen meer gezondheidsproblemen voor dan gemiddeld in Nederland. Dit is ook het geval in de andere grote steden.
- De leefstijl van Utrechters is over het algemeen goed, maar toch is bijna twee op de vijf volwassen Utrechters te zwaar (39%), een kwart rookt en in enkele wijken wordt vaker door volwassenen overmatig gedronken.
- Utrechters met een lage opleiding en laag inkomen scoren op alle gezondheidsindicatoren minder goed.

afb. 1 Persoonlijk welbevinden naar werksituatie en achtergrond

Utrechters voelen zich gezond en zijn over het algemeen tevreden en gelukkig

Een ruime meerderheid van de Utrechtse bevolking van 19 jaar en ouder voelt zich gezond (87%). Eén op de acht Utrechters (13%) beoordeelt de gezondheid als matig of slecht. Voorgaande jaren lag dit percentage iets hoger. De ervaren gezondheid van inwoners verschilt aanzienlijk tussen Utrechtse wijken: in de

Binnenstad geven relatief de minste inwoners (5%) aan dat ze een matige of slechte gezondheid hebben, in Overvecht voelt een kwart zich minder gezond. Utrechters met een laag inkomen en/of lage opleiding voelen zich minder gezond dan Utrechters met een hoog inkomen en hogere opleiding. Ook bij Utrechters met een niet-westerse herkomst is het aandeel dat zich minder gezond voelt groter.

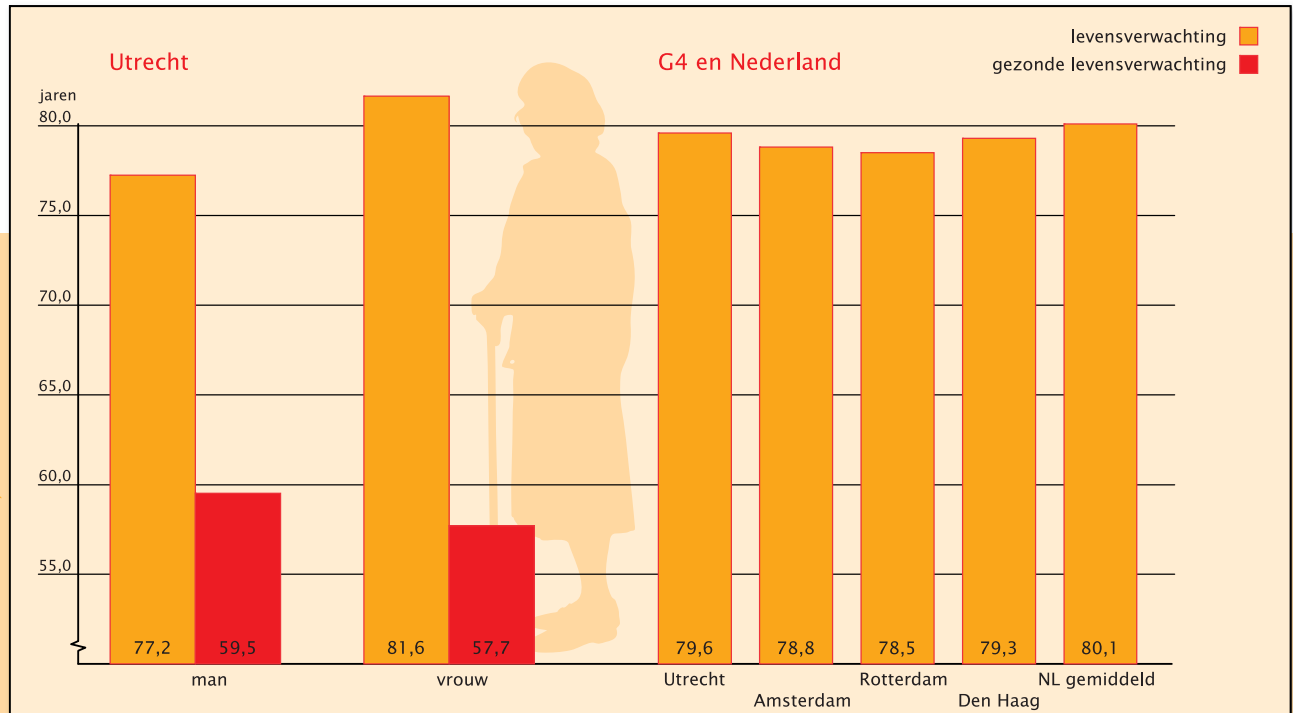
Indicatoren Gezondheid

	2008	2010	2011
gemiddelde levensverwachting bij geboorte	79,6		
% Utrechters met een goede ervaren gezondheid	86%	87%	*
score persoonlijk welbevinden	7,8	7,6	7,7
% Utrechters met overgewicht (BMI 25 - 30)	28%	29%	*
% Utrechters dat lijdt aan obesitas (BMI > 30)	10%	10%	*
% Utrechters dat voldoende beweegt	62%	67%	*
% Utrechters dat voldoet aan ontbijtnorm	84%	86%	*
% Utrechters dat rookt	25%	23%	*
% Utrechters dat overmatig drinkt	13%	13%	*
% Utrechters met risico op stemmingsproblemen	44%	45%	*
aantal aangiften huiselijk geweld (politie)	537	530	530
opgelegde tijdelijke huisverboden	40	50	48
aantal huisuitzettingen	67	58	*

Bron: Bestuursinformatie, Inwonersenquête; GG&GD

*Gezondheidspeiling cijfers 2010, meting eens in de twee jaar

afb. 2 Levensverwachting G4 en Nederland

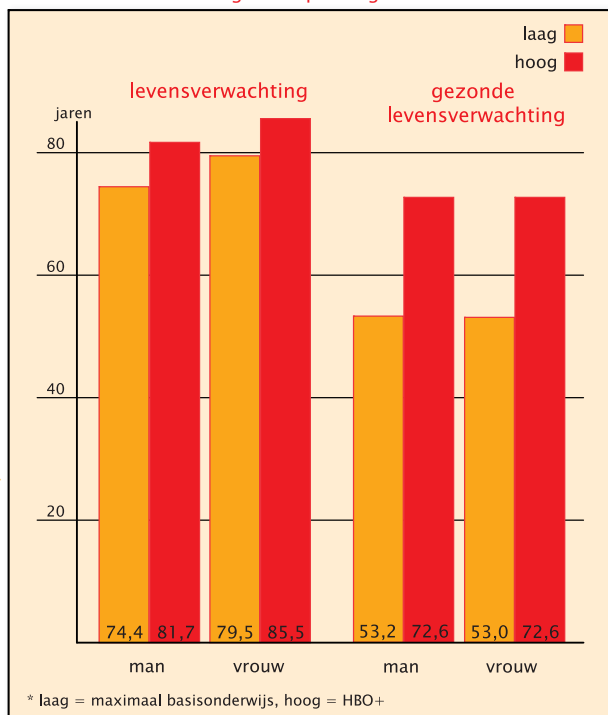

bron: Utrecht 2005-2008, GG&GD

Persoonlijk welbevinden is een indicator voor geluk en tevredenheid van mensen. Gebaseerd op uitspraken als 'ik ben gelukkig' en 'ik ben tevreden met mijn leven' wordt een score berekend. In 2011 scoren Utrechters

een 7,7 op hun persoonlijk welbevinden. Dit ligt vrijwel op een gelijk niveau met eerdere jaren. We zien verschillen in persoonlijk welbevinden naar inkomenssituatie en achtergrondkenmerken (afb. 1).

afb. 3 Levensverwachting naar opleiding* in Utrecht

bron: Nederland 2007-2010, CBS 2010

* laag = maximaal basisonderwijs, hoog = HBO+

Geen grote verschuivingen psychosociale gezondheid

Ook wanneer we naar andere aspecten kijken van de psychosociale gezondheid van Utrechters zien we geen grote verschuivingen. In 2010 geeft 8% van de Utrechtse volwassenen aan onvoldoende regie te hebben over zijn eigen leven, 7% van de Utrechters heeft een hoog risico op stemmingsproblemen en 7% is ernstig eenzaam. Utrechters met een laag opleidingsniveau scoren hoger op psychosociale problemen dan Utrechters met een hoog opleidingsniveau.

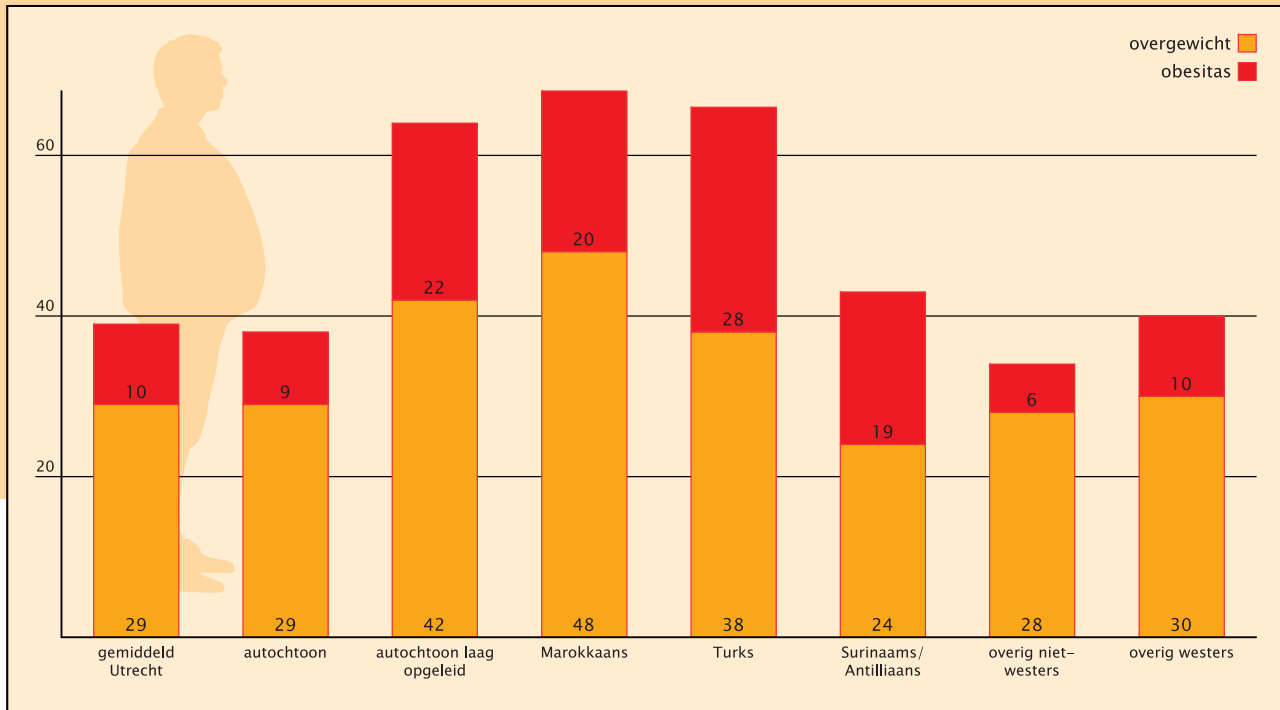
Lage sociaal economische status, meer gezondheidsproblemen

Er zijn vaak grote verschillen tussen etnische groepen op het gebied van gezondheid en welzijn. Een belangrijke verklaring hiervoor blijkt de sociaal economische status en de verschillen hierin tussen de

groepen. Hoe lager de sociaal economische status (onder andere bepaald door opleidingsniveau) hoe vaker Utrechters met gezondheidsproblemen te kampen hebben.

in het algemeen minder goed dan gemiddeld in Nederland. De levensverwachting in de vier grote steden is lager dan in de rest van Nederland. Tussen de G4-gemeenten bestaan verschillen, maar deze zijn beperkt. Utrecht scoort met name iets gunstiger op overgewicht.

afb. 4 Overgewicht en obesitas naar achtergrond

bron: Utrecht 2010, GG&GD

Utrechter wordt gemiddeld bijna 80 jaar oud

De gemiddelde levensverwachting in Utrecht voor de periode van 2005 tot en met 2008 is 79,6 jaar (afb. 2). Gemiddeld in Nederland is deze 80,1 jaar. De levensverwachting van Utrechtse vrouwen ligt ruim 4 jaar hoger dan van de Utrechtse mannen. De levensverwachting van Utrechtse mannen is de afgelopen periode wel sterker gestegen dan die van Utrechtse vrouwen. Uit landelijk onderzoek blijkt dat mensen met een hoge opleiding een langere levensverwachting hebben dan mensen met een lage opleiding. Kijken we naar de gezonde levensverwachting (de periode dat men in goede gezondheid leeft) dan is dit verschil nog groter (afb. 3).

Utrecht: meer gezondheidsproblemen dan landelijk gemiddeld, verschillen G4 beperkt

De gezondheid van de inwoners in de grote steden is

Gezonde leefstijl blijft aandachtspunt voor Utrechts gezondheidsbeleid

Gedragingen als bewegen en sporten, alcoholgebruik, roken en voeding zijn van invloed op gezondheid en noemen we de leefstijl van mensen. Tussen 2006 en 2010 zagen we een lichte verbeteringen van de leefstijl van Utrechters. In 2010 lijdt 39% van de volwassen Utrechters aan overgewicht. Twee op de drie Utrechters beweegt voldoende (67%) en 86% van de Utrechters voldoet aan de ontbijtnorm. Minder dan één op de vier Utrechters (23%) rookt. Iets meer dan een op de tien (13%) van de volwassen Utrechters drinkt overmatig alcohol. Laagopgeleide autochtone Utrechters drinken minder dan middelbaar en hoogopgeleide Utrechters. Zij roken daarentegen meer dan midden en hoogopgeleide Utrechters. Van autochtone Utrechters met een laag inkomen en lage opleiding rookt 33%. Over de periode 2003-2008 zien we een dalende trend, die ook

in 2010 lijkt door te zetten. Landelijk is in 2011 het aandeel rokers met 25% nog nooit zo laag geweest, voorgaande jaren lag dit aandeel nog op 28% (STIVORO, 2012).

De gegevens over leefstijl van Utrechters is bekend tot

* Bewegnorm voor volwassenen is een half uur matig intensieve lichamelijke activiteit op tenminste vijf, bij voorkeur alle, dagen van de week.

en met 2010. Na de Gezondheidspeiling in 2012 komt nieuwe informatie beschikbaar.

Bijna twee op de vijf Utrechters te zwaar, ouders moeite met gezonde leefstijl

Bijna twee op de vijf Utrechters van 16 jaar en ouder heeft overgewicht (39%). In een op de tien (10%) gevallen gaat het om obesitas (afb. 4). In Utrecht heeft ook 16% van de kinderen (4-15 jaar) overgewicht. Dit percentage ligt in de aandachtswijken beduidend hoger. Sinds 2010 is Utrecht officieel een JOGG-gemeente en probeert actief de problematiek van overgewicht onder de jeugd aan te pakken. Om dit succesvol te kunnen doen is het belangrijk goed inzicht te hebben in de context waarin overgewicht ontstaat. In 2011 is een verdiepend onderzoek gedaan in de wijk Noordwest. De meeste ouders bleken zich bewust van een gezonde leefstijl en ook gemotiveerd om zo te leven, maar de praktijk bleek lastig: weerstand werd ervaren tegen het 'moeten', daarnaast bleken opvoedingsvaardigheden van ouders, de rol van andere opvoeders (zoals grootouders) en een opeenstapeling van verschillende problemen bij ouders beperkende factoren voor een gezonde leefstijl. Naast gezondheidsproblemen hadden ook veel ouders te maken met problemen in de relationele sfeer en/of financiële problemen. Een integrale wijkaanpak is hiervoor nodig.

Gezonde wijkaanpak in Overvecht loont

Gezonde Wijk Overvecht is een wijkbrede innovatieve aanpak, die zich richt op het verbeteren van de gezondheid van de inwoners. Daarbij wordt intensief samengewerkt op het gebied van eerstelijnszorg, welzijn en preventie, ondersteund door zorgverzekeraar Achmea en de gemeente Utrecht.

Uit de eerste resultaten van de aanpak blijkt dat tussen 2006 en 2010 het percentage Overvechters van 19 jaar en ouder dat de beweegnorm* haalt is gestegen van 54% naar 65% en is nu ongeveer gelijk aan het Utrechts gemiddelde. Bewoners in Overvecht zijn vooral meer gaan bewegen en sporten in hun vrije tijd. Eén van de succesfactoren daarbij is de intensieve inzet van huisarts en praktijkondersteuners. Door meer de tijd te nemen voor de patiënt kan de zorg beter afgestemd worden. Hierdoor is minder dure zorg nodig, wat te zien is aan een daling van het ziekenhuisgebruik. Voor preventie wordt samengewerkt met diverse wijkpartijen. Uit cijfers van Achmea blijkt dat in de periode 2006-2009 een vermindering van zorgkosten is te zien van 4% in vergelijking met de periode voor de aanpak.

Utrechters met stapeling van problemen

Naar schatting van de GG&GD hebben in Utrecht 8.200 gezinnen met kinderen te maken met een stapeling van problemen als schulden, weinig sociale contacten, een slechte (psychische) gezondheid, problemen met toegang tot instanties en wonen in een minder goede en veilige omgeving. In deze gezinnen zijn veel risicofactoren aanwezig die de gezonde ontwikkeling van kinderen kunnen belemmeren.

Daarnaast blijkt uit registratiegegevens van de hulpverlening dat in Utrecht naar schatting tussen de 4 a 5% van de volwassenen te kampen heeft met problemen als dakloosheid, dreigende huisuitzetting, zelfverwaarlozing, psychiatrische problemen, verslaving en huiselijk geweld. Dit zijn ongeveer 13.000 Utrechters.

18 Veiligheid

Veiligheid

- De geregistreeerde criminaliteit is in 2011 met 2% gedaald ten opzichte van 2010. Hiermee houdt Utrecht de dalende trend van de afgelopen jaren weliswaar vast, maar is wel sprake van een afvlakking van de daling. Ten opzichte van 2002 is de criminaliteit met ruim 45% afgenomen.
- De daling van de criminaliteit in 2011 wordt voor een groot deel veroorzaakt door de afname van het aantal autokraken (-16%) en bedrijfsinbraken (-12%).
- Woninginbraak liet de afgelopen jaren een stijgende trend zien. In 2011 is sprake van een omslag en is er een daling van 2% bereikt.
- Het aantal geweldsdelicten laat in 2011 een stijging zien van 5%. In 2010 was nog sprake van een forse daling.
- Utrechters zijn zich veiliger gaan voelen in hun eigen woonomgeving. Het aandeel Utrechters dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt, daalt van 33% in 2009 naar 26% in 2011. Het aandeel Utrechters dat zich vaak onveilig voelt blijft de afgelopen jaren constant op 3%.
- Het aandeel inwoners dat overlast van jongeren ervaart is in 2011 gelijk aan vorig jaar (19%).

Geregistreeerde criminaliteit gedaald

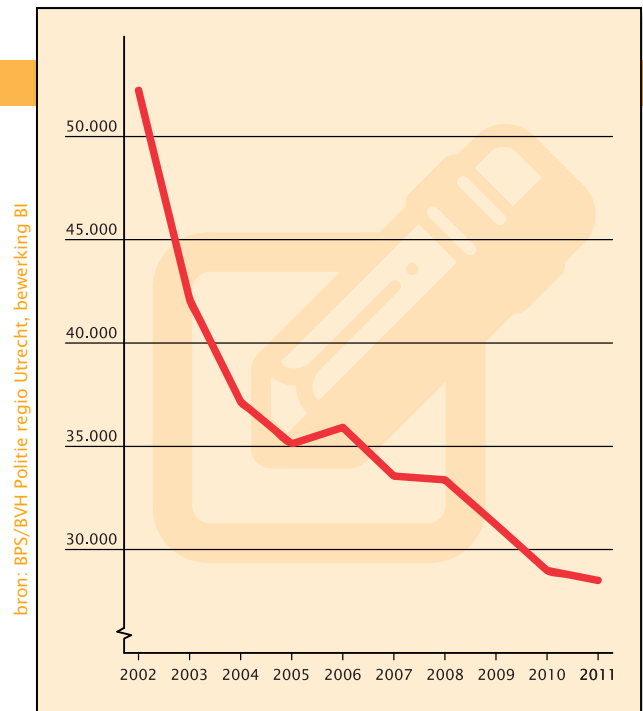
In 2011 is in Utrecht 28.509 keer aangifte gedaan. Dit betekent dat de geregistreeerde criminaliteit ten opzichte van 2010 met 2% is afgenomen bij een gelijkblijvende aangiftebereidheid (afb. 1).

De afname van de criminaliteit is niet zichtbaar bij alle delictsoorten. De meest in het oog springende dalingen zijn autokraak (-16%) en bedrijfsinbraken (-12%). Een opvallende stijger is winkeldiefstal. In 2011 is daar ruim 300 keer vaker aangifte van gedaan dan in 2010. Dit komt neer op een stijging van 26%. De laatste jaren wordt met diverse maatregelen geprobeerd de aangiftebereidheid van winkeldiefstal te stimuleren. Dit is mogelijk een verklaring voor de forse stijging. Ook is het aantal aangiften van geweldsdelicten gestegen met 5% (exclusief huiselijk geweld) in het afgelopen jaar. In 2010 was nog sprake van een zeer forse daling van 19%.

Daling criminaliteit door daling autokraken

De verdere daling van autokraken is voor een groot deel bepalend geweest voor de criminaliteitsdaling. Vanaf 2006 is het aantal aangiften van autokraken gehalveerd (-51%). In 2006 werd er nog ruim 12.000 keer aangifte gedaan, in

afb. 1 Aangiften in Utrecht

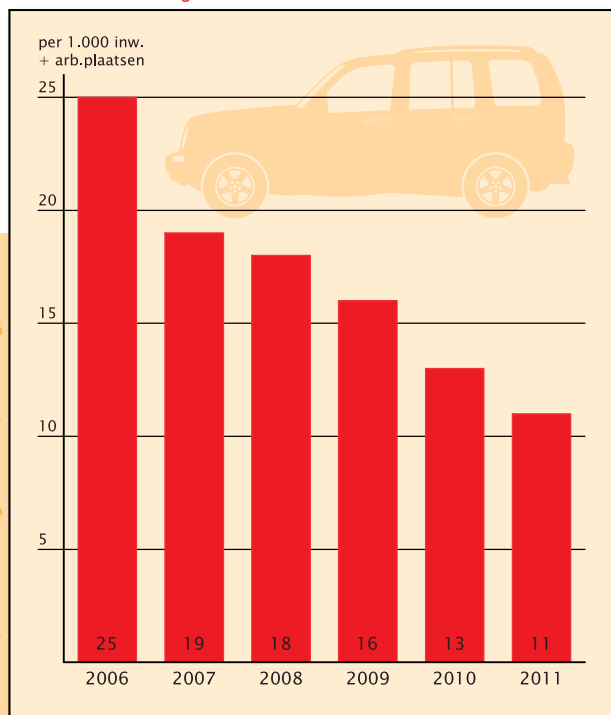

2011 waren dat er net geen 6.000. Een sterke daling terwijl het aantal inwoners en arbeidsplaatsen in de stad sterk steeg in de afgelopen vijf jaar. Werden in 2006 nog 25 autokraken geregistreerd per 1.000 inwoners en arbeidsplaatsen, in 2011 is dit aantal gedaald naar 11 (afb. 2).

Indicatoren Veiligheid			
	2009	2010	2011
totaal aantal aangiften	31.215	28.985	28.509
aantal woninginbraken	2.454	2.728	2.662
aantal autokraken	8.151	7.106	5.994
aantal geweldsdelicten (exclusief huiselijk geweld)	2.501	1.985	2.091
% inwoners dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt	33,4	27,4	25,8
% inwoners dat zich vaak onveilig voelt	3,0	3,1	3,0
% inwoners dat vaak jongerenoverlast in de buurt ervaart	14	19	19

Bron: BPS/BVH Politie Utrecht; Inwonersenquête

afb. 2 Ontwikkeling autokraak in Utrecht

bron: BPS/BVH Politie regio Utrecht, bewerking BI

Woninginbraken licht gedaald

Ook woninginbraak laat een lichte daling zien in 2011 ten opzichte van 2010. In dat jaar werden 2.728 aangiften van woninginbraak geregistreerd. Het afgelopen jaar waren dat er 2.662. Daarmee komt een einde aan een jarenlange stijging vanaf 2008 van het aantal inbraken per 1.000 woningen (afb. 3). Vanaf 2006 zijn er zo'n 13.000 woningen in de stad bijgekomen. Dit is de reden waarom het aantal inbraken per 1.000 woningen in 2011 lager is dan in 2006, terwijl het absolute aantal in 2011 (2.662 inbraken) hoger is dan het aantal in 2006 (2.577).

Utrechters voelen zich wat veiliger

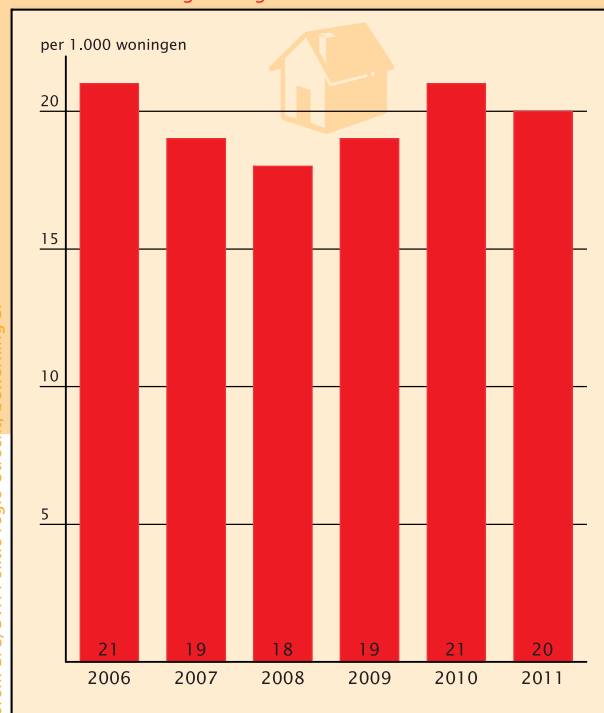
Niet alleen de geregistreerde criminaliteit is in 2011 gedaald, ook de onveiligheidsgevoelens zijn afgenomen. Het aandeel Utrechters dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt, is in 2011 gedaald naar 26%. In 2009 en 2010 was dit aandeel respectievelijk 33% en 27%. Het aandeel Utrechters dat zich in z'n algemeenheid vaak onveilig voelt, is de laatste jaren stabiel en ligt op 3%. Er zijn groepen Utrechters die vaker wel eens onveilig voelen in de eigen buurt dan anderen. Dit geldt voor

vrouwen en jongeren. Turkse Utrechters voelen zich meer dan gemiddeld wel eens onveilig in hun buurt.

Ervaren jongerenoverlast gelijk gebleven

De bestrijding van jongerenoverlast heeft in Utrecht hoge prioriteit. In 2011 blijft het aandeel Utrechters dat

afb. 3 Ontwikkeling woninginbraken in Utrecht

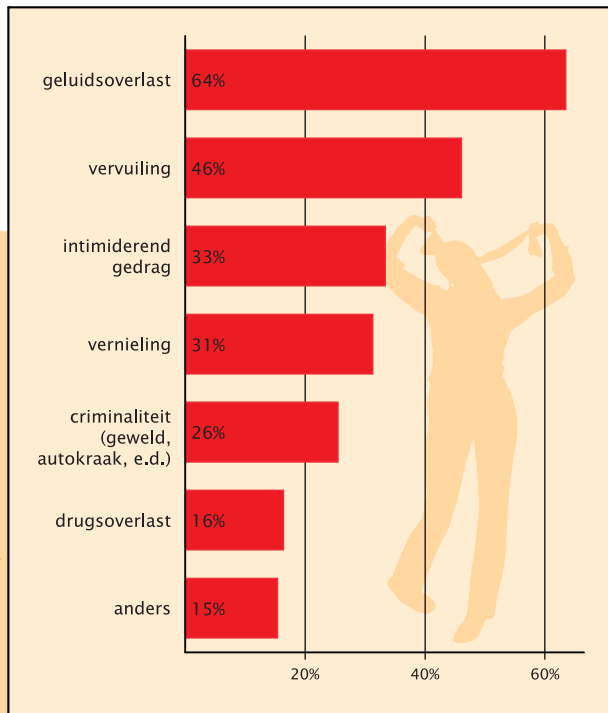
bron: BPS/BVH Politie regio Utrecht, bewerking BI

aangeeft vaak jongerenoverlast te ervaren liggen op 19%. Na de forse daling van de ervaren jongerenoverlast in 2009, is dit percentage in 2010 weer gestegen naar 19%. Ook voor wat betreft de ervaren overlast van jongeren zijn er verschillen tussen groepen Utrechters. Jongeren zelf ervaren meer overlast van jongeren dan oudere Utrechters. Ook het aandeel Turkse Utrechters dat aangeeft vaak last te hebben van jongeren is beduidend hoger dan gemiddeld. Verschil tussen mannen en vrouwen is er niet als het gaat om de ervaren jongerenoverlast.

Op de vraag of de jongerenoverlast in de eigen buurt in de afgelopen 12 maanden meer of minder is geworden, antwoordt 11% van de Utrechters dat er sprake is van een toename. Eenzelfde aandeel geeft aan dat de jongerenoverlast is afgenomen in de buurt in dezelfde

afb. 4 Vormen van jongerenoverlast

bron: Inwonersenquête 2011

periode. Deze verhouding is niet in iedere wijk zo. In Leidsche Rijn zegt 17% dat de overlast is toegenomen en 9% dat er sprake was van een afname. Ook in de Binnenstad vinden meer bewoners dat er een toename is geweest. In Zuid, Overvecht en vooral Noordwest zijn er meer bewoners die van mening zijn dat de jongerenoverlast juist is afgenomen.

Het aandeel inwoners dat aangeeft last te hebben van vandalisme in de eigen buurt is gelijk gebleven. Net als voorgaande jaren is het aandeel inwoners dat aangeeft hier vaak last van te hebben 9%.

Jongerenoverlast grotendeels geluidsoverlast

Er zijn natuurlijk veel vormen van jongerenoverlast. In de Inwonersenquête is gevraagd waaruit de jongerenoverlast bestaat. Als men overlast van jongeren ervaart in de buurt, gaat dat heel vaak om geluidsoverlast (afb. 5). Dit wordt door 64% van de bewoners genoemd. Op een tweede plaats komt vervuiling (46%). Ongeveer eenderde van de Utrechters die jongerenoverlast ervaren in de buurt, noemt vernieling en intimiderend gedrag. Ruim een kwart van de bewoners (26%) zegt dat de jongerenoverlast bestaat uit crimineel gedrag (geweld, autokraak en dergelijke).

71% Utrechters op de hoogte van straatcoaches

Sinds 2008 zet de gemeente in sommige gebieden straatcoaches in die jongeren aanspreken op overlast. Daarnaast brengen de straatcoaches kinderen thuis die 's avonds laat nog op straat lopen. De meerderheid van de Utrechters (71%) is in 2011 op de hoogte van de inzet van straatcoaches. De bekendheid van de straatcoaches is hiermee vergelijkbaar met voorgaande jaren. Verschillen per wijk zijn er wel. Het meest bekend zijn de straatcoaches in de wijken Zuid en Zuidwest (ruim 80%). Het minst bekend zijn de straatcoaches in de Binnenstad. Natuurlijk hangt de bekendheid samen met de inzet. In 2011 zijn er 47 straatcoaches. Zuidwest heeft met 13 de meeste straatcoaches (10 in Kanaleneiland en 3 in Rivieren/Dichterswijk). Er zijn 10 straatcoaches in Overvecht, 8 in Zuid, 6 in Noordwest en 10 in Leidsche Rijn/Vleuten-De Meern.

Van alle inwoners oordeelt in 2011 60% positief over de inzet van de straatcoaches. In 2009 en 2010 was dit wat hoger, namelijk 69% en 63%. In de wijken Noordoost en Oost is het oordeel over de straatcoaches positiever dan gemiddeld. Respectievelijk 67% en 64% vindt de inzet van straatcoaches positief. In Zuidwest en Leidsche Rijn oordelen wat minder mensen positief over de straatcoaches.

In Utrecht 36 problematische jeugdgroepen actief

Utrecht telt in 2011 36 jeugdgroepen, 7 minder dan in 2010. Deze groepen worden volgens een vaste methode getypeerd waarbij onderscheid gemaakt wordt naar hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen. In hinderlijke jeugdgroepen zitten jongeren die luidruchtig rondhangen in de buurt en zich incidenteel schuldig maken aan kleine vernielingen. Jongeren in overlastgevende jeugdgroepen vallen mensen lastig, provoceren en richten regelmatig vernielingen aan. Jongeren in criminele jeugdgroepen zijn al vaker met de politie in aanraking geweest en zien criminaliteit als middel om er financieel op vooruit te gaan. Van de 36 jeugdgroepen in Utrecht zijn er 17 te typeren als hinderlijk, 9 als overlastgevend en 10 als crimineel.

19 Cultuur

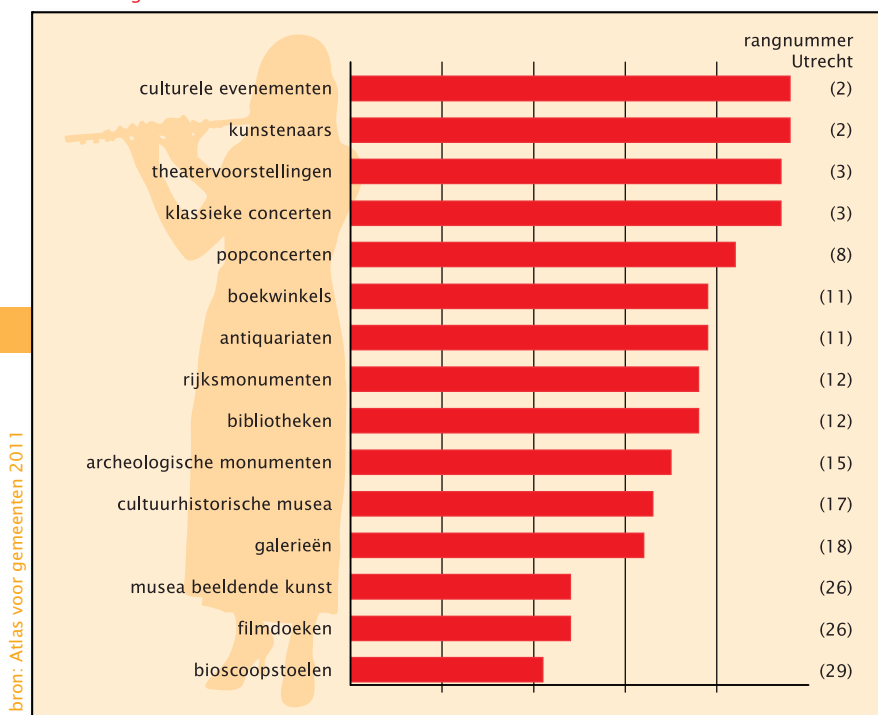
Cultuur

Cultuur

- 86% van de Utrechters is tevreden over het cultuuraanbod in de stad.
- Utrecht is de derde cultuurstad van Nederland, op enige afstand na Amsterdam en kort na Groningen.
- De bekendheid van Utrechters met het evenement de Vrede van Utrecht 2013 (27%) en met Utrecht Culturele Hoofdstad 2018 (29%) is weer gegroeid.
- De deelname van Utrechters aan cultuur is gedaald van 89% in 2010 naar 86% in 2011. Die ontwikkeling is terug te voeren op de gedaalde cultuurdeelname van lagere inkomens.
- De gedaalde cultuurdeelname van de Utrechtse bevolking heeft vooral betrekking op minder bezoek aan cabaret en aan de bioscoop. Die daling is er bij alle inkomensgroepen, maar het meest bij lagere en hoge inkomens.
- In 2011 zijn er in de zeven musea van het Utrechts Museumkwartier in totaal 782.200 bezoekers geteld. Dat is 5,9% meer dan in 2010.
- Van de grote culturele instellingen heeft Tivoli een groeiend aantal bezoekers. Het bezoek aan de Stadsschouwburg is gedaald.
- Het Festival Oude Muziek heeft in 2011 met 48.300 bezoekers een uitzonderlijk goed jaar gehad.

afb. 1 Rangorde Utrecht binnen G50 voor indicatoren cultuurindex

Hoge ranking op cultuurindex

Een groeiend percentage Utrechters (inmiddels 29%) weet dat Utrecht culturele hoofdstad 2018 van Europa wil worden.

Naast Utrecht hebben Eindhoven/Brabant-Stad, Den Haag, Maastricht en Leeuwarden/ Fryslân zich kandidaat gesteld. Uit de cultuurkaart van Nederland (Marlet et al. 2012) blijkt Utrecht van de vijf kandidaten voor culturele hoofdstad het hoogst te scoren op de cultuurindex van de 50 grootste Nederlandse steden.

De index geeft een totaalbeeld van de omvang en diversiteit van het cultuuraanbod. Van de G50 neemt Utrecht als cultuurstad de derde plaats in, op enige afstand van Amsterdam en kort na Groningen.

De index is gebaseerd op een weging van indicatoren op het gebied van podiumkunsten, beeldende kunst, erfgoed, letteren en film. De waardering van het cultuuraanbod is gerelateerd aan het aantal inwoners. De sterkste punten van Utrecht zijn het aantal culturele evenementen, het aantal kunstenaars, en het aanbod van theater en klassieke concerten (afb. 1).

Uiterlijk in november 2013 moet Nederland één stad als culturele hoofdstad 2018 voordragen aan de Raad van Europese ministers van Cultuur. Een besluit over de voordracht volgt in 2014.

Cultuurdeelname Utrechters gedaald

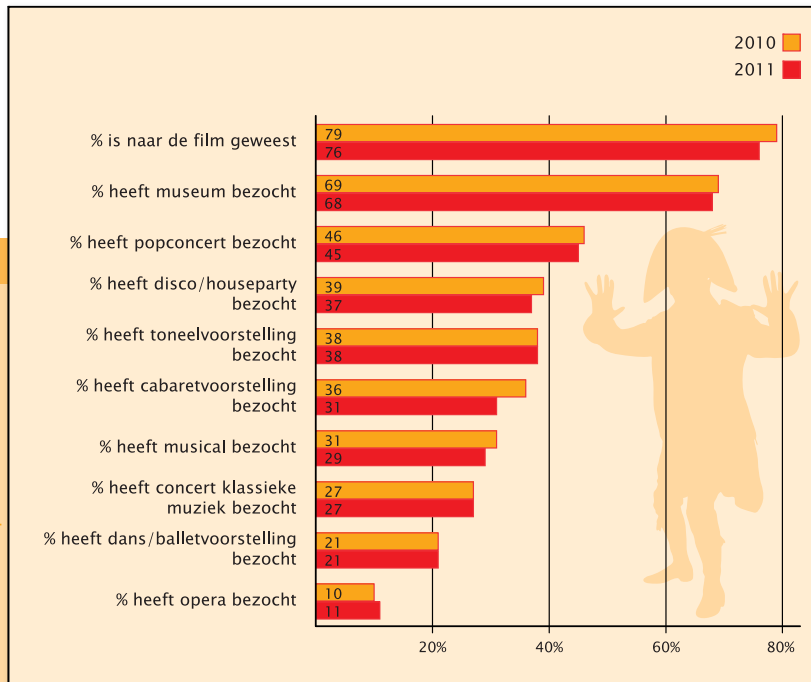
Het aandeel Utrechters dat in de afgelopen 12 maanden tenminste éénmaal aan cultuurbezoek heeft deelgenomen is gedaald van 89% in 2010 naar 86% in 2011. Die daling ligt volledig bij de Utrechters met een laag inkomen. De cultuurdeelname van midden en hoge inkomens is gelijk gebleven.

Voor zes van de tien segmenten van het cultuuraanbod is de deelname gedaald (afb. 2). Het meest voor bezoek aan cabaret (van 36% naar 31%) en aan de bioscoop (van 79% naar 76%). De deelname van Utrechters aan toneelbezoek, concerten van klassieke muziek en dansvoorstellingen is gelijk gebleven. Voor operabezoek is er een lichte toename. Ook als wordt gekeken naar de meer regelmatige cultuurbezoekers (tenminste twee keer in de afgelopen 12 maanden), dan overheerst het

Indicatoren Cultuur			
	2009	2010	2011
% cultuurbezoekers Utrechtse bevolking	87%	89%	86%
% inwoners tevreden over cultuuraanbod stad	85%	80%	86%
% inwoners tevreden over cultuuraanbod buurt	43%	44%	43%
% inwoners kent Vrede van Utrecht 2013	21%	25%	27%
% inwoners kent Utrecht Culturele Hoofdstad 2018	26%	27%	29%
bezoek musea Museumkwartier	719.100	738.900	782.200
bezoek Stadsschouwburg	274.900	252.600	239.400
bezoek Muziekcentrum	162.000	187.500	184.400
bezoek Tivoli	269.700	291.800	307.300
bezoek Culturele Zondagen	210.000	172.600	176.100

Bron: Inwonersenquête/bewonerspanel; Musea Utrecht; afd. Cultuur

afb. 2 Cultuurbezoekende Utrechtters (tenminste 1 maal in afgelopen 12 maanden)

bron: inwonersenquête 2011

voor de lagere en de hoge inkomens. Met name uit de lagere inkomens zijn in 2011 minder mensen dan in 2010 naar de film gegaan. Bij cabaret is de grootste daling voor de deelname van hoge

inkomens. Lagere inkomens gaan nog steeds het meest naar disco's en houseparty's, maar ook daarvoor is hun deelname gedaald, terwijl die bij midden en hoge inkomens gelijk is gebleven.

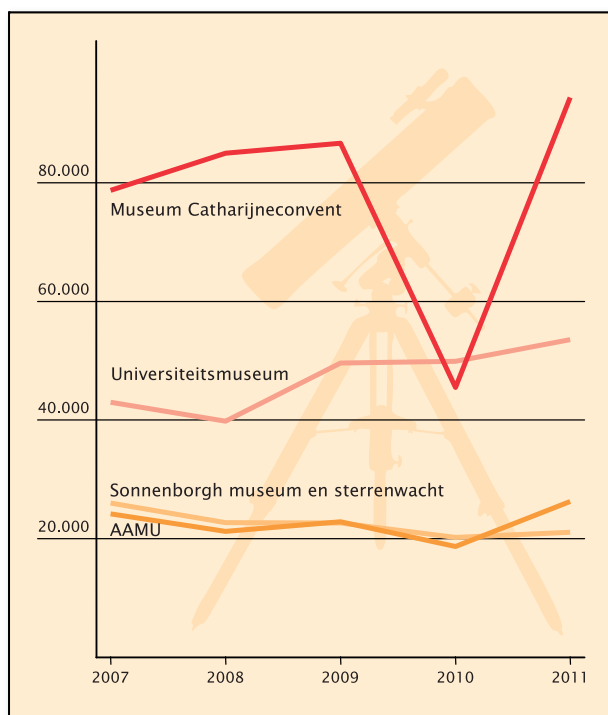
Een goed museumjaar

De zeven musea in het Utrechtse Museumkwartier hebben in 2011 samen 781.000 bezoekers ontvangen, 42.100 meer dan in

beeld van afnemende deelname. Met name het aandeel Utrechtters dat regelmatig naar de film gaat is gedaald, gevolgd door cabaretbezoek en bezoek aan disco/houseparty. De gedaalde deelname aan bioscoopbezoek en cabaretbezoek is er voor alle inkomengroepen, maar vooral

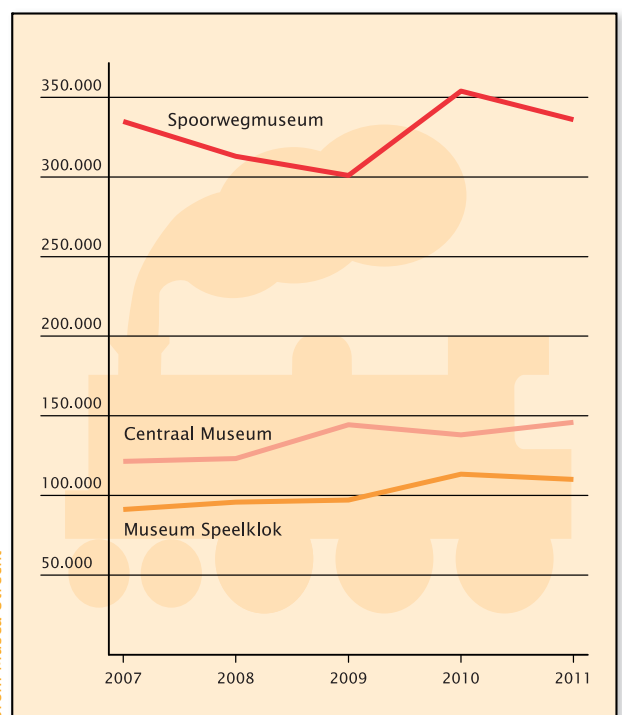
2010 (+5,7%). Daarmee is voor het derde jaar op rij sprake van groei van het bezoekersaantal. Het Spoorwegmuseum blijft het verreweg best bezochte Utrechtse museum. Museum Catharijneconvent, het Universiteitsmuseum, het AAMU (Museum voor hedendaagse Aboriginal kunst) en het Centraal Museum

afb. 3 Bezoekers Utrechtse musea

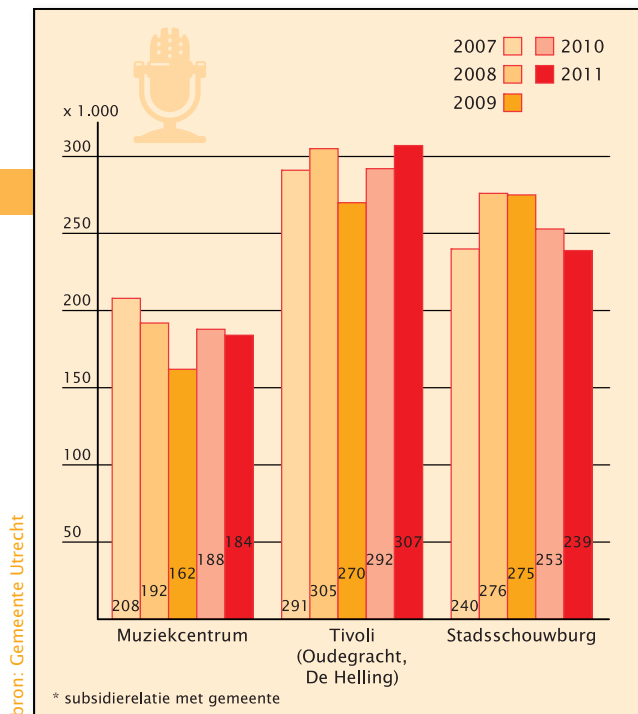
bron: Musea Utrecht

afb. 4 Bezoekers Utrechtse musea

bron: Musea Utrecht

afb. 5 Bezoekers diverse culturele instellingen*

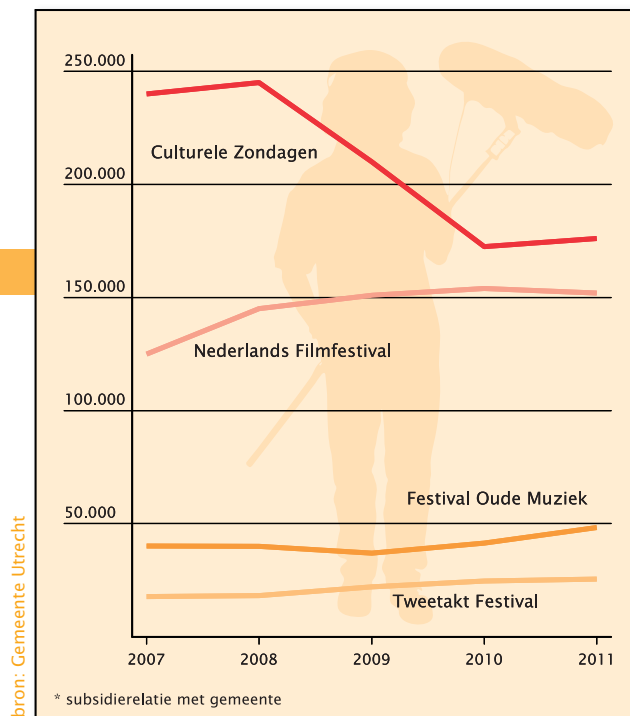
hebben in 2011 het hoogste aantal bezoekers behaald van de afgelopen vijf jaar (afb. 3 en 4).

Aangesloten bij Musea Utrecht zijn ook de Domtoren (55.000 bezoekers), Het Utrechts Archief (31.000 bezoekers) en het Geldmuseum (60.000 bezoekers). Dat brengt het aantal bezoekers voor de tien musea samen op 927.000. Het streven is om in 2013, wanneer de tien Utrechtse musea een gezamenlijk aanbod brengen rond de viering van 300 jaar Vrede van Utrecht, de miljoen bezoekers te bereiken.

Bezoek Tivoli weer gestegen

Voor het tweede jaar op rij is het aantal bezoekers van Tivoli (locaties Oudegracht en De Helling) gestegen, en is voor 2011 uitgekomen op 307.300. Het Muziekcentrum is met een bezoekersaantal van 184.400 ongeveer gelijk gebleven met 2010. Voor de Stadsschouwburg is nog steeds sprake van een dalende lijn (afb. 5). De afname ten opzichte van 2009 is toe te schrijven aan een gemeentelijke bezuiniging, wat heeft geleid tot minder voorstellingen. De bezettingsgraad is in 2010 nog gelijk gebleven, maar is in 2011 met 5% gedaald.

afb. 6 Bezoekers culturele evenementen*

Poppodium Ekko dat in 2011 zijn 25-jarig bestaan vierde, heeft met 50.000 bezoekers het hoogste bezoekersaantal van de afgelopen vijf jaar behaald. Voor 't Hoogt en Theater Kikker is sprake van een behoorlijke daling naar respectievelijk 49.300 en 30.500 bezoekers. RASA heeft zich in 2011 met 17.500 bezoekers goed hersteld na een jarenlange geleidelijke afname. Voor het SJU Jazzpodium aan de Varkensmarkt is medio 2011 het doek gevallen.

Populariteit Festival Oude Muziek toegenomen

Het Nederlands Filmfestival en het Tweetakt Festival hebben hun positie behouden, terwijl er voor het Festival Oude Muziek sprake is van duidelijke groei. Met 48.300 bezoekers heeft het Festival Oude Muziek in 2011 het beste resultaat bereikt van de afgelopen vijf jaar (afb. 6).

Met 176.100 bezoekers in 2011 zijn de Culturele Zondagen nog steeds het belangrijkste culturele evenement in de stad. Voor 2011 waren 8 zondagen gepland, en die hebben gemiddeld 21.900 bezoekers getrokken. Een extra 9e zondag werd gedragen door het Connected Arts Festival met 1.300 bezoekers. Daarmee zijn de 8 geplande zondagen relatief goed bezocht; beter dan de in 2010 geplande 10 zondagen met gemiddeld 17.300 bezoekers.

20 Sport

Sport

Sport

- Bijna 70% van de Utrechtse volwassenen doet, naar eigen zeggen, maandelijks aan sport. 65-plussers sporten minder dan andere leeftijdsgroepen. In twee jaar tijd is de sportdeelname in deze leeftijdsgroep toegenomen.
- Van 2007 tot en met 2010 is het aantal jeugdleden in Utrecht met 44% gegroeid.
- Ook het aantal niet-westerse allochtone jeugdleden groeit. In 2010 heeft ongeveer eenderde van de jeugdleden een niet-westerse herkomst.
- In 2011 geeft 61% van de inwoners aan tevreden te zijn over de sportvoorzieningen in de eigen buurt. Dit is vergelijkbaar met een jaar daarvoor, maar aanzienlijk hoger dan twee jaar geleden.

Bijna 70% Utrechtse volwassenen doet aan sport

In 2011 geeft bijna 70% van de Utrechtse volwassenen aan minimaal maandelijks aan sport te doen. Dit aandeel actieve sporters is in de afgelopen jaren nauwelijks veranderd. Onder jongeren (16 t/m 23 jaar) en volwassenen (24 t/m 44 jaar) is het aandeel actieve sporters behoorlijk groot. De groep 65-plussers blijft

achter wat betreft sportdeelname. Sinds 2009 is het aandeel actieve sporters binnen deze groep toegenomen van 38% in 2009 naar 43% in 2011. Met het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen stimuleert Utrecht de sportdeelname van 65-plussers.

Niet-westerse allochtone vrouwen doen minder vaak aan sport (49%) dan autochtone vrouwen (73%). Dit aandeel

Indicatoren Sport			
	2009	2010	2011
% actieve sporters (1x per maand of meer)	70%	68%	69%
% actieve sporters 16 t/m 23 jaar	82%	77%	78%
% actieve sporters 24 t/m 44 jaar	78%	76%	77%
% actieve sporters 45 t/m 64 jaar	62%	60%	62%
% actieve sporters 65+	38%	41%	43%
% actieve niet-westerse allochtone vrouwelijke sporters	53%	52%	49%
% inwoners dat tevreden is over de sportvoorzieningen in de buurt	51%	60%	61%
% inwoners dat tevreden is over de sportvoorzieningen in de stad	69%	71%	70%
aantal bezoekers Utrechtse zwembaden	731.000	724.000	629.000*
bezettingsgraad Utrechtse sporthallen (%)	59%	61%	60%
bezettingsgraad Utrechtse buitenaccommodaties (%)	77%	77%	77%

Bron: Inwonersenquête; afd. Sport

*door tijdelijke sluiting van De Kwakel en de Krommerijn is het bezoekersaantal in 2011 lager

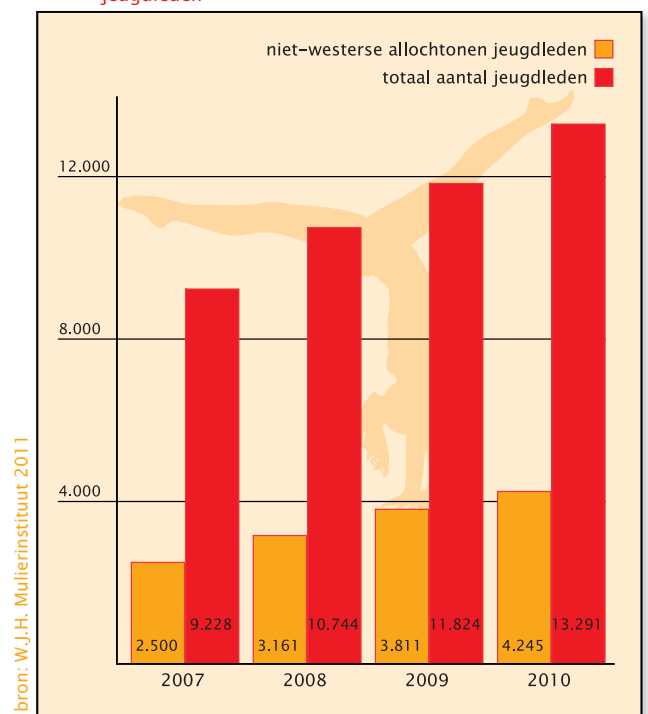

lijkt in twee jaar tijd iets afgenomen, maar deze verschuiving is niet significant. Dit verschil in sportdeelname tussen herkomstgroepen is er ook bij mannen, maar is minder groot. Van de niet-westerse allochtone mannen is 57% een actieve sporter, tegenover 71% van de autochtone mannen.

Flinke groei aantal Utrechtse jeugdleden

Utrecht is één van de gemeenten die van 2006 tot en met 2010 mee heeft gedaan aan het programma Meedoen Alle Jeugd door Sport. Dit programma is er mede op gericht om de sportdeelname onder de jeugd te vergroten. Een onderzoek van het Mullier Instituut biedt zicht op de opbrengsten van het programma. In 2010 telt Utrecht ruim 13.000 jeugdleden (afb. 1). Van 2007 tot en met 2010 is het aantal jeugdleden in Utrecht met 44% gegroeid. In de G4 heeft alleen Amsterdam een forsere jeugdledenstijging (48% groei). In Den Haag (36%) en Rotterdam (20%) is de groei van het aantal jeugdleden minder sterk. Ook andere projecten hebben mogelijk bijgedragen aan de stijging van het aantal Utrechtse jeugdleden. Te denken valt aan

afb. 1 Ontwikkeling aantal Utrechtse (niet-westerse allochtone) jeugdleden

de gratis sportpas SportU en het sportstimuleringsprogramma voor VMBO jongeren Enjoy Sports.

Toename aandeel allochtone jeugdleden

Het programma Meedoen Alle Jeugd door Sport richt zich ook op sportdeelname onder allochtone jeugd. In 2010 komt het aandeel niet-westerse allochtone jeugdleden in Utrecht uit op 32%, een groei van vijf procentpunten ten opzicht van 2007. Dit is wat betreft etniciteit een goede afspiegeling van de Utrechtse jeugd. De groei is vooral fors onder niet-westerse allochtone meisjes. Dit aandeel is in drie jaar tijd meer dan verdriedubbeld.

Ruim de helft van de Utrechtse sportverenigingen is tevreden met de groei van het aantal allochtone jeugdleden (één van de doelen van programma Meedoen). Maar volgens de verenigingen lukt het (nog) niet echt om allochtone ouders ook meer betrokken te krijgen bij de sportvereniging. Dit beeld komt ook landelijk naar voren.

70% van de Utrechtse kinderen is volgens ouder actieve sporter

In de Inwonersenquête 2011 is aan Utrechtse ouders gevraagd of hun thuiswonende kind jonger dan 18 jaar aan sport doet. Een ruime meerderheid van de ouders

geeft aan dat hun kind minimaal maandelijks aan sport doet (70%). Deze groep rekenen we tot de actieve sporters. Meer dan een kwart van de thuiswonende kinderen sport helemaal niet (28%) en 2% sport minder dan één keer per maand.

Sporters voelen zich gezonder

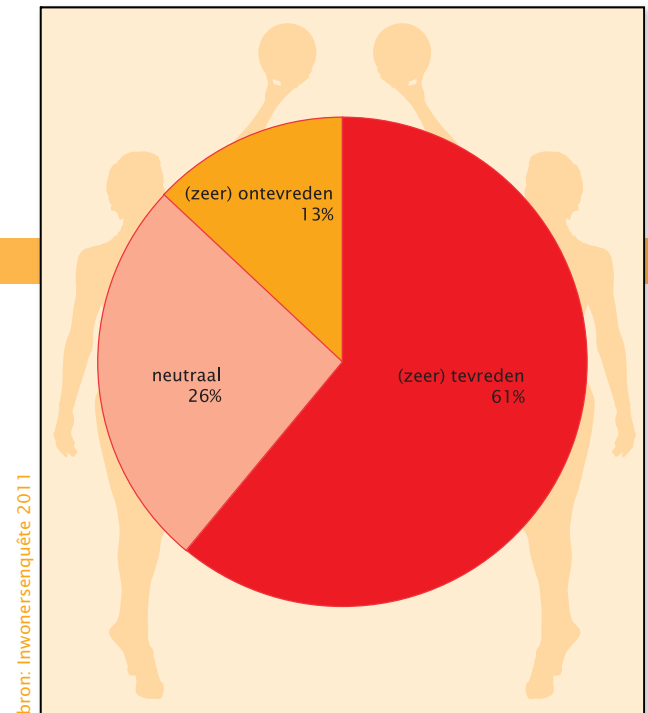
Uit landelijk onderzoek is bekend dat sporters zich over het algemeen gezonder voelen en een gezonder gewicht hebben (Nivel, 2005). Dit geldt ook voor de inwoners van Utrecht. Utrechtse sporters hebben minder vaak overgewicht (32%) dan Utrechtse niet-sporters (47%). Uit een nadere analyse blijkt dat dit voornamelijk wordt veroorzaakt door verschillen in etniciteit, leeftijd, geslacht en opleiding van sporters en niet-sporters. Sporters ervaren bovendien hun eigen gezondheid behoorlijk wat positiever dan niet-sporters. Van de Utrechtse sporters vindt 92% de eigen gezondheid goed tegenover 71% van de niet-sporters. Ook hier spelen achtergrondkenmerken zoals etniciteit, leeftijd, geslacht en opleiding een rol. Maar ook wanneer rekening wordt gehouden met deze verschillen in achtergrondkenmerken tussen sporters en niet-sporters, beoordelen sporters hun gezondheid positiever dan niet-sporters.

In het hoofdstuk Gezondheid en welbevinden staat meer informatie over bewegen en gezonde leefstijl.

In meerderheid sportkantines wordt alcohol gedronken

Uit een onderzoek van de GG&GD naar alcoholgebruik in sportkantines, blijkt dat bij het overgrote merendeel van de Utrechtse sportverenigingen (88%) alcohol wordt gedronken. Er wordt vaker gedronken binnen voetbal- en omniverenigingen. Overmatig alcoholgebruik komt vaker voor bij studentensportverenigingen. Ongeveer tweederde van de studentensportverenigingen geeft aan dat er altijd of soms overmatig wordt gedronken. Bij andere verenigingen ligt dit aandeel veel lager (16%). De meerderheid van de sportverenigingen (62%) vindt dat sportverenigingen een rol hebben in het stimuleren van verantwoord alcoholgebruik binnen de sport.

afb. 2 Tevredenheid sportvoorzieningen in de buurt

In 2010 startte de gemeente Utrecht met het project Sport en Alcohol om verantwoord alcoholgebruik in sportkantines te stimuleren. Inmiddels hebben 24 Utrechtse sportverenigingen een convenant ondertekend om verantwoord alcoholgebruik te stimuleren.

Tevredenheid sportvoorzieningen blijft gelijk

In 2011 geeft 61% van de inwoners aan tevreden te zijn over de sportvoorzieningen in de eigen buurt (afb. 2). Een aandeel dat vergelijkbaar is met een jaar daarvoor, maar aanzienlijk hoger dan twee jaar geleden. Er zijn grote verschillen in tevredenheid tussen de wijken. In Vleuten-De Meern is meer dan driekwart (76%) tevreden, terwijl in de Binnenstad slechts de helft (49%) zich positief uitsprekt over de sportvoorzieningen in de buurt.

Over de sportvoorzieningen in de stad zijn Utrechters nog positiever; gemiddeld is 70% er tevreden over.

Gegevens per wijk

Veel informatie in de Utrecht Monitor is ook per wijk beschikbaar. Hieronder vindt u een overzicht met de meest recente gegevens op vijf belangrijke thema's. Voor meer wijk-informatie kunt u op internet in WistUdata kijken (www.utrecht.nl/wistudata). Daar kunt u zelf tabellen en figuren maken en tijdreeksen samenstellen.

Utrechtse wijken vergeleken op vijf belangrijke thema's, 2011

	West	Noordwest	Overvecht	Noordoost	Oost	Binnenstad	Zuid	Zuidwest	Leidsche Rijn	Vleuten-De Meern	Utrecht
bevolking & wonen:											
totaal aantal inwoners ¹	27.351	41.219	31.274	36.544	30.692	16.813	26.304	36.035	26.708	43.337	316.277
% 0 t/m 17 jarigen ¹	17,6	15,3	21,2	18,6	12,9	7,3	19,1	19,7	29,4	28,1	19,6
% 55-plussers ¹	15,9	18,0	25,3	18,9	16,8	17,7	19,1	17,9	11,5	19,2	18,2
% niet-westers ¹	20,2	22,1	46,6	8,5	8,3	8,9	20,4	39,5	25,8	12,7	21,6
aantal woningen ¹	11.751	18.870	14.416	15.216	12.770	8.245	11.823	15.877	10.093	16.556	135.617
% huur sociaal ¹	27,2	45,3	70,6	18,7	34,2	23,1	48,1	47,7	22,5	18,9	36,9
 sociaal-economisch:											
% werkzoekenden ¹	2,6	3,6	5,8	2,2	1,9	2,6	3,7	4,2	3,1	2,5	3,2
% werkzoekenden 15-26 jaar ¹	1,0	1,3	2,5	0,7	0,4	0,9	0,9	1,4	1,7	1,1	1,1
% totaal huishoudens met bijstand ¹	4,7	6,7	13,6	2,5	2,3	2,9	6,3	8,2	3,0	1,8	5,3
vestigingen detailhandel	189	283	213	143	185	719	118	267	109	244	2.470
aantal banen per 100 inwoners	104,0	27,4	40,8	27,3	162,1	288,8	22,8	61,7	94,5	32,6	72,2
veiligheid:											
% onveilig gevoel in de buurt	3,8	4,3	9,8	1,3	1,4	1,2	2,1	5,6	3,6	1,6	3,1
% overlast van jongeren in de buurt	18,9	20,3	33,4	13,8	11,0	30,0	15,8	29,6	17,4	11,2	18,7
woninginbraak (%)	32,3	25,4	16,0	20,6	21,0	12,5	16,1	23,8	15,1	12,3	19,9
vandalisme (%)	3,7	8,1	8,2	6,6	3,3	4,6	5,5	6,8	3,1	5,0	5,3
geweld (excl. huiselijk geweld) (%)	2,4	5,0	5,6	3,2	2,3	9,4	3,4	3,8	1,8	2,1	4,0
 sociale infrastructuur & participatie:											
rapporcijfer alg buurtoordeel	7,4	6,4	5,6	8,1	7,8	7,8	7,0	6,4	6,8	7,4	7,2
rapporcijfer sociale cohesie	6,1	5,3	4,9	6,5	6,1	5,5	5,7	5,3	5,6	6,1	5,8
rapporcijfer zelfredzaamheid	7,7	7,7	7,3	8,0	7,9	8,1	7,6	7,7	7,9	7,7	7,8
rapporcijfer maatschappelijk welbevinden	7,9	7,6	7,0	8,3	8,2	8,4	7,6	7,6	7,7	7,8	7,8
rapporcijfer persoonlijk welbevinden	7,7	7,6	7,3	7,9	8,0	7,9	7,5	7,7	7,8	7,7	7,7
% actief in buurt	36,2	29,5	34,8	33,3	31,4	34,1	31,5	30,6	39,3	31,3	32,8
% actief vrijwilliger	40,0	36,4	33,1	49,3	44,9	42,0	39,7	39,0	34,2	39,9	40,6
% negatieve toekomstverwachting buurt	12,9	9,6	22,6	8,4	5,8	13,2	10,8	15,1	16,5	13,2	12,1
% tevredenheid sportvoorzieningen	51,0	57,0	64,8	54,2	64,1	49,4	59,0	52,7	71,8	76,3	60,9
 openbare ruimte & verkeer:											
rapporcijfer schone buurt	6,2	5,9	5,8	6,9	6,8	6,4	6,5	6,1	6,7	6,8	6,4
% vaak last van rommel op straat	33,3	39,0	45,7	21,3	23,1	32,6	26,7	36,6	27,5	17,5	29,0
% tevreden met parkeergelegenheid	51,3	53,0	65,3	49,2	42,5	36,8	67,2	50,6	46,6	54,3	51,9
% tevreden met verkeersveiligheid	36,6	41,8	43,1	52,6	54,2	42,0	58,4	43,8	42,0	48,8	47,1

¹ per 1 januari 2012

Publicaties van Bestuursinformatie

Bestuursinformatie verricht een scala aan onderzoeken, variërend van beleidsevaluaties, bevolkingspeilingen en monitoren tot pre-testen van gemeentelijke producten, groepsgesprekken en quickscans van literatuur.

Inhoudelijk bestrijkt de afdeling een groot aantal terreinen van het gemeentelijke beleid, van economie en wonen tot leefbaarheid en veiligheid. Van onderwijs, vrije tijd en cultuur tot wijkgericht werken, zorg en welzijn.

Onderstaand een selectie van de publicaties van Bestuursinformatie uit 2011. De meeste van onderstaande publicaties staan op internet: www.utrecht.nl/onderzoek.

Stedelijke monitoring

- Utrecht Monitor 2011, mei 2011

Monitoring stad en wijken

- Utrecht Monitor 2012, mei 2012
- Utrecht bij de hand/Utrecht city in brief, folder met kerngegevens over de gemeente Utrecht, augustus 2011
- Utrechters aan het woord, uitkomsten Inwonersenquête 2011, mei 2012
- Wijkwijzer 2011, de tien Utrechtse wijken in cijfers, oktober 2011

Gemeentezaken, politiek en bestuur

- 4-meting Servicenormen, september 2011
- Provinciale Statenverkiezingen 2011, Verkiezingsuitslag stad Utrecht 2 maart 2011, maart 2011

Bevolking, wonen en bouwen

- Monitor Krachtwijken, meting 2012 (4), verwacht in juni 2012
- Regionale woningmarktmonitor 2011, ism Bestuur Regio Utrecht, januari 2012
- Monitor Krachtwijken, meting 2011 (3), mei 2011

Milieu en afval

- NSL-Monitor Utrecht 2011, een uitwerking voor de stad Utrecht van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit, verwacht juni 2012
- NSL-Monitor Utrecht 2010, een uitwerking voor de stad Utrecht van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit, mei 2011

Werk en inkomen

- Effectiviteitsmeting re-integratie 2011, september 2011
- Succes- en faalfactoren Opstapsubsidie, werkgevers, werknemers en re-integratiebedrijven aan het woord, september 2011

Zorg en welzijn

- Klanttevredenheid WMO verstrekkingen, september 2011
- WMO klantpanels Hulp bij het huishouden, april 2011
- Armoedemonitor 2010, mei 2011

Economie en bedrijf

- Vastgoedmonitor 2011, november 2011
- Thermometer economische crisis 8, oktober 2011
- Thermometer economische crisis 7, maart 2011

Openbare orde en veiligheid

- Overlast in de Breedstraatbuurt, herhalingsmeting 2011, november 2011
- Stand van zaken Onze Toekomst, februari 2011
- Monitor Huiselijk Geweld 2010, Huiselijk geweld in stad en regio Utrecht in 2009, juli 2010

Bewonerspanel Utrecht

- Peiling januari 2012: Wijkambities, Culturele en sportvoorzieningen, Economische crisis
- Peiling september 2011: Utrechtse erfgoed, Energie
- Peiling mei 2011: Luchtkwaliteit van de stad
- Peiling maart 2011: Bezoeken van debatten, Zondagopeningstijden supermarkten, Communicatie rond het collegeprogramma
- Peiling januari 2011: Sport, Prettig Geregeld, effecten Economische Crisis

Colofon

uitgave

Afdeling Bestuursinformatie
Bestuurs- en Concerndienst
Gemeente Utrecht
Postbus 16 200
3500 CE Utrecht
030 — 286 13 50
bestuursinformatie@utrecht.nl
www.utrecht.nl/onderzoek

informatie

Robin Tromp
030 — 286 13 37

rapportage

Robin Tromp
Geisje Hoetjes
Rob Paridaen
Anne Slob
Hanneke Polman
Hans van Hastenberg
Henk van den Driessche
Linda Scheelbeek

opmaak en foto's

Sietse Brouwer

figuren

Ad van den Dijssel

drukwerk

Ricoh-Zalsman, Zwolle

bronvermelding

Het overnemen van gegevens uit deze publicatie is toegestaan met de bronvermelding:
Bestuursinformatie, gemeente Utrecht

mei 2012

Bestuursinformatie

Actuele inzichten, betrouwbare cijfers, de tendensen juist geïnterpreteerd.
Bestuursinformatie —de onderzoeksafdeling van de gemeente Utrecht— ondersteunt gemeentebestuur en beleidsmakers met onderzoek, statistiek en advies.
Zo maken wij bij Bestuursinformatie werk van een beter Utrecht.

Meer weten?

www.utrecht.nl/onderzoek

telefoon 030 - 286 13 50

